

T.C.

**TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI
SINIF EĞİTİMİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**İLKOKUL 4. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN YARDIMLAŞMA DEĞERİ
ÖĞRENİMİNE İLİŞKİN BİR MODEL
“GELENEK GÖRENEK KUTUSU”**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ali YURDAKUL

TOKAT

Temmuz, 2019

T.C.

**TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI
SINIF EĞİTİMİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**İLKOKUL 4. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN YARDIMLAŞMA DEĞERİ
ÖĞRENİMİNE İLİŞKİN BİR MODEL
“GELENEK GÖRENEK KUTUSU”**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ali YURDAKUL

Danışmanı: Doç. Dr. Ömer Faruk SÖNMEZ

TOKAT

Temmuz, 2019

JÜRİ İMZA SAYFASI

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne,

Ali YURDAKUL İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Yardımlaşma Değeri Öğrenimine İlişkin Bir Model “Gelenek Görenek Kutusu” adlı çalışması 18.07.2019 tarihinde jürimiz tarafından Temel Eğitim Anabilim Dalı Sınıf Eğitimi Yüksek Lisans Programında yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Adı Soyadı

İmza

Başkan: Prof. Dr. Asım ÇOBAN

Üye (Tez Danışmanı): Doç. Dr. Ömer Faruk SÖNMEZ

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Yasin GÖKBULUT

Onay

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

ETİK SÖZLEŞME

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgi toplama ve raporlaştırma sürecinin Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğine, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzuna, genel akademik kurallara ve etik ilkelere uygun olarak gerçekleştirildiğini; bu tez çalışmasını “intihali engelleme” programı ile taradığımı, bana ait olmayan tüm bilgi, düşünce ve bulgulara atıf yaptığımı ve kaynağını gösterdiğimi beyan eder, sorumluluğun tarafıma ait olduğunu kabul ederim.

Tarih 20/07/2019
Ali YURDAKUL

ÖNSÖZ

Devletler eğitim sistemlerini kendi toplumsal ihtiyaçlarına göre şekillendirmektedir. Sistemleri oluştururken o toplumun maddi manevi ihtiyaçları ve şartları göz önünde bulundurulmaktadır. Bunun dışında tüm toplumların ortak ihtiyacı olan bazı değerler vardır ki tüm devletler bu değerleri eğitim sistemlerinde en üst sıraya yerleştirip sistemlerini bu değerler üzerine inşa etmektedir. UNESCO, 2004 yılında hayata geçirdiği “Yaşayan Değerler Eğitimi” programında bize “hoşgörü, iş birliği, yardımseverlik sorumluluk, mutluluk, sadelik, özgürlük, alçakgönüllülük, dürüstlük, sevgi, saygı, barış, birlik” değerlerini merkeze almak kaydıyla birçok değere dikkat çekmiştir. 2017 yılında yenilenen sosyal bilgiler dersi öğretim programında da adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik değerleri “kök değerler” olarak yer almıştır.

Bu araştırmada, ilkokul öğrencilerine yardımseverlik değerinin kazandırılmasında gelenek görenek kutusu etkinliğinin katkı düzeyini araştırmak amaçlanmaktadır. Araştırma sonucundan elde edilen verilerin yardımseverlik değerinin öğrencilere kazandırılmasında uygulanacak olan bu etkinliğin öğretmenlere farklı bir bakış açısı getirmesini ve bu alanda çalışma yapacak araştırmacılara faydalı olmasını temenni ederim.

TEŞEKKÜR

Öncelikle düşünmemiz için bize akıl ihsan eden Allah (c.c.)'a hamdederim. Bu çalışmanın hazırlanması sırasında konu seçiminden tezin bitimine kadar her aşamasında beni destekleyen tez danışmanım Doç. Dr. Ömer Faruk SÖNMEZ hocama, akademik kariyer konusunda fikirleri ve duruşuyla bana örnek olan Prof. Dr. Asım ÇOBAN ve Dr. Öğr. Üyesi Yasin GÖKBULUT hocalarıma, tezin çeşitli aşamalarında yardımını gördüğüm kıymetli dostum Ersin CEBECİ'ye, varlığıyla bana güç veren annem Kumru YURDAKUL'a, babam Kemal YURDAKUL'a, can yoldaşım eşim Meral YURDAKUL'a, oğlum Alperen YURDAKUL'a teşekkürü borç bilirim.

ÖZET

İLKOKUL 4. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN YARDIMLAŞMA DEĞERİ ÖĞRENİMİNE İLİŞKİN BİR MODEL “GELENEK GÖRENEK KUTUSU”

Yurdakul, Ali

Yüksek Lisans, Sınıf Eğitimi Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ömer Faruk Sönmez

Temmuz 2019, xii + 101 sayfa

Eğitim ait olduğu toplumun maddi ve manevi düzeyine direk etki eden bir iştir. Bu yüzden toplumlar eğitim sistemleri üzerine çok arayışlar gerçekleştirip büyük harcamalar yapmaktadır. Devletler eğitim sistemlerini kendi toplumsal ihtiyaçlarına göre şekillendirmektedir. Sistemleri oluştururken o toplumun maddi manevi ihtiyaçları ve şartları göz önünde bulundurulmaktadır. Bunun dışında tüm toplumların ortak ihtiyacı olan bazı değerler vardır ki tüm devletler bu değerleri eğitim sistemlerinde en üst sıraya yerleştirip sistemlerini bu değerler üzerine inşa etmektedir. Geçmişten günümüze hayatımızın her anında yer alan değerlerin yeni nesillere öğretilmesinde, aktarılmasında rol alan en önemli araçlardan biri de geleneklerdir.

Bu araştırmada, ilkokul öğrencilerine yardımseverlik değerinin kazandırılmasında gelenek görenek kutusu etkinliğinin etkisinin araştırılması amaçlanmıştır. Araştırmada yarı deneysel desenlerden olan eşleştirilmiş desen kullanılmıştır. Araştırma çalışma grubu üzerinden yürütülmüştür. Araştırmanın çalışma grubunu 2018-2019 eğitim-öğretim yılında Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bir okulun 4-A ve 4-B sınıfında öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplamak için öntest ve sontestten oluşan başarı ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda ulaşılan veriler SPSS for Windows 22.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmanın amacı doğrultusunda, geliştirilen yardımseverlik başarı ölçeği öntest ve sontest puanları deney ve kontrol grupları parametrik testlerden olan t testiyle analiz edilerek grupların ve testlerin karşılaştırılmaları yapılmıştır.

Araştırmanın sonucunda, deneysel işlemde önce kontrol ve deney gruplarına uygulanan başarı öntest puan ortalamalarına göre gruplar arasında anlamlı farklılık tespit edilememiştir. Her iki grupta deneysel işlem öncesi başarı öntestinden birbirine yakın puanlar elde ettikleri tespit edilmiştir. Deneysel işlem sürecinde deney grubuna gelenek görenek kutusu etkinliği uygulandıktan sonra kontrol grubu ile deney grubuna uygulanan başarı sontest puan ortalamalarına göre gruplar arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Deney grubunun sontest puan ortalamasının daha yüksek olduğu tespit edilmiş ve bu durum deney grubuna uygulanan gelenek görenek kutusu etkinliğinin yardımseverlik değerinin kazandırılmasında öğretim programında önerilen öğretim yöntemlerinden daha etkili olduğunu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Sosyal bilgiler, değerler, yardımseverlik

ABSTRACT

A MODEL ABOUT 4TH GRADERS' OBTAINING HELPFULNESS VALUE IN PRIMARY SCHOOL "CUSTOMS AND TRADITION BOX"

Yurdakul, Ali

Master's Thesis, Division of Primary Education

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Ömer Faruk Sönmez

July 2019, xii + 101 pages

Education is a thing that has a direct impact on the material and moral level of the society which it belongs to. Therefore, the societies make many researches and spend a vast sum of money on education systems. The governments shape their education systems according to their social needs. While forming these systems, the material and moral needs and conditions of that society are taken into consideration. Besides this, there are some common values which the societies need and all governments put these values above other values and build their systems on these common values. From past to present, one of the most important means which plays a role in teaching and transferring the values in every moment of our life to the new generation is traditions.

In this study, it is aimed to analyze the influence of the "customs and traditions box" project on primary school students' acquisition of helpfulness value. The matching design, a kind of quasi-experimental design, has been used in the research. The experimental group of the research is formed of the students who have received education at İMKB Cumhuriyet Elementary School in 2018-2019 academic year and the students who study in the central district of Sivas/Yıldızeli city. In the research, the pretest-posttest achievement scale has been used to collect data. The data acquired after the research has been analyzed through SPSS for Windows 22.0 programme. In accordance with the research objective, the pretest-posttest scores of the developed helpfulness achievement scale and the control and experimental groups have been

analyzed through “T” test which is one of parametric tests and the comparisons of these tests have been made.

In consequence of the research, considering the point averages of achievement pretest conducted through control and experimental groups before the experimental process, a significant difference among the groups couldn't be identified. Almost same scores have been obtained from the achievement pretest of each group before the experimental process. After conducting “customs and traditions box” project through the experimental group during the experimental process, a significant difference has been identified between the groups considering the point averages of achievement posttest applied to the control and experimental groups. It is realized that the posttest point average of the experimental group is higher and as a result of this fact, it is deduced that “customs and traditions box” project which is applied to the test group is more efficient in gaining the value of helpfulness than the recommended teaching methods in the curriculum.

Keywords: Social studies, values, helpfulness

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
JÜRİ İMZA SAYFASI	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
ETİK SÖZLEŞME.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
ÖNSÖZ	ii
TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZET	v
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLOLAR LİSTESİ.....	xii
KISALTMALAR	xiii
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ	1
Problem Durumu.....	2
Araştırmanın Amacı.....	14
Araştırmanın Önemi	15
Sayıtlılar.....	16
Sınırlılıklar	16
Tanımlar.....	16
BÖLÜM II	17
KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	17
Sosyal Bilgiler Programı ve Değerler Eğitimi	17
Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçlarında Değerler Eğitimi	17
Türkiye’de Eğitim Programları ve Değerler Eğitimi	19
Sosyal Bilgiler Programı.....	24
Sosyal Bilgiler Programında Değerler Eğitimi	30
Değerler Eğitimi	31
Değer Nedir?.....	32
Değerlerin Özellikleri	37
Değerlerin Sınıflandırılması	39
Değerler Eğitimi	45

Değerler Eğitiminin Tarihçesi	52
Değerler Eğitimi Yaklaşımları	54
Telkin etme.	55
Değerleri belirginleştirme.	55
Değer analizi.	56
Ahlaki muhakeme.	56
Yardımseverlik Değeri.....	57
Fedakârlık.	60
Merhamet.	60
Sosyal sorumluluk.....	61
İşbirliği.....	61
Paylaşmak.	62
Gönüllülük.	62
Cömertlik.	63
Gelenek Görenekler	64
Kültür.....	64
Kültürel Miras.....	66
Somut kültürel miras.....	68
Somut olmayan kültürel miras.....	68
Gelenek – Görenek Kutusu Etkinliği.....	71
BÖLÜM III.....	72
YÖNTEM	72
Araştırma Modeli.....	72
Çalışma Grubu	72
Veri Toplama Araçları	73
Veri Toplama Süreci.....	75
Verilerin Analizi	75
BÖLÜM IV.....	77
BULGULAR.....	77
BÖLÜM V	81
TARTIŞMA.....	81
BÖLÜM VI.....	84

SONUÇ VE ÖNERİLER.....	84
Sonuçlar	84
Öneriler	85
KAYNAKÇA.....	86
EKLER.....	97
Ek 1. Öğrenci Başarı Testi.....	97
Ek 2. Okul Onay Yazısı	100
Ek 3. Özgeçmiş	101

TABLolar LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1. Ülken (1965)'in Değerler Sınıflandırması.....	40
Tablo 2. Sprenger'in Değerler Sınıflandırması.....	41
Tablo 3. Rokeach'in Değerler Sınıflandırılması.....	42
Tablo 4. Akbaş'ın Değerler Sınıflandırılması.....	43
Tablo 5. Kültürel Mirasın Sınıflandırılması	67
Tablo 6. Çalışma Grubu Cinsiyet Dağılımı	72
Tablo 7. Kontrol Grubu Cinsiyet Dağılımı.....	73
Tablo 8. Deney Grubu Cinsiyet Dağılımı	73
Tablo 9. Başarı Testinin Madde Güçlük Katsayıları	74
Tablo 10. Normallik Testi Sonuçları	76
Tablo 11. Kontrol ve Deney Gruplarının Öntest t Testi Verileri.....	77
Tablo 12. Kontrol ve Deney Gruplarının Sontest t Testi Verileri	78
Tablo 13. Kontrol Grubunun Öntest ve Sontest t Testi Verileri.....	79
Tablo 14. Deney Grubunun Öntest ve Sontest t Testi Verileri.....	80

KISALTMALAR

SPSS: Statistical Package for the Social Sciences (Sosyal Bilimler İçin İstatistik Paketi)

F: Frekans

%: Yüzde

$\bar{X}$: Ortalama

N: Kişi Sayısı

P: Anlamlılık Düzeyi

BÖLÜM I

GİRİŞ

Kâinata birçok canlı bulunmaktadır. Bu canlılar içerisinde insan, yaşadığı çevreyi yöneten yönlendiren taraftadır. İnsanı diğer canlılardan ayıran özelliği ise düşünme yetisidir. Kâinata birçok canlı bulunmasına rağmen düşünebilen tek canlı insandır. İnsan bu yetisinin sonucu olarak değişik davranışlar geliştirmektedir. Geliştirdiği bu davranışların doğruluğu, yanlışlığı, iyiliği, kötülüğü kişiden kişiye değişebilir. Bir de tüm insanlık tarafından kabul gören doğru-yanlış, iyi-kötü vb davranış şekilleri vardır. Bu davranışların insanlara kazandırılması eğitimle gerçekleşmektedir.

Eğitim ait olduğu toplumun maddi ve manevi düzeyine direk etki eden bir iştir. Bu yüzden toplumlar eğitim sistemleri üzerine çok arayışlar gerçekleştirip büyük harcamalar yapmaktadır. Çünkü toplumların eğitiminin kalitesi o toplumun geleceğini güvence altına alırken olası bir eğitim kusurunda toplumların sosyal, kültürel, ekonomik düzenleri büyük darbe almaktadır. Devletler eğitim sistemlerini kendi toplumsal ihtiyaçlarına göre şekillendirmektedir. Sistemleri oluştururken o toplumun maddi manevi ihtiyaçları ve şartları göz önünde bulundurulmaktadır. Bunun dışında tüm toplumların ortak ihtiyacı olan bazı değerler vardır ki tüm devletler bu değerleri eğitim sistemlerinde en üst sıraya yerleştirip sistemlerini bu değerler üzerine inşa etmektedir.

UNESCO, 2004 yılında hayata geçirdiği “Yaşayan Değerler Eğitimi” programında bize “hoşgörü, iş birliği, sorumluluk, mutluluk, sadelik, özgürlük, alçakgönüllülük, dürüstlük, sevgi, saygı, barış, birlik” değerlerini merkeze almak kaydıyla birçok değere dikkat çekmiştir. Bu değerler insanları ‘değerli’ kılarak sosyal yaşamda kaliteyi artırmakta ve birlikte yaşama ihtiyacı duyan insanların birbirleriyle olan ilişkilerini düzene koymaktadır. Bu değerler birbiriyle uyumlu çalışan bir sistemdir. Her biri diğerini destekleyip ve işaret etmektedir.

Geçmişten günümüze hayatımızın her anında yer alan değerlerin yeni nesillere öğretilmesinde, aktarılmasında rol alan en önemli araçlardan biri de geleneklerdir.

Gelenekler toplumların kara kutularıdır. Toplumların tarih boyunca yaşamından izleri barındırır gelenekler. Bir milleti millet yapan unsurlardan en önemlisi ortak kültürdür ve gelenekler de bu ortak kültürün en önemli unsurlarındandır. Geleneklerin unutulması kültüre zarar verir, kültürlerin yok olması da milletlerin tarihten silinmesine neden olmaktadır. Bu yüzden devletler eğitim sistemlerini oluştururken “sözsüz kültürel miras olan gelenekleri de” göz ardı etmemelidir.

Hazırlanmış olan bu tezde ilkokul öğrencilerine uygulanan “Gelenek Görenek Kutusu” etkinliğinin, yardımseverlik temalı geleneklerimize karşı öğrencilerin ilgi ve tutumlarında olumlu yönde bir etki oluşturduğu yapılan ön test – son testle gözlemlenmiştir.

Problem Durumu

Milli Eğitim Temel Kanunu’nun birinci kısım birinci bölümünde Milli eğitimin genel ve özel amaçları belirtilmiştir. Bu amaçları detaylı şekilde ele aldığımızda Türk eğitim sisteminin en önemli amaçlarından birinin sosyal hayatı daha düzgün hale getirme olduğu gözlemlenmektedir. Sosyal hayatı daha düzene sokmanın tek yolu akademik yönden kaliteli insanlar yetiştirmek değildir. Bireyleri akademik yönden yetiştirmekle birlikte yaşadığı toplumun değerlerini benimseyen ve bu değerleri günlük yaşamında tatbik edecek şekilde yetiştirmek de dikkat edilmesi gereken bir konudur.(Gömleksiz, 2007)

Dünyada 20. yüzyılın başlarında ortaya çıkan değerler eğitiminin Türkiye’deki mazisi çok eski değildir. Ülkemizde değerler eğitimi alanında ilk faaliyetlerin 1995 yılında EDAM (Eğitim Danışmanlığı ve Araştırmaları Merkezi) tarafından gerçekleştirildiğini görülmektedir. Son yıllarda özellikle gençlerde görülen ahlaki çöküntü ve buhranlar değerler eğitiminin gerekliliğini bir kez daha gözler önüne sermiş ve bu alanda ciddi adımlar atılmaya başlanmıştır. Bu doğrultuda 2017 yılında yenilenen Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerler bu eksikliği giderme adına önemli bir adımdır. 2017 yılında yenilenen sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerler; Adalet, dürüstlük, sorumluluk, öz denetim, dostluk, sabır, saygı, sevgi, vatanseverlik, yardımseverlik. Öğretim süreci içerisinde bu değerler, bazen kendi

başlarına, bazen bağlantılı olduğu alt değerlerle ve bazen de diğer ana değerlerle beraber değerlendirilerek kazandırılacak ve davranışa dönüştürülecektir.

Nüfuslar ve buna paralel olarak eğlence araçları artarken insanlarımız bu kalabalık şehirlerde yalnızlaşmakta ve bunun sonucunda da bunalım hali baş göstermektedir. Bu ciddi bir sorunun üzerinde durulması gerekirken bu alanda yapılan çalışmalara ve çözüm arayışları yetersiz kalmıştır. İşte bu yetersizlikten yola çıkarak yapılan bu çalışmanın konusunu “kalabalıklaşan kentlere rağmen insanların birbirinden kopuklaşmasıyla birlikte yalnızlaşması sorununa bir çözüm bulmak” oluşturmaktadır.

Araştırmamızda ilkokul 4. sınıf öğrencilerine yardımseverlik değerinin kazandırılmasında gelenek görenek kutusu etkinliğinin etkisi araştırılacaktır.

Kantar (2014), “İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde 100 Temel Eser Yoluyla Değerler Eğitimi” adlı yüksek lisans tezinde, Milli Eğitim Bakanlığının ilköğretim için tavsiye ettiği 100 Temel Eser içerisinde yer alan 4. ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında kazandırılması hedeflenen değerlerin, tespiti konusunu ele almıştır. Bu eserlerin değerleri kazandırıp kazandırmayacağı ve eserlerin Sosyal Bilgiler dersinde değerlerin öğretiminde nasıl kullanılacağına ortaya konması amaçlanmıştır. Araştırmacı bu çalışmada betimsel alan araştırması yöntemini kullanmıştır. Çalışmanın evreni, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından ilköğretimde tavsiye edilen 100 Temel Eser serisi; örnekleme de bu 100 eser içinden seçilen yirmi eserden oluşmaktadır. Bu eserlerde, araştırılan değerler fişlenerek tespit edilmiş, veriler sınıflandırılarak sonuçlara ulaşılmıştır. Çalışma sonucunda, incelenen 100 Temel Eser serisindeki kitaplarda en fazla işlenen değer yardımseverlik olduğu; daha sonra ise çalışkanlık, aile birliğine önem verme ve sevgi gelmektedir. En az işlenen değerler ise, bağımsızlık, hoşgörü ve vatanseverlik değerleri olduğu görülmüştür. İncelenen eserlerin, değerlerin birçoğunun kazandırılmasında kullanılabileceği, ancak değerler eğitimi için yeterli olmayacağı görülmüştür.

Bektaş ve Karadağ (2013)’ın yaptığı araştırmada ilkokul 4. Sınıf öğrencilerinin yardımlaşma değerine yönelik geliştirdikleri metaforların incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışma, 208 öğrencinin katılımıyla gerçekleşmiş. Bu öğrencilerin yardımlaşma

değeriyle ilgili geliştirdikleri 84 metafor frekansları doğrultusunda incelenmiş ve toplam frekansı 5 ve daha fazla olan metaforlar frekans değerlerine göre şu şekilde sıralanmıştır; eşya (5),yemek (5),aile (6), insan (6), el (9), oyun (9),kalem (10),arkadaş (13), karınca (13),çiçek (17)'tir. Bu metaforlardan yola çıkarak hazırlanan kavramsal kategoriler tablosuna bakıldığında öğrenciler yardımlaşma değerini kişi, doğa, hayvan, vücudun bölümleri, nesne, eylem ve mekân olarak niteledikleri görülmektedir. Meydana getirilen bu 7 kavramsal kategoride bulunan öğrenci sayıları ve cinsiyetleri de önemli sonuçlar ortaya koymuştur. Öğretmenlerin bu çalışma sonucunda elde edilenlerden yola çıkarak yardımlaşma değerinin ilkökul 4. sınıf öğrencileri için ne anlam ifade ettiği ile ilgili fikir sahibi olabilirler. Ayrıca öğretmenlerin benzer etkinlik kâğıtlarını kullanarak değerler eğitimi için faydalı bir çalışma yapabileceği belirtilmektedir.

Ateş (2014), 2012-2013 eğitim-öğretim dönemin içerisinde öğretim programında yer alan kazanımların öğrencilere kazandırılması, bunların gerekliliği ve nasıl kazandırılması gerektiği ve öğrencilere verilen bu değerlerden hangisine öncelik verilmesi ve bu süreçte öğretmenin görevi temalarında öğretmen görüşlerini araştırdığı “İlkokul ve Ortaokul Öğretmenlerinin Değerler Eğitimi ve Uygulamalarına Yönelik Görüşleri Üzerine Nitel Bir Araştırma” adlı yüksek lisans tezinde, 9 erkek, 7 kadın toplam 16 eğitimci üzerinde araştırma yapmış ve şu sonuçlara ulaşmıştır;

1. Araştırmaya katılan öğretmenler, öğrencilere kazandırılan bu değerlerin büyük bir gereklilik olduğunu, öğrencilerin ebeveynlerinin bu değerleri edindirmede yeterli donanıma sahip olmadıklarını ve okulda kazandırılan bu değerlerin sosyal çevreden de destek olması gerektiği söylemiştir. 2. Şuan yapılan sistemde değerler eğitimi uygulamalarının daha çok kâğıt üzerinde kaldığı katılımcılar tarafından ortaya konulmuştur.
3. Veli ve öğrenciler için eğitimden beklenen asıl işin sınav başarısı olduğu için değerler eğitimine yeterince değer vermediklerini görmüştür.
4. Eğitim-öğretim sürecinde kazandırılması değerlerin kazandırılması için planlanmış etkinliklerin sayısının artırılması gerektiği görülmüştür.

Güzel (2013), temel evrensel değerleri içermesi bakımından Evrensel İletişim Yayınları'na ait ilköğretim 3. Sınıf Hayat Bilgisi ders kitaplarını incelediği “3. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının Temel Evrensel Değerleri İçermesi Bakımından İncelenmesi” isimli yüksek lisans tezi sonucunda, TTK Başkanlığının 2012-2013 eğitim yılından itibaren 5 yıl süreyle okutulmasına karar verdiği bu kitapların temel evrensel değerleri yeteri kadar içerdiği; ancak kitaplarda diğer değerlere göre daha az yer bulan barış, misafirperverlik gibi diğerlere daha çok yer verilmesi gerektiği sonucuna ulaşmıştır.

Tahiroğlu (2013)'nin deney ve kontrol gruplarını 16'şar öğrenciden oluşturarak gerçekleştirdiği “İlkokul Sosyal Bilgiler Dersinde Yardımseverlik Değerinin Geliştirilmesine Yönelik Performans Görevi Uygulaması” isimli çalışmada, nitel ve nicel araştırma desenlerinin birlikte kullanıldığı karma yöntemi kullanmıştır. Bu çalışmada verilere; Yardımseverlik Tutum Ölçeği, Hissettiklerimiz Formu ve öğrenci raporlarından ulaşılmıştır. Nitel araştırma sonucunda elde edilen verilerin analizinde deney grubundaki öğrencilerin performans görevi boyunca arkadaşlarına yardımcı olmaktan haz aldıkları, yardımlaşmayı önemsedikleri ve bu çalışmadan sonra da insanlarla yardımlaşmayı sürdürmeyi istedikleri görülmüştür.

Aslan (2011), karakter eğitimi çalışmalarına katkı sağlamayı amaçladığı “İlköğretimde Karakter Eğitimi ve Öğrencilere Kazandırılması Gereken Değerler” adlı yüksek lisans çalışmada, ilköğretimde verilmekte olan değerler eğitiminin karakter eğitimine ne kadar uygun olduğu ve öğrencilere hangi değerlerin kazandırılması gerektiği sorusuna cevap aramaktadır. Aslan araştırma sonunda elde ettiği bulgulara göre, boyutların içerisinde değerlendirmede en olumlusu psikososyal ortam, değerlendirmede en olumsuz ise paydaşların katılımı boyutu ile değerlendirme boyutu olduğunu, öğretmenlerin kıdem ve mezuniyet durumlarına göre karakter eğitimi görüşleri arasında anlamlı farklılık olmadığını, öğretmenlerin cinsiyet, branş ve okulun yerleşim yeri durumlarına göre karakter eğitimi görüşleri arasında anlamlı farklılık olduğunu tespit etmiştir. Bunun dışında elde edilen bulgulara göre öğrencilerin cinsiyet, kardeş sayısı, gelir seviyesi ve okulun yerleşim yeri durumlarına göre karakter eğitimi görüşleri arasında anlamlı farklılık olduğunu, velilerinse yaş durumuna göre karakter

eğitimi görüşleri arasında anlamlı farklılık olmadığını, velilerin eğitim düzeyi, çocuk sayısı, gelir seviyesi ve okulun yerleşim yeri durumlarına göre karakter eğitimi görüşlerinde anlamlı farklılık olduğunu tespit etmiştir. Öğrencilere eğitim-öğretim döneminde öğretim programında yer alan değerlerle ilgili veli ve öğretmen görüşleri incelendiğinde, en fazla tercih edilen on değerden sekizinin tüm veliler için ortak olduğu, iki tanesinin farklı olduğu görülmüştür. Bu sonuçlara göre, paydaşlarının katılımıyla düzenli olarak değerlendirilen, toplumun üzerinde uzlaştığı temel değerleri kazandırmaya dönük çalışmalar yapılmalıdır.

Yalar (2010), Diyarbakır’da çalışan 320 eğitimciyle gerçekleştirdiği “İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında Değerler Eğitiminin Mevcut Durumunun Belirlenmesi ve Öğretmenlere Yönelik Bir Program Modülü Geliştirme” isimli doktora çalışmasında öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Programının içeriğinde geçen değer eğitimiyle ilgili görüş ve fikirlerini belirlemeyi ve bu çalışma neticesinde öğretmenler için yapılandırıcı yaklaşıma uygun bir değerler eğitimi modülü geliştirilmeyi amaçlamıştır. Çalışmada şu sonuçlara ulaşılmıştır;

- Öğretmenler, televizyon ve internet gibi şiddet içerikli görsellerle dolu kitle iletişim araçlarının, değerler eğitiminin önündeki en büyük engellerden biri olduğu konusunda ortak görüştedirler. Bunun yanında değerler eğitiminin önemli ayağını oluşturan rol model olma konusunda aile içindeki kötü örnekler, okulda verilen eğitimi olumsuz etkilemektedir.
- Öğretmenler, değerlerin öğrencilere kazandırılması adına lisans eğitimlerinde alacakları kaliteli bir değerler eğitiminin daha etkili olmasını sağlayacaktır. Ayrıca değerler eğitimi sürecinde öğretmeni doğru şekilde yönlendirecek bir kılavuz aracın bulunması öğretmenin işlerini daha kolaylaştıracak ve eğitimin etki oranını daha da artıracığını belirtmişlerdir.
- Araştırmaya katılan öğretmenlerin neredeyse tamamı okullarda yeterli düzeyde işitsel ve görsel dokümanların bulunmasının etkili bir değerler eğitimi için önemli olduğunu bildirmişlerdir.

- Değerler eğitimi ve eğitimin tüm bölümlerinde erkek öğretmenlerin görsel ve işitsel dokümanların kullanımında kadın öğretmenlere göre daha etkin oldukları görülmüştür.
- Araştırmada ortaya çıkan çarpıcı sonuçlardan biri de eğitimde uygulanması istenen en etkili tekniklerden olan drama yönteminin sınıf öğretmenliği dışındaki alanlardan mezun olan öğretmenlerin, sınıf öğretmenliği alanından mezun olan öğretmenlere göre daha fazla kullanıldığı görülmüştür.

Bahçe (2010), 2009–2010 eğitim öğretim yılında Yozgat ili Sarıkaya ilçesinde değişik okullarda görev yapan sınıf öğretmenleri üzerinde yaptığı araştırmayla hazırladığı, “Hayat Bilgisi Öğretiminde Değerlerin Kazandırılma Düzeylerinin Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi” adlı yüksek lisans tezi çalışmasında Hayat Bilgisi öğretiminde değerlerin kazandırılma düzeylerini öğretmen görüşlerine göre değerlendirmeyi hedeflemiştir. Araştırma sonucunda; öğretmenlerin Hayat Bilgisi Programında bulunan değerleri öğrencilere kazandırmada en çok örnek olay ve drama yöntemlerinden faydalandıkları ve öğretmen kılavuz kitabındaki değerler eğitimiyle ilgili etkinliklerin yeterli gördükleri belirtilmiştir. Hayat Bilgisi programında öğrencilere özellikle kalıcı bir şekilde kazandırılmak istenen doğruluk dürüstlük adil olma ve bağımsızlık gibi değerlerin öğretiminde en çok tercih edilen etkinliklerin öğrenci merkezli etkinlikler olduğu görülmüştür. Ayrıca öğretmenlerin, öğrencilere toplumsallık, misafirperverlik yardımseverlik ve sabır gibi değerleri kazandırmada çevrenin etkisinin çok olduğu, bunun için de aile-okul-çevre işbirliğinin önemli olduğu yönünde birleştikleri görülmüştür. Özellikle özsaygı, özgüven, hoşgörü, duyarlılık ve yeniliğe açıklık gibi değerleri kazandırmada ailenin desteğini çok önemsedikleri görülmektedir. Ayrıca öğretmenler, sevgi, kültürel değerleri koruma ve geliştirme barış ve vatanseverlik gibi bazı kritik öneme sahip değerlerin toplumda meydana gelen değişim ve gelişmelerden olumsuz etkilenebildiğini belirtmişlerdir. Bilimsellik, çalışkanlık, sorumluluk gibi değerlerin kazandırılmasında da daha çok sınıf içi etkinliklerin kullanıldığı görülmüştür. Öğretmenlerin, değerler eğitimiyle ilgili olarak Hayat Bilgisi programı dışında en çok resim yapma, gezi, bilişim teknolojilerinden faydalanma, sanatsal etkinlikler yapma, drama, müzik aleti çalma ve oyun oynatma yoluna başvurdukları görülmüştür.

Aktepe (2010), ilköğretim 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde yardımseverlik değerinin etkinlik temelli öğretiminin etkisini öğrencilerin tutumlarına olan etkisi yönünden araştırıp, öğrencilerin değerler eğitimi ve yardımseverlik değeriyle ilgili görüşlerini belirlediği, “İlköğretim 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Yardımseverlik Değerinin Etkinlik Temelli Öğretimi ve Öğrencilerin Tutumlarına Etkisi” adlı doktora çalışmasını deney grubu ve kontrol grubuyla yapmıştır. Araştırmada çalışma grubu olarak 2008–2009 eğitim-öğretim yılında Kırşehir ili Akçakent ilçesi Şeyh Şamil İlköğretim Okulu’nda öğrenim gören 4. sınıf öğrencileri seçilmiştir. Deney grubunda 24 (4/B), kontrol grubunda ise 23 (4/A) öğrenci olmak üzere toplam 47 öğrenci araştırmaya katılmıştır. Araştırmadan çıkan sonuçlar yardımseverlik değerinin kazandırılmasında kullanılan etkinlik temelli öğretim yaklaşımının deney grubundaki öğrencilerin tutum puanlarını yükselttiği tespit edilmiş, ailelerin gelir durumları ve cinsiyetlerin tutum puanları üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı tespit edilmiştir. Yardımseverlik değerinin öğrencilere kazandırılmasında etkinlik temelli öğretimin süreci somutlaştırarak etkili, eğlenceli hale getirdiği görülmüştür.

Gedik (2010), “Sınıf Öğretmenlerinin Değer Yönelimlerinin ve Öğrencilerine Aktarmak İstedikleri Değerlerin İncelenmesi” isimli yüksek lisans çalışmasında sınıf öğretmenlerinin değer yönelimlerini tespit ederek, öğrencilere hangi değerleri aktarmayı tercih ettiklerini, çeşitli değişkenlerle ortaya koymuştur. Çalışmanı evrenini 2008–2009 eğitim-öğretim yılında Zonguldak İli Ereğli İlçe merkezinde, devlet ve özel ilköğretim okullarında hizmet veren 327 sınıf öğretmeni, örneklemini ise 295 sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Bu araştırmaya göre ortaya çıkan sonuçlar özetle şöyledir; Sınıf öğretmenlerinin en fazla önemsedikleri değer evrensellik, en az önemsedikleri değer ise güç olduğu görülmüştür. Sınıf öğretmenlerinin değer yönelimlerine etki eden bazı faktörler incelendiğinde ise karşımıza çıkan tablo şöyledir; cinsiyete göre güvenlik ve yaşamdan haz alma; yaşa göre evrensellik, uyarılım ve geleneksellik; medeni duruma göre, uyma ve başarı; ebeveyn olma durumuna göre başarı; yetişme sürecinde ebeveynini kaybetme durumuna göre yaşamdan yardımseverlik, haz alma, geleneksellik ve evrensellik değerlerinde anlamlı farklılıklar görülmüştür. Sınıf öğretmenlerinin çocuklara edindirmeye çalıştıkları değerler tarafından bakıldığında cinsiyete bakıldığında güç, evrensellik ve başarı; yaşlara bakıldığında uyarılım, geleneksellik ve

yardımseverlik; medeni durumları dikkate alındığında güvenlik ve güç; görev yapılan okul türüne bakıldığında güç, güvenlik, öz-yönelim, yardımseverlik ve evrensellik değerlerinde görülebilir farklılıklar olduğu görülmüştür. Yetiştigi aile türü, doğduğu yer ve görev yaptığı okul türü sınıf öğretmenlerinin değer yönelimlerinde ciddi bir farklılık meydana getirmemiştir. Başarı değeri sınıf öğretmenlerinin öğrencilerine edindirmeyi en çok istedikleri değer olarak görülürken, uyma değeri ise öğrencilerine kazandırmayı istemedikleri değer olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yiğittir (2009), evrenini 2008-2009 eğitim yılında Ankara merkez ilçelerde eğitim veren devlet okullarındaki 5. ve 6. Sınıf öğrencilerinin oluşturduğu, örneklemini ise Ankara merkez ilçelerinden random yöntemiyle seçilen herhangi sekiz ilköğretim okulunun 5. sınıfında öğrenim gören 1245 öğrenci ile 6. sınıfında öğrenim gören 1315 öğrenci ve 2007-2008 eğitim yılında, seçilen bu sınıfları okutan 34 sınıf öğretmenin oluşturduğu, “İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 4. Ve 5. Sınıf Değerlerinin Kazanılma Düzeyi” isimli doktora çalışmasında, 2005 yılında yapılandırmacı yaklaşıma göre yenilenen İlköğretim 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda yer alan değerlerden random yöntemiyle seçilen “temizlik, bilimsellik, sağlıklı olmaya önem verme, doğa sevgisi, yardımseverlik, misafirperverlik” ile 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’ndaki “dayanışma, estetik, doğal çevreye duyarlılık, tarihsel mirasa duyarlılık, çalışkanlık, akademik dürüstlük” değerlerinin ne derecede kazanıldığını ve bu değerlerin kazanılmasında değişik faktörlerin etkisini saptamayı amaçlamıştır. Araştırmayla birlikte elde edilen sonuçlar özetle şu şekildedir;

4 ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan değerlerden en fazla “akademik dürüstlük, temizlik, yardımseverlik, doğa sevgisi, sağlıklı olmaya önem verme, misafirperverlik, çalışkanlık, tarihsel mirasa duyarlılık, dayanışma, doğal çevreye duyarlılık” değerlerinin önemsendiği; “estetik ve bilimsellik” değerleri ise araştırmada ikincil düzeyde önemsenen değerler arasında bulunduğu görülmüştür. 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan değerlerin kazanılma seviyeleriyle cinsiyet arasındaki ilişkiye bakıldığında erkek öğrencilerde önemli bir farklılık olmazken kız öğrenciler üzerinde “temizlik, doğa sevgisi, sağlıklı olmaya önem verme, yardımseverlik, çalışkanlık, tarihsel mirasa duyarlılık, misafirperverlik,

akademik dürüstlük ve estetik” değerlerinde anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Öğretmenler üzerinde yapılan araştırma kapsamında görüşme formunda yer alan cevapları analiz edildiğinde ise Sosyal Bilgiler Öğretim Programının kapsamına değerler eğitiminin de alınmasını olumlu karşıladıkları; değer öğretimi sürecinde öğretim tekniklerinden telkin, görsel materyal kullanımı, tartışma ve eleştirel yaklaşımli anlatım tekniklerini kullandıkları; değer eğitiminde karşılaşılan olumsuzlukların en büyük etkenlerin aile, medya ve toplum olduğu; öğrenciye okulda kazandırılan değerlerle sosyal çevresindeki yaşayışının çakışması nedeniyle sıkıntı yaşadıkları; okulda okutulan ders kitaplarının değerler eğitimi içerikleri yönünden yetersiz olması; program içerisinde öğrenciye kazandırılmak istenen değerlerin uygun bulunduğu; uygulanan değerler eğitiminin amacına uygun olarak öğrencilerin davranışlarında olumlu yönde bir değişiklik meydana getirdiğini ve değerler eğitimiyle ilgili bir takım öneri ve isteklerinin bulunduğu gözlenmiştir.

Can (2008), 2007- 2008 öğretim yılında Ankara ili Çankaya Merkez ilçesinde bulunan; OKS sınavı sonucunda başarı yüzdelerine göre ayrılmış ilköğretim okullarında çalışan 102 sınıf öğretmeni üzerinde yaptığı, “Dördüncü ve Beşinci Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitimi Uygulamalarına İlişkin Görüşleri” adlı yüksek lisans tezinde, dört ve beşinci sınıf öğrencilerine Sosyal Bilgiler dersinde değerler eğitimiyle ilgili yapılan çalışmalar hakkında öğretmenlerin düşüncelerini belirlemeyi amaçlamıştır. Çalışma sonucunda şu sonuçlar ortaya çıkmıştır;

1. Öğretmenlerin sosyal bilgiler dersinde en fazla “sorumluluk sahibi olma” değeri üzerinde durdukları görülmüştür.
2. Öğretmenler, değerlerin eğitimi sırasında ağırlıklı olarak empati kurma, telkin, değer aydınlatması ve model olma gibi yöntemleri kullanırken ahlaki muhakeme ve değerler analizi gibi yöntemleri yeteri kadar kullanmadıkları görülmüştür.
3. Öğretmenler değerler eğitimi sırasında en fazla işbirliğine dayalı öğrenme ve yaratıcı drama yöntemlerini uygulamaktadırlar.
4. Öğretmenler, sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi uygulamalarında öğrencilerin değerleri kazanıp kazanmadıklarını tespit etmek için gözlem

yolunun yanı sıra örnek olay, soru-cevap, gözlem, tartışma ve velilerle görüşme yöntemlerini kullandıkları görülmüştür.

5. Değerler eğitimiyle ilgili yapılan uygulamalarla ilgili öğretmen görüşlerinde cinsiyetler arasında görülebilir farklılıklar olduğu saptanmıştır.
6. Değerler eğitimiyle ilgili yapılan uygulamalarla ilgili öğretmen görüşlerinde öğretmenlerin kıdem yılları arasında görülebilir farklılıklar olduğu saptanmamıştır.
7. Değerler eğitimiyle ilgili yapılan uygulamalarla ilgili öğretmen görüşleri üzerinde, görev yaptıkları okulların başarı yüzdelerinin görülebilir farklılık meydana getirdiği saptanmamıştır.

İşcan (2007), Ankara ilinde MEB'e bağlı bir okulda denkliği saptanmış 4-A ve 4-B sınıfları üzerinde yaptığı, "İlköğretim Düzeyinde Değerler Eğitimi Programının Etkililiği" isimli doktora çalışmasında "iyilikseverlik ve evrensellik" değerlerinin ilköğretim düzeyinde kazandırılması için hazırlanan değerler eğitimi programının; öğrencilerin ilgili değerlerle ilgili değerleri gösterme seviyelerine duyuşsal ve bilişsel özelliklerine etkisini tespit etmeyi amaçlamıştır. Araştırmada random yöntemi kullanılarak 4-A sınıfı deney grubu, 4-B sınıfı ise kontrol grubu olarak belirlenmiştir. Araştırmanın ardından değerler eğitimi ile ilgili yapılan çalışmalardan olumlu sonuçlar alınması ve böylece "iyi insan" yetiştirilmesi, bu çalışmaların diğer derslerle kaynaştırılarak gerçekleştirilmesine, katılımcıların gönüllü desteğinin alınmasına ve değerler eğitiminde kullanılan çeşitli yaklaşımların uygun ve planlı şekilde kullanılmasına bağlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Konuyla ilgili yabancı literatürde yapılan çalışmalardan önemli gördüğümüz birkaçı şunlardır;

Kunsch, Kavathatzopolus, Rauschmayer (2009), değişen şartların, sosyal ve kişisel sorunların çoğalttığını dile getirmiştir. Problemlerin giderilmesinde karar verme tekniklerini her yönüyle araştırmanın daha doğru olacağını söyle getirmiştir. Eski yöntem ve tekniklerin ortaya çıkan yeni sorunları gidermede eksik kaldığını bu sebepten dolayı yeni yöntem ve tekniklerin geliştirilmesinin ihtiyaç olduğunu dile getirmiştir. Ortaya çıkan bu yeni sorunların giderilmesinde "ahlaki problem modeli" diye yeni bir model

geliştirmiş, ahlaki problem modelinin ön şartları olarak; ahlaki değerlerin tanımlanması, karar verme sürecinin değerlendirilmesi ve çoklu bilginin toplanarak çözüme yönelik bağlantılarının oluşturulması şeklinde görüşünü belirtmiştir.

Hines (2008), “Global Değerler ve Kültürel Eğilimler” konusunda yaptığı araştırma kapsamında dünya üzerinde yer alan ülkeleri ekonomik kalkınmışlık durumlarına göre birinci dünya ülkeleri, ikinci dünya ülkeleri ve üçüncü dünya ülkeleri olarak üç gruba ayırmıştır. Üçüncü dünya ülkeleri değerleri için otoriteye aileye saygı, bağlılık, iş ahlakı, dini bağlılık, itaat gibi geleneksel değerleri ön plana çıkarır. İkinci dünya ülkelerinin değerleri için bilim ve teknolojiye aşırı güven, başarı, iş hayatı, bürokrasiye bağlılık gibi günümüz şartlarının getirdiği birtakım değerleri vurgular. Birinci dünya ülkeler içinse hoşgörü, kendini ifade etme, hayal gücü, kişisel sorumluluk ve karar verme, özgür seçim ve yaşamsal denge gibi günümüz değer yargılarının da ötesini hayal eden bir postmodern değerler grubunu ön plana çıkarır. Araştırma sonuçlarına göre; ülkelerce kabul gören değerler üzerinde o ülkenin ekonomik gelişmişlik düzeylerinin ciddi etkisi olduğu gözlenmiştir.

Refshauge (2004), Avustralya devlet okullarından NSW’deki değerler eğitimi ile ilgili çalışmıştır. Değerler eğitiminin okul, sınıf ve toplum içerisinde olması gerektiğiyle ilgili bilgiler sunmuştur. Değerler eğitiminin sadece okul ortamında değil, aynı zamanda sosyal çevrede de gerçekleşme imkânı bulunduğunu söylemiştir. Çocuklar, sosyal çevreden iyi örnekleri gözlemleyerek temel değerleri öğrendiklerini ve özümlediklerini ortaya koymaktadır. Değerler eğitiminde okul faktörünü her yönüyle ele almış ve çocukların okuldan aldıkları değerler eğitiminin toplumsal geri dönüşleriyle ilgilenmiştir.

Veugelers ve Kat (2003)’ın gerçekleştirdiği araştırmayla okullarda verilen ahlak eğitiminde öğretmene düşen görevlerin neler olduğuyla ilgili öğretmen, aile ve öğrenci görüşlerine başvurularak bir değerlendirme yapma amaçlanmıştır. Aynı zamanda araştırmada yer alan katılımcıların değer iletişimi ve değer aktarımı hakkında nasıl bir algıya sahip oldukları belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma kapsamında öğrenci, öğretmen ve velilere hem anket uygulanmış hem de grup görüşmesi yapılmıştır. Araştırma sonucunda öğretmenin en önemli görevinin değer iletişimi olduğu ve bu

bağlamda da öğretmenlerin öğrencilerini değerleri yaşama ve tartışmaları konusunda teşvik etmeleri gerektiği ortaya konmuştur.

Thompson (2002), ABD'nin Tennessee eyaletinde öğrenim gören ilköğretim düzeyindeki öğrencilerle yaptığı araştırmasında karakter eğitiminin öğrencilerin davranışları üzerinde nasıl bir etki gösterdiğini amaçlamıştır. Bu çalışmasıyla karakter eğitiminin çok önemli olduğu ve öğrenimin ilk kademesinden itibaren uygulanmasının gerekliliğini ifade etmiştir. Karakter eğitiminin, müfredatın vazgeçilmez bir unsuru olarak görülmesi gerektiğini, beden eğitimi, resim, müzik gibi ana dersler dışındaki derslerin içeriğinde de bulunması gerektiğini ifade etmektedir. Öğretmenler öğrencilerinin rol modeli olduğu için karakter olarak kendilerini yetiştirmelidir. Ayrıca karakter eğitimi sırasında topluma hizmet gibi faaliyetler kullanıldığında öğrencilerin programı daha çok özümlediklerini ifade etmektedir.

Milson ve Mehlig (2002)'in gerçekleştirdiği çalışmada ilköğretim öğretmenlerinin okullarda uyguladığı karakter eğitimi faaliyetlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmadan elde edilen verilere göre ilköğretimde görev yapan öğretmenlerin çoğu karakter eğitimi etkinliklerini yeterli düzeyde verdiği görülmüştür. Fakat öğretmen yetiştiren akademik birimlerin karaktere eğitimi konusuna daha fazla eğilip, öğretmenlerin bu konuda daha planlı bir şekilde eğitilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Halstead ve Taylor (2000) araştırmalarında değerler eğitimiyle ilgili yapılmış çalışmalara eleştirel bir gözle bakmış ve okullarda değerlerin gelişimini incelemişlerdir. Araştırma sonucunda, okullarda yürütülen değerler eğitiminin kalitesinin artırılması için öğretmenlerin öğretim yöntemlerini aktif bir şekilde kullanması, bunun için öğretmenlere gerekli destek ve eğitimin verilmesi; değerler eğitimi konusunda okullarda planlı hareket edilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Rokeach (1969), gerçekleştirdiği çalışmada değerlerin toplum düzenindeki yerini incelemiştir. Araştırma sonucunda ortaya çıkan değerlerin ve tutumların yeterliliğinin incelenmesi için değişik değerlendirme metotlarının bulunması gerektiğini

belirterek değerler ve tutumların toplumsal yaşamdaki rollerinin ne denli önemli olduğunu vurgulamıştır.

Yukarıda önemlilerinden birkaçı verilen yerli ve yabancı çalışmalar bize öncelikle değerler eğitimi alanında yapılan çalışmaların yetersiz olduğunu göstermektedir. Yapılan çalışmalar daha çok gene değerler eğitimiyle ilgiliyken doğrudan bir değer üzerinden çalışma yapılmadığı ve bu nedenle yapılan çalışmaların biraz daha yüzeysel kaldığını göstermektedir. Ayrıca değerler eğitimi konusunda yapılan çalışmaların çoğunun son 10 yıl içerisinde yoğunlaştığı görölmektedir. Bu da değerler eğitimine son yıllarda daha önem verildiğini göstermektedir. Toplumsal hayatı göz önünde bulundurduğumuzda da değerlerin öğretimine çok fazla ihtiyaç duyulduğu çıkarımını yapabiliriz.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmayla amaçlanan kazanımlar şu şekildedir:

1. Öğrencilerin yardımlaşma ilgili mevcut bilgilerini ortaya koyma,
2. Öğrencilerin yardımlaşma değerine yönelik tutumlarını ortaya koyma,
3. Öğrencilerde yardımlaşma değerine karşı bir farkındalık oluşturarak toplumsal dayanışmaya katkı sağlamak,
4. Yardımlaşma değerinin unutulmaya başlamasıyla ortaya çıkan kalabalıklar içerisinde yalnızlaşma sendromunun önüne geçme,
5. Okulda değerler eğitimini daha ilgi çekici hale getirme,
6. Yardımlaşmayla ilgili unutulmaya yüz tutmuş birçok geleneği hatırlatma ve yeniden canlandırma,
7. Öğrencileri benmerkezcilikten kurtararak çevrelerindeki sorunlara karşı duyarlı olma davranışını kazandırma,
8. Alanında pek fazla çalışma olmaması ve bundan sonra yapılacak çalışmalara örnek olması amaçlanmıştır.

Araştırmanın amacı doğrultusunda aşağıdaki alt problemlere cevap aranmıştır.

- 1- Deney grubu ile kontrol grubunun yardımseverlik değeri ile ilgili öntest puanları arasında anlamlı farklılık var mıdır?
- 2- Deney grubu ile kontrol grubunun yardımseverlik değeri ile ilgili sontest puanları arasında anlamlı farklılık var mıdır?
- 3- Deney grubunun yardımseverlik değeri ile ilgili öntest ve sontest puanları arasında anlamlı farklılık var mıdır?
- 4- Kontrol grubunun yardımseverlik değeri ile ilgili öntest ve sontest puanları arasında anlamlı farklılık var mıdır?

Araştırmanın Önemi

Sosyal bir varlık olan insan, içinde yaşadığı toplumun da bir üyesidir Doğal afet, hastalık, zihinsel ya da fiziksel engel gibi durumlardan dolayı ortaya çıkacak sıkıntı ve yoksulluklara karşı toplumsal duyarlılık göstermektedir.

İnsanlar, toplumsal hayatta karşılaştıkları bu olumsuzlukları aşmada da yardımlaşma değerini kullanmaktadırlar. Okullarda işlenmesi öngörülen değerlerden biri olan yardımseverlik değeri toplumda kaynaşma, sevgi ve saygıyı artırmaktadır.

Çocuklar fitratları gereği yetişkin insanlara nazaran daha benmerkezci oldukları için yardımlaşma duyguları gelişmemiştir. Bu noktada eğitim konusu devreye girmektedir. Sonradan kazanılan bir değer olan yardımlaşma, ailede ve okullarda öğrencilere doğru bir şekilde yansıtılmazsa öğrenci hayatının kalan kısmında bu duygudan mahrum, dış dünyaya kapalı, toplumsal sorunlara ve çevresine karşı duyarsız bir birey olacaktır.

İnsanların gitgide yalnızlaştığı modern çağda yok olmaya yüz tutmuş değerlerin başında yardımlaşma değeri gelmektedir. Yardımlaşma değeri, yalnızlıktan kurtulmak için modern çağın robotlaşmış insanların en fazla ihtiyaç duyduğu değerdir. Tüm bu parçaları bir araya getirdiğimizde görmekteyiz ki ruhsal yönden sağlıklı toplumların değerlere sıkı sıkıya bağlanması gerekmektedir; kalabalıklar içerisinde yalnızlaşan insanların da birbirleriyle maddi manevi paylaşımlarda bulunarak psikolojik yönden

daha sağlıklı olmaları gerekmektedir. Çünkü sağlıklı toplumlar, sağlıklı insanlardan oluşur. Bu sıkıntıya bir çözüm olması açısından çalışmamız ciddi önem arz etmektedir.

Sayıtlar

- Araştırmada objektif kriterlerin kullanıldığı,
- Uygulama sürecinin doğal ve samimi bir ortamda gerçekleştiği,
- Araştırmada elde edilen nitel verilerin geçerli ve güvenilir olduğu,
- Toplanan verilerin araştırmanın amacına uygun olduğu varsayılmıştır.

Sınırlılıklar

- Bu çalışma; Sivas İli, Yıldızeli İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı bir okulla sınırlıdır.
- Araştırma yardımseverlik değeriyle sınırlıdır.

Tanımlar

Sosyal Bilgiler: Sosyal Bilgiler, fertlerin sosyal hayattaki yerini belirlemede yardımcı olması amacıyla; coğrafya, ekonomi, tarih, psikoloji, sosyoloji, felsefe, antropoloji, hukuk, siyaset bilimi gibi vatandaşlık bilgisi ve sosyal bilimleri konularını veren; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema bünyesinde bütünleştirilmesini sağlayan, bireylerin fiziki ve toplumsal çevresiyle etkileşiminin geçmişten günümüze ele alındığı bir ilköğretim dersidir (MEB, 2005).

Değer: Toplumların maziden günümüze aktarılan davranış biçimini belirten öğelerdir. Atadan torununa nesilden nesle aktarılan, yaşama karşı tutumu belirli çerçevelerle ifade eden geleneklerdir (Aydın, 2010).

Yardımseverlik: İhtiyaçlarının başkalarınca temin edildiği kişi ya da grupların karşılıklı yardımına yardımlaşma denir (Köylü, 2016).

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Sosyal Bilgiler Programı ve Değerler Eğitimi

Bu bölümde Türk Milli Eğitiminin genel amaçlarında değerler eğitimi, Türkiye’de geçmişten günümüze eğitim programları ve bu programlarda değerler eğitimine verilen yer, Sosyal Bilgiler programı ve Sosyal Bilgiler programında değerler eğitimi konularına değinilmiştir.

Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçlarında Değerler Eğitimi

Türk Milli Eğitim Temel Kanunu’nda milli eğitim sistemimizin genel amaçları şu şekilde sıralanır (m.2);

1. “Türk Milletinin bütün bireylerini Atatürk İlke ve İnkılaplarına, Türk Anayasasında geçen Atatürk Milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin unsurları olan milli, manevi, insani, ahlâkî ve kültürel değerlerini sahiplenen, koruyup geliştiren; vatanını, milletini, ailesini seven ve her zaman yükseltmeye çalışan; Anayasanın başlangıcında yer alan ana esaslara dayanan demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti Devletine karşı görevlerini ve sorumluluklarının bilincinde olan ve bunları günlük hayatında tatbik etmeyi alışkanlık haline getiren vatandaşlar olarak yetiştirmek.”

Yukarıdaki ifadeden anlaşıldığı üzere milli eğitimimizin genel amaçlarından ilkinde milli varlıklara vurgu yapılmıştır. Eğitimimiz vasıtasıyla Türk kültürüne ait değerlerin korunması, geliştirilmesi ve gelecek nesillere aktarılması vurgusu yapılmıştır. Ayrıca Türk milletine karşı sorumluluklarını bilen aynı zamanda bilmekle kalmayıp bunu davranışa dönüştüren bireyler yetiştirmek amaçlanmıştır. Dolayısıyla sorumluluk değeri bu maddede açıkça görülmektedir.

2. “Bedensel, zihinsel, ahlâki, ruhsal ve duygusal bakımdan sağlıklı şekilde bir kişiliğe ve karaktere, özgür ve bilimsel düşünme beceri ve iradesine, bir dünya görüşüne sahip, insan hak ve hürriyetlerine saygılı, kişiliğe değer veren, toplum içindeki sorumluluklarını bilen; yapıcı, üretken ve verimli bireyler olarak yetiştirmek.”

Türk Milli Eğitimi’nin genel amaçlarına ait bu maddede öncelikle dikkat çeken kısım ”zihinsel, ahlaki, ruhsal ve duygusal bakımdan sağlıklı bir şekilde gelişmiş kişilik” vurgusudur. Bugün değerler eğitimi ile hedeflenen şey de esasında budur.

Zihinsel, ahlaki, ruhsal ve duygusal bakımdan sağlıklı fertler sadece kültürel ve evrensel değerlerin kazandırılmasıyla ortaya çıkar. Ayrıca bu maddede insan vücudunun komple sağlıklı olması değerler içerisinde “sağlığına dikkat etme” değerine vurgu yapmaktadır. Bununla beraber bilimsel düşünme gücüyle “bilimsellik” değerine, geniş bir dünya görüşüne sahiplikle “duygu ve düşüncelere saygı” değerine de yer verilmiştir.

3.” Bilgi, birikim ve yeteneklerini geliştirerek gereken davranış, beceri ve birlikte yaşama alışkanlığı kazandırılarak bireyleri yaşama hazırlamak ve onları kendilerine ve topluma fayda getirecek bir meslekle donatmak”

Bu maddede de vurgulanan değer “işbirliği” yani dolayısıyla da “yardımseverlik” değeridir. Eğitimin amaçlarından biri birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmaktır ve bu şekilde öğrenciye işbirliği ve yardımseverlik değeri kazandırılması amaçlar arasındadır. Bu maddenin devamında da, “Bu sayede, hem Türk toplumunun ve vatandaşlarının refahını arttırmak; hem de ulusal birlik ve bütünlük içinde sosyal, kültürel ve ekonomik gelişmeyi desteklemek ve en sonunda Türk Milletini çağdaş uygarlığın seçkin bir üyesi yapmaktadır.” ifadesiyle Türk toplumunun ve vatandaşlarının refahını arttırmak, topyekün kalkınmayı desteklemek ve Türk milletini uygar bir topluma dönüştürmek maksadıyla vatanseverlik değerine vurgu yapılmıştır.

Taşdan (2010), bir makalesinde Türk eğitim sisteminin genel amaçlarını açıklarken “eğitim sisteminin milli çerçevede olduğunu, evrensel ilkelerin eğitimde olmazsa olmaz önemde özümsemiği, gelişmelere müsait bir felsefeyi yansıttığını” ifade etmektedir. Eğitimde güdülen bu felsefe ülkenin geleceği olan yeni nesli ‘kültürel ve manevi değerlerle’ milli kültür için toplumsallaştırırken, ‘bilimsel ve özgür düşünme gücü’ kazandırarak da fertleri evrensel kültürle kaynaştırmayı amaçlamaktadır. Söz konusu bu amaçlar, sorumluluklarının bilinciyle hareket edip topluma katkısı olan, bu sayede de yaşanan toplumsal ve evrensel değişimlere ayak uyduran bir fert görüntüsü vermektedir. Türk milletini muasır medeniyetler topluluğunun değerli bir üyesi yapma gayesi bireyin kendini geliştirmesinde gösterdiği başarı ile mümkündür. Ulusal değer yargılarında ruh, beden ve zihin dengesini kurmuş, aynı zamanda farklı kültürlerle

uyumlu bireyler evrensel değerleri kazanma çabasındadır. Bu noktada Türk Eğitim Sistemi de bu gerekleri yerine getiren, gelişmelere açık ve modern bir felsefi yapıdadır.

Türkiye’de Eğitim Programları ve Değerler Eğitimi

Ülkeler geleceklerini uyguladıkları eğitim politikalarıyla şekillendirirler. Eğitim çocuğun birey olmasında en etkili faktördür. Bir ülkeyi oluşturan bireyler de eğitime göre şekillendiğine göre ülkeler gelecekle ilgili yollarını eğitim politikaları doğrultusunda çizerler. Ayrıca eğitime verdikleri önem oranında gelecekte söz sahibi bir ülke olmayı amaçlar. Ülkelerin geleceklerinin şekillenmesinde bu denli öneme sahip olan eğitim faaliyeti de başlı başına bir sistemdir. Ülkeler eğitim sistemlerini günün şartlarına göre belirli aralıklarla günceller ve bir takım değişiklikler yaparlar. Bu değişiklikleri yaparken de tarihlerinden ders ve ilham alıp geleceğin şartlarını öngörmeye çalışırlar. Tamamen gelenekçi bir yaklaşımın kalkınmada yavaşlatıcı etki yapacağı gibi geçmişi bırakıp tamamen modern çağa göre köklü değişiklikler yapmak da ülke geleceği için tehdit oluşturmaktadır. Bunun için her ülke kendi kültürel anlayışını dikkate alarak küresel alandaki değişiklikleri de dikkate alarak çeşitli eğitim programları geliştirmektedir (Aktan, 2012).

Alanyazında değerler eğitimi kavramı, çoğu zaman “karakter eğitimi” ve “ahlak eğitimi” ifadeleriyle birlikte anılmaktadır. Ancak birbirinin yerine kullanılan ve aynı şeyi ifade etmiş gibi düşünülen bu kavramlar birbirinden farklı şeyler ifade etmektedir. Daha önceleri ”ahlak eğitimi, karakter eğitimi” gibi isimlerle adlandırılan değer yargılarını kazandırma işi günümüz eğitim sisteminde ”değerler eğitimi” olarak geçmektedir. Cumhuriyet dönemindeki ilkokul ve ortaokul programlarında sosyal bilgileri içeren derslerde karakter eğitimi ev ahlâk eğitiminin ele alındığı görülmektedir. Bu da günümüzdeki adıyla “değerler eğitiminin” geçmişte de önem gördüğünü göstermektedir (Keskin, 2008). Cumhuriyet tarihi boyunca değerler eğitiminin önemi vurgulansa da bunun için atılan adımlar ve uygulanmaya çalışılan yöntemler hep başarısız kalmıştır. Çünkü değerlerin kazandırılabilmesi adına üzerinde ciddi bir şekilde çalışılmış değerler eğitimi programı hazırlanmamış, eğitim-öğretimin mevcut eğitim-öğretim sistemine uyumlu bir şekilde adapte edilmiş bir yaklaşım ve uygulama

düşünülmemiş, bu anlamda uzman kişiler, öğretmenler vb. ilgili kişilerin eğitimi yapılmamıştır.

Türkiye’de akılcılık odaklı pozitivist değerler sisteminin etkin olduğu 1920’lerden itibaren pek çok alanda olduğu gibi eğitim alanında da düzenleme ve değişiklikler yapılmıştır. Yapılan düzenleme ve değişiklikler ile tarihsel mirasın aktardığı değer ve birikimler yerine, eğitimde pozitivist değerlerin inşa çalışmaları başlatılmıştır. Yeni eğitim anlayışında değerler ihmal edilerek, değerler yerine pozitivistin çıktıları referans alınarak, eğitim uygulamalarına yansıtılmıştır (Kılıç, 2012).

1924 ve 1926 ilkokul programının uygulamada olduğu dönemlerde “İyilik Derneği” adlı uygulama hayata geçirilerek değerler eğitimi adına çok önemli bir adım atılmıştır. Bu dernekler sayesinde Cumhuriyet döneminde ilk defa değerler eğitimi uygulamaları hizmet faaliyetleri olarak verilmiştir. Öğrenciye okulda öğrendiği ahlak kurallarını uygulama imkanı sağlayan bu uygulamanın günümüzde benzerlerinin bulunmayışı, teorikte kalan değerler eğitiminin başarısız olmasının etkenlerindedir. Kılıç’a (2007) göre “İyilik Dernekleri” bu açıdan çok faydalı bir etkinliktir. Bu uygulamanın tekrar gözden geçirilerek eğitime kazandırılması değerler eğitimine önemli bir katkı sağlayacaktır.

Değişen dünya düzenine paralel olarak tüm dünyada olduğu gibi ülkemiz eğitim sisteminde de sürekli bir değişim gerçekleşmektedir. Bu durum değerler eğitimiyle ilgili gelişmeleri de beraberinde getirmektedir. Ülkemizde “değerler eğitimi” olgusu 1960’lardan itibaren iyiden iyiye tartışılmaya başlanmakta ve bugünkü hali için önemli bir aşama kat edilmiştir. Şu anki haline kadar birçok kez değişime uğrayan değerler eğitiminde de genel eğitim sistemiyle paralel olarak davranışçı yaklaşımdan yapısalcı yaklaşıma geçiş olmuştur. Öğrencinin merkeze alındığı bu yaklaşımla değerlerin öğrencilere kazandırılmasında etkinlikler kullanılarak öğrenciler bizzat işin içine katılmış ve yaparak/yaşayarak öğrenme yöntemi değerler eğitimine de adapte edilmeye başlanmıştır.

Üzerine konularak gelinen süreçte değerler eğitimiyle ilgili en ciddi çalışmalardan biri de 2004 yılında yenilenen eğitim programıyla olmuştur. Bireyin odakta olduğu bu programdaki değerler eğitimi, Birleşmiş Milletlerin 50. yılı kutlamaları kapsamında hazırlanan, UNESCO destekli “Yaşayan Değerler Eğitim Programı (YDEP)” adlı uluslararası bir projeye dayanmaktadır. YDEP kapsamında evrensel değerlerden birkaçı olan özgürlük, demokrasi, adalet, gibi değerler, klasik yöntem olan telkin yöntemi yerine daha etkili bir yöntem olan etkinlik temelli yöntem kullanılmıştır. Yine bu program kapsamında değerlerin öğrencilere kazandırılmasında kullanılmak üzere farklı yaş gruplarına uygun materyaller geliştirilmiştir. Hoşgörü, iş birliği, sorumluluk, mutluluk, sadelik, özgürlük, alçakgönüllülük, dürüstlük, sevgi, saygı, barış, birlik olmak üzere 12 değeri merkeze alan bu programın düsturu ise “Daha güzel bir dünya için değerlerimizi paylaşalım” olmuştur. Bu kapsamda Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı ülkemizde 2010 yılında tüm ilk ve orta dereceli okullara ve valiliklere gönderdiği genelgeyle 2010-2011 Eğitim - Öğretim Yılıının ilk haftasında okulöncesi, ilköğretim ve ortaöğretim okullarında ders içi ve ders dışında, değerler eğitimiyle ilgili uygulamaların gerçekleştirilmesini istemiştir. Bu genelgeye göre uygulanması istenen değerler eğitiminin çerçevesi şu şekilde tanımlanmıştır: “İnsanlar arasında bağ oluşturan, sosyal yaşamı meydana getiren, toplumsal gelişim, mutluluk ve huzuru sağlayan, tehlikelerden koruyan, insani, sosyal, manevi değerlerimizin tüm fertlere kazandırılması konusunda en etkili araç eğitimidir. Eğitimin bir parçası olan “değerler eğitimi” de bu kazanımların öğrencilere kazandırılmasında kullanılacak alandır.” (MEB, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, 2010).

Değerler eğitimi birçok dersin kapsamında bulunabilen bir disiplindir fakat bu anlamda ilk akla gelen ders sosyal bilgiler dersidir. Cumhuriyet dönemiyle birlikte sosyal bilgiler programlarında yer alan değerler eğitimi farklı dönemlerde farklı içeriklerden oluşsa da genel anlamda vurgulanan değerler bakımından birbiriyle örtüştüğü görülmektedir. Tüm eğitim programlarda ortak olarak ele alınan ana değerler sorumluluk, dayanışma, yardımlaşma, bağımsızlık ve duyarlılıktır (Keskin, 2008).

2010 yılında 18.'si gerçekleştirilen Milli Eğitim Şûrası'nda da değerler eğitimi konusu üzerinde ciddi bir şekilde durulmuş ve değerler eğitimiyle ilgili çok önemli kararlar alınmıştır. “Spor, Sanat, Beceri ve Değerler Eğitimi” konu başlığı içerisinde değerler eğitimiyle ilgili alınan kararlara şu şekildedir (ttkb.meb.gov.tr):

1. Millî Eğitim Bakanlığı, gençlerimizin ve çocuklarımızın sahip olduğu değerleri tespit etmek amacıyla ülke genelinde alan araştırması yapmalı ve bu araştırma her 4 senede bir yenilenmelidir.
2. Uygulanan öğretim programlarında, değerlerin kazandırılması için uygulanan eğitimde değerlerin aktarımı yerine ulusal ve evrensel değerler bütün olarak düşünülüp değerlere yönelik farkındalık kazandıracak yaklaşımlara öncelik verilmelidir.
3. Değerlerin bir tercih meselesi olduğu ve her toplumun aynı veya benzer tercihlere sahip bireylerden oluştuğu belirtilerek sahada görevli öğretmenlere değerler eğitimi şuuru aşılmalıdır.
4. Öğretmenlerin meslek öncesi eğitim programlarına değerlerin öğretimiyle ilgili ders konulmalı; ayrıca hizmet içi eğitimlerle de değerler eğitiminin kalitesini artırmaya çalışılmalıdır.
5. Ortak değerlerin belirtilmesi ve ülke içerisindeki değer farklılıklarının kültürün bir zenginliği olduğu bilincinin bireylere yerleştirilmesi için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.
6. Eğitim – öğretimin bütün kademelerinde değerler eğitimine yönelik, Sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği yapılarak ilgili alanda görev yapan öğretmenlerin ortak kullanabileceği program ve materyaller geliştirilmelidir.
7. Değerler eğitimi, eğitimin ilk aşaması olan okul öncesinden başlayarak eğitim öğretim faaliyetlerinin her aşamasında, tüm dersler vasıtasıyla, bütün okul faktörlerinin iş birliğiyle verilmelidir.

8. Ödüllendirme kriterlerinde, değerler eğitimi açısından örnek davranışlar sergileyen öğrencilere yönelik düzenlemeler yapılmalıdır.
9. Medya ve değerler eğitimi ilişkisi konusunda farkındalık kazandırmaya yönelik araştırma ve eğitim çalışmalarına önem verilmeli; bu konuda gerekli yasal düzenlemeler yapılmalıdır.
10. Okulda akademik başarı hep ön planda tutulmaktadır. Fakat değerlerin oluşumunda önem arz eden diğer faktörler geri planda tutulmaktadır. Değerlerin oluşumunda direkt etki eden sosyal, duygusal ve ruhsal zekâ gelişimine de önem verilmelidir
11. Değerler eğitimi için en uygun derslerden olan “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi” dersi tüm eğitim kademelerinde etkin olarak okutulmalıdır.
12. İlköğretim ve ortaöğretimde kullanılan ders kitaplarının Türkçeyi doğru kullanması ve kullanılmasına dikkat çekmesi gerekmektedir.
13. Türkçe'nin önemine vurgu yapmak adına milli eğitim bünyesinde eğitim veren tüm kurumlarda 26 Eylül tarihi “Türk Dili Bayramı” olarak kutlanmalı ve bu alanda yetişmiş Türk dili uzmanlarının katılacağı etkinlikler düzenlenmelidir.

Şûrada alınan kararları incelediğimizde bazı noktalar dikkat çekmektedir;

- Öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının değerler eğitimi konusunda gerek üniversitelerde akademik düzeyde gerekse hizmet içi eğitimlerle daha iyi bir eğitimden geçirilerek bilinç oluşturulması gerekliliği,
- Değerlerin öğrenciye doğrudan aktarımı yerine milli ve küresel değerler ile ilgili öğrenci düşünmeye sevk edilerek öğrencilerde bir farkındalık oluşturulması gerekliliği,
- Değerler eğitiminin eğitim-öğretim sürecinin en önemli ayaklarından biri olduğu ve bunun eğitimin tüm kademelerinden bütün disiplinlere en güzel şekilde

yerleştirilerek uygulanması gerekliliğinin duyulması şura kararları içerisinde en dikkat çekenleridir.

Gerçekleştirilen son milli eğitim şurası olan 19. Milli Eğitim Şurası'nda hususi olarak değerler eğitimiyle ilgili bir karar alınmazken mevcut uygulanan değerler eğitimine programda sarmallık anlayışıyla etkin bir şekilde yer verilmesi gerektiğine değinilmiştir.

2017 yılında yenilenen öğretim programlarının perspektif kısmında değerlerimizle ilgili şu ifadelere yer verilmiştir:

Bir milletin devamlılığı, değerlerini tam manasıyla özümsemiş ve bu değerleri öz yetkinlikleriyle uygulayabilen bireylerine bağlı olduğu inkar edilemez bir durumdur. Bu yüzden eğitim sistemimiz tüm fertlerine ahlaken en doğru kararı alma ve bunları yaşantısına yansıtma becerisi kazandırma gayesiyle adım atar. Eğitim sistemi yalnızca akademik başarıya odaklı, önceden tespit edilmiş bazı bilgi, beceri ve davranışları kazandıran bir yapıda olmayıp aynı zamanda kök değerleri özümsemiş fertler yetiştirmeyi kendine görev edinmiştir. Eğitim programıyla bir yandan öğretim programları uygulanırken diğer yandan da değerleri kazandırma amacı çerçevesindeki işlev yerine getirilir. Değerlerimiz, öğretim programları içerisinde ayrı bir konu, öğrenme alanı, program veya ünite olarak görülmemiş, aksine programların her bölümünde yer almıştır. Öğretim programları içerisinde işlenen “kök değerler” şunlardır: adalet, dürüstlük, dostluk, öz denetim, vatanseverlik, sabır, sevgi, saygı, sorumluluk, yardımseverlik. Bu değerler, öğrenme öğretme sürecinde hem kendi başlarına, hem ilişkili olduğu alt değerlerle ve hem de öteki kök değerlerle birlikte ele alınarak hayat bulacaktır (MEB, 2017).

Sosyal Bilgiler Programı

Sosyal bilgiler sosyal bir varlık olan insanın çevresiyle ilişkilerinde yapması ve yapmaması gereken davranışların kazanımlarını içeren bir derstir. İnsan sosyal bir varlıktır. Bu da insanlar arası sosyal ilişkilerin düzene sokulması açısından sosyal bilgiler dersini gerekli hale getirmektedir. Sosyal bilgiler kapsadığı tarih, antropoloji, coğrafya, siyaset bilimi, sosyoloji gibi disiplinlerin hepsinden daha kapsamlı olduğu için tanımlanması açısından bu derslere göre daha zor bir alandır. Bu nedenle bu alanla ilgili çok fazla tanım yapılmıştır. Bu tanımlardan en geçerli olan ikisini paylaşacak olursak;

Amerikan Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (National Council for the Social Studies) Sosyal Bilgiler alanı ile ilgili kapsamlı bir şekilde şöyle tanımlamıştır;

Toplumla iç içe yaşayan insanların vatandaşlık düzeylerini geliştirmek, toplumsal ilişkilerini geliştirmek amacıyla, beşeri ve sosyal bilimlerin hepsini içine alan bir disiplin alanıdır. Sosyal bilgiler programı, antropoloji, arkeoloji, coğrafya, ekonomi, tarih, felsefe, siyaset bilimi, psikoloji, sosyoloji ve din ile birlikte; doğa bilimleri, matematik ve beşeri bilimlerin konularını da bünyesinde barındıran sistemli bir disiplindir. Sosyal Bilgilerin esas gayesi, insanların birbirlerine bağımlı olduğu küresel dünyada, kültürel farklılıklara sahip demokratik bir topluma ait bireyler olarak, toplumsal fayda getirecek kararlar verebilme kabiliyetini geliştirmek için öğrencilere yardımcı olmaktır (NCSS, 1994, s. 3).

2005 programında “Türkiye’de, Sosyal bilgiler dersinin en kapsayıcı tanımını, son program olan 2005 Sosyal Bilgiler programını oluşturan komisyon yapmıştır. Bu tanıma göre Sosyal Bilgiler; bireyin toplum içinde yer alabilmesine yardımcı olmak amacıyla; coğrafya, sosyoloji, tarih, antropoloji, ekonomi, felsefe, psikoloji, hukuk ve siyaset bilimi gibi vatandaşlık bilgileri ve sosyal bilimler konularını içeren; öğrenme alanlarının bir tema ya da üniteye toplanmasını içeren; insanın fiziki ve sosyal çevresiyle bağlantısının geçmiş, günümüz ve gelecek açısından incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir” tanımı 2015’te “Sosyal Bilgiler, etkin ve üretken bireyler yetiştirmek, öğrencilerin insani ilişkilerini ve vatandaşlık yeterliklerini geliştirmek amacıyla sosyal bilimleri kaynaştıran bir ilköğretim dersidir.” olarak ifade edilmiş, 2017 yılı programında ise “Sosyal Bilgiler, toplu öğretim anlayışından hareketle sosyal bilimlerin pedagojik amaçlarla basitleştirildiği bir derstir.” Şeklinde tanımlanmıştır (MEB 2005b, 2015, 2017).

Eğitim sistemimizin hedeflerini düşündüğümüzde sosyal bilgiler dersinin önemli bir ders olduğunu görebilmekteyiz. Çünkü sosyal bilgiler dersi öğrencilerin hayatı ve hayata dair birçok şeyi (insanları, kültürleri, mekânları, yaşam tarzlarını ve sosyal sorunları vb.) öğrenip değerlendirecekleri bir disiplin alanıdır. Ayrıca bu derste birey hayatı tanımının yanında hayatın getirdiği bazı sorunları örnek olaylar vasıtasıyla önceden tespit etme fırsatı bulur ve bu sorunlar üzerine eleştirel düşünme becerisi kullanarak çözüm yolları bulmayı dener, böylece içinde yaşadığımız topluma sorumluluk sahibi yurttaşlar kazandırılmış olunur. Tüm bunlarla birlikte sosyal bilgiler

dersinin bizzat vatandaşlık eğitimi konusuna yoğunlaşmış bir ders olması dersin değerini bir kat daha artırmaktadır (Öztürk, 2012).

Barth (1977), Sosyal bilgiler dersinin, 1900'lü yılların hemen başında Amerika Birleşik Devletleri'nde, sanayileşmenin doğurduğu toplumsal sorunlara bir çözüm arama çabası olarak ortaya çıktığını ve bu dersi okuyan yeni neslin toplumsal sorumluluklarını bilen vatandaşlar olarak yetişmesini amaçlandığını söylemiştir. Sosyal bilgilerin adı ilk defa ABD'de 1916 yılında toplumsal olayları inceleyen bir ders olarak ortaya çıkmıştır (Kan, 2010a). Yapılan bu çalışmalar ilgili alanın ilk çalışmaları olması nedeniyle sosyal bilgilerin bugünkü noktaya ulaşmasında en önemli adımlar olarak nitelendirilebilir.

Türkiye'de sosyal bilgiler programıyla ilgili atılan ilk adımlar cumhuriyet döneminin de öncesinde atılmıştır. Cumhuriyetten önce ilköğretim programına giren dersler bugünkü sosyal bilgiler programında okutulduğu görülmektedir. Bugünkü Sosyal Bilgilerin kapsadığı dersler 1926, 1930, 1936 ve 1948 yıllarında hazırlanan programlarda, tek disiplin alanını içeren dersler şeklinde vatandaşlık bilgisi, tarih ve coğrafya derslerine yer verilmiştir (Dilek ve Öztürk, 2005). 1962 yılında dönemin en köklü değişimi yaşanmış, ilkokul 4. ve 5. sınıflarda okutulmak üzere "Toplum ve Ülke İncelemeleri" dersi programa dâhil edilmiş, daha sonra 1968'de de bu dersin adı bugün de kullanılan sosyal bilgilere dönüştürülerek, tarih, coğrafya ve vatandaşlık üniteleri peşpeşe dizilmiştir (Ata, 2006). Ortaokulların eğitim programında yer alan sosyal bilgiler dersi, 1985 yılında Talim ve Terbiye Kurulu tarafından alınan bir kararla yürürlükten kaldırılmıştır. Bu karardan sonra ortaokullarda sosyal bilgiler dersinin yerini T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük, Vatandaşlık Bilgisi, Milli Tarih ve Milli Coğrafya dersleri almıştır. İlkokulların eğitim programında yer alan sosyal bilgiler dersi ise 1990 yılında güncellenerek uygulanmaya devam edilmiştir (Gündem, 1995).

2004 yılında Türk eğitim tarihinin en radikal öğretim program değişikliklerinden biri gerçekleşmiştir. Türk Eğitim Sistemi'nde gerçekleştirilen bu radikal değişikliğin ana sebepleri Milli Eğitim Bakanlığı ve Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı'nca şöyle açıklanmaktadır (MEB, 2005):

- Değişik bilim alanlarındaki araştırma bulgularının ve eğitim bilimlerinde öğretme/öğrenme anlayışındaki gelişmelerin yöntem ve içerik olarak öğretim programlarına yansıtılması ihtiyacı,
- Eğitimde kaliteyi artırmak ve eşitliği sağlama ihtiyacı,
- Ekonomiye ve demokrasiye duyarlı bir eğitim ihtiyacı,
- Bireysel ve ulusal değerlerin küresel değerler çerçevesinde geliştirilmesi ihtiyacı,
- Mevcut öğretim programları uygulamaları kapsamında öğrencilerin çoğunluğunda gözlemlenen okula, öğrenmeye ve okumaya tepki düzeyinde bir isteksizlik olması,
- Mevcut öğretim programlarında konuların çok kapsamlı ve ezbere dayalı bilgi yoğunluklu olması nedeniyle, konuların zamanında bitirilememesi ve çoğu zaman sıkıştırılıp öğrenilmeden bitirilmesinin tercih edilmesi,
- Programda yer alan konuların birçoğunun çocukların yaş ve gelişim düzeylerine uygun olmaktan, onların merak ve ilgilerini karşılamaktan uzak olması,
- Okulda kazandırılmaya çalışılan yaşantı biçimleri ile gerçek dünyanın çoğu kez uyum içinde olmaması,
- Temel eğitimde program bütünlüğünün olmaması,
- Dikey ekseninde, temel eğitimde birinci sınıftan sekizinci sınıfa her bir dersin kendi içinde kavram bütünlüğünün olmaması,
- Yatay ekseninde, dersler arasında yeterli paralelliğin sağlanmamış olması,
- Ekonomik ve toplumsal gelişmelerin bir sonucu olarak bireylerin yaratıcılık, eleştirel düşünme, problem çözme, karar verme ve işbirliği yeterliliklerini kazanmalarının daha fazla önem kazanmış olması,
- Kendini ifade edebilen, iletişim kurabilen, girişimcilik ruhuna sahip vatandaşlar yetiştirme gerekliliğinin daha baskın konuma gelmesi,
- Çocuklarımızın, ülke çapında ya da uluslararası değerlendirmelerde beklenen düzeyde başarı gösterememesi şeklinde sıralanmaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığı Sosyal Bilgiler Dersi öğretim programında en son değişikliği 2017 yılında gerçekleştirerek programa en güncel şeklini vermişti. Bu programda sosyal bilgiler dersi özel amaçları şu şekilde sıralanmıştır (MEB, 2017):

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile öğrencilerin;

1. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, millî bilince sahip birer vatandaş olarak yetişmeleri,
2. Atatürk ilke ve inkılablarının, Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrayıp demokratik, laik, millî ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olmaları,
3. Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilmeleri,
4. Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul etmeleri,
5. Yaşadığı çevre ile dünyanın genel coğrafi özelliklerini tanıyarak insan ile çevre arasındaki etkileşimi açıklamaları ve mekânı algılama becerilerini geliştirmeleri,
6. Doğal çevrenin ve kaynakların sınırlılığının farkına varıp çevre duyarlılığı içerisinde doğal kaynakları korumaya çalışmaları ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmaları,
7. Doğru ve güvenilir bilgiye ulaşma yollarını bilen bireyler olarak eleştirel düşünme becerisine sahip olmaları,
8. Ekonominin temel kavramlarını anlayarak kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde millî ekonominin yerini kavramaları,

9. Çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli ve saygın olduğuna inanmaları,
10. Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesnelere, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirlemeleri, değişim ve sürekliliği algılamaları,
11. Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini bilinçli kullanmaları,
12. Bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretmede bilimsel ahlakı gözetmeleri,
13. Toplumsal ilişkileri düzenlemek ve karşılaştığı sorunları çözmek için temel iletişim becerileri ile sosyal bilimlerin temel kavram ve yöntemlerini kullanabilmeleri,
14. Katılımın önemine inanmaları, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için görüşler belirtmeleri,
15. İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, laiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçlerini ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara göre düzenlemeleri,
16. Millî, manevi değerleri ile evrensel değerleri benimseyerek erdemli insan olmanın önemini ve yollarını bilmeleri,
17. Ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık göstermeleri,
18. Özgür birer birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varması amaçlanmaktadır.

Sosyal Bilgiler Programında Değerler Eğitimi

Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında değer kavramı, bir toplumun fertlerinin çoğunluğunun doğru ve gerekli olduğunu düşündüğü, bir toplumsal grubun veya toplumun tamamının düzenini, devamlılığını ve işleyişini sağlamak için herkesçe kabul edilen ortak amaç, düşünce, temel ahlaki ilke ya da inançlar olarak tanımlanmaktadır (Güven, 2013).

Sosyal bilgiler dersinin en temel amacı topluma bir “vatandaş” yetiştirmektir. Toplumların kalitesi de içerisinde yaşayan bireylerin kalitesiyle orantılıdır. Toplumsal değerleri bilen ve hayata geçiren bireylerden oluşan toplumlar hep huzur içerisinde yaşar ve bu toplumlarda toplumsal kalkınma da kaçınılmazdır. Bu nedenle kaliteli toplumlar oluşturmada sosyal bilgiler dersinin önemi çok fazladır. Eğitim programları sosyal bilgiler dersi aracılığıyla, kaliteli bireyler yetiştirmek için bireylere değerleri öğretmekle yükümlüdür. Değerler eğitimi denilince de ilk akla gelen ders, kaliteli birey, huzurlu toplum inşa etmeyi hedefleyen “sosyal bilgiler” dersi gelir.

Naylor ve Diem’e (1987, s. 347) göre öğrenciler, kendi davranışlarına yön verdiğini düşündükleri değerleri tam manasıyla anlama gereği duyarlar. Ayrıca, değer yargılarından kaynaklı iç çatışmaları ile baş edebilme, sahip oldukları değer yargılarını tanıma, herkesin farklı değer yargılarına sahip olabileceği ve bunlara saygılı yaklaşma gereği duyarlar. Bundan dolayı değerler eğitimi, Sosyal Bilgiler programının en önemli parçalarındandır.

Parker’a göre, öğrenciler toplumun benimsediği değerlere göre yetiştirileceklerse, bunlar eylem veya davranışlarına yansıtılmalıdır. Sosyal hayatın düzeni için bu değerlerin özümsemesi gereklidir. Sosyal Bilgiler dersi, bireylerin kendi içsel değerlerinden çok toplumun genel olarak kabul ettiği değerleri kazandırmaya çalışmaktadır (Parker, 2001; akt. Kan, 2010b, s. 142).

Her toplumun kendine ait hassasiyetlerine göre şekillenmiş değerleri olduğu gibi bir de tüm dünya insanlığınca kabul görmüş evrensel değerlerimiz vardır. Dünyada birçok ülke değerleri tarihleri boyunca bireyelerine öğretmek istemiş, bunun için de daha

çok eğitim sistemlerini kullanmışlardır. Ülkemizde de değerler eğitiminin mazisi çok eski zamanlara kadar gitmektedir. İlk Türk topluluklarında ailede gerçekleşen bu eğitim ilerleyen yıllarda okullarda ders olarak okutulmaya başlanmıştır. Ülkemizde ikinci meşrutiyetin ilanından bu güne kadar ilk ve ortaokullarda kullanılmış tüm sosyal bilgiler öğretim programlarının değerler konusunu çeşitli boyutlarda içeriğinde barındırdığı görülmektedir (Keskin, 2010). Önceleri öğrencinin değil öğretmenin merkezde olduğu davranışçı yaklaşım metotlarıyla uygulanan değerler eğitimi 2004 yılındaki eğitim programında meydana gelen köklü değişiklikle öğrenci merkezli yapısalcı yaklaşım metodlarıyla öğrencilere verilmeye başlanmıştır.

Eğitim sistemimizde 2004 yılında gerçekleşen köklü değişiklikten önce değerler eğitimi örtük programla gerçekleştirildiği için öğretmenler öğrencilere doğrudan bir değerler eğitimi verememekteydi. 2004 yılında gerçekleştirilen değişiklikle program yapısalcı yaklaşımı esas almaya başladı ve değerler eğitimi de öğrencilere kazanımlarla öğretilmesi hedeflenmiştir. Özellikle de Sosyal Bilgiler dersinin ünitelerinde yer alan değerler, öğrencilere doğrudan verilmesi amaçlanan esas konulardan olmuştur (Yiğittir ve Keleş, 2011, s. 144). 2004 yılı eğitim programında sosyal bilgiler dersiyle öğrencilere kazandırılacak değerler şunlardır; adil olma, bağımsızlık, aile birliğine önem verme, özgürlük, barış, çalışkanlık, duyarlılık, bilimsellik, dayanışma, estetik, dürüstlük, misafirperverlik, hoşgörü, sağlıklı olmaya önem verme, sorumluluk, temizlik, saygı, sevgi, yardımseverlik ve vatanseverliktir (MEB, 2005b).

2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer verilmeyen bazı "kök değerler" 2017 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'na eklenmiştir. 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda aile birliğine önem verme, adil olma, bağımsızlık, barış, dayanışma, özgürlük, bilimsellik, sağlıklı olmaya önem verme, çalışkanlık, duyarlılık, dürüstlük, estetik, misafirperverlik, saygı, sevgi, sorumluluk, hoşgörü, temizlik, vatanseverlik, yardımseverlik olmak üzere yer bulan 20 genel değerın sayısı 2017 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda 18'e düşmüştür. Bunlar: Saygı, sevgi, adalet, aile bütünlüğünün önemi, özgürlük, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, bağımsızlık, sorumluluk, tasarruf, vatanseverlik, yardımseverlik, dürüstlük, estetik, eşitlik olmak üzere sıralanabilir (Sözen ve Ada, 2018).

Değerler Eğitimi

Bu bölümde değerlerin tanımları, özellikleri, sınıflandırılması; değerler eğitimi, değerler eğitiminin tarihçesi, değerler eğitimi yaklaşımları, değerler eğitimiyle ilgili yapılan yerli ve yabancı çalışmalar ve yardımseverlik değeri ile ilgili açıklamalar yer almaktadır.

Değer Nedir?

İnsanlar, çeşitli nedenlerden dolayı bir arada yaşamak gereksinimi duyar ve bu da onun bir sosyal varlık olmasına neden olur. Yaşamlarını bir arada sorunsuz devam ettirmelerini siyasal, toplumsal, kültürel ve ahlaki bir takım ilkeler ve kurallar sağlar. O toplumu meydana getiren fertler bu ilke ve kuralları benimseyerek uygular. Toplumu meydana getiren insanların genelini kabul ederek benimsediği bu kuralların büyük kısmını toplumsal değerler oluşturur. Bundan dolayıdır ki değerler konusu insanlarla ilgilenen birçok disiplinin kapsamına girmekte ve bu disiplinlerin her biri değer kavramıyla ilgili çok farklı tanımlar yapmaktadır (Yanpar ve Yalar, 2011).

İnsani değerler, sosyal bilimler alanının daima ilgisini çeken konular arasında olmuştur. Bunun nedeni çok sayıda sosyal bilimcinin insan davranışlarıyla değerler arasında önemli bir ilişki olduğunu düşünmeleridir. İnsanoğlu eski zamanlardan beri sosyal hayatın bir parçası olan toplumsal değerlerin kaynağıyla ilgilenmiş ve değerler sorgulanmak istenmiştir (Topdemir, 2008, s. 20).

Felsefe, değerler konusuyla “değerlendirme problemi” ve “değerler problemi” adıyla ilgilenmektedir. Çünkü “doğru nedir?”, “iyi nedir?”, “güzel nedir?” gibi sorular, değerlendirme işini çözülmesi gereken bir sorun haline getirmektedir. Adalet, saygı, eşitlik, dürüstlük gibi sosyal ilişkilerle ilgili sorular sormak ya da bilim, sanat, ahlak gibi insan niteliklerini araştırmaksa, farklı türden değerleri problem haline getirmektedir (Kuçuradi, 2010).

İlk çağlardan bugüne kadar hakim olan görüşe göre değerler özeldir; kişiden kişiye, toplumdan topluma, çağdan çağa değişiklik gösterir (Kuçuradi, 2010). Ancak Kuçuradi (2010), “değerler görelidir, mutlak mıdır?” gibi soruların, aslında yanlış

sorulmuş sorular olduğunu, bunların felsefenin sormaması gereken sorular olduğunu belirtmiştir. “İyi” denen şeylerin değişebilir olmasından, değerlerin göreliliğini ve değerlerin öznelliğini sonuç olarak çıkarmanın yanlış olması gibi, “iyi”yi yüksek bir değer olarak kabul ettikten sonra yüksek değerlerin “mutlaklığı”nı savunmak da yanlış olur.

Her birey kendine ait değerlerinin etkisiyle hayatını sürdürür. Düşünce yapısını, sosyal çevresini, olaylara ve olgulara yaklaşımını değerler üzerinden kurar. Hökeleki (2010, s. 4)’ye göre; insanlar, içselleştirdiği değer yargılarının tesiriyle ve buna bağlı oluşturduğu düşünce sistemiyle dünyayı anlamaya, sosyal hadiseleri anlamlandırmaya çalışır. Kendisi için belirgin, açık olmayan değerlere sahip olan insanların; amaçları, nelerin tarafında ya da nelere karşı oldukları, gelecekte ne yapacakları ve bunların nedenleri de belirsiz olur. Bireyler kendi ahlaki sisteminde sahip oldukları değer yargılarını belirginleştirmediklerinde sosyal yaşamın bazı konularında nasıl davranacaklarını belirleyemez. Bu sebeple, bireylerin sosyal yaşamda kullanabilecekleri değer yargılarını onlara kazandırmak bireylerin kişisel gelişimi açısından çok önemlidir. Fakat çok az insanın, belirgin, açık değerlere sahip olduğu görülmektedir (Raths ve diğerleri, 1966). İşte bu noktada da değerler eğitiminin önemi ortaya çıkmaktadır.

Dewey (1990), karakter ve değerler eğitiminin önemini vurgulamak için eğitim-öğretim sürecinde karakter ve karakter gelişiminin konu alanından ve diğer tüm alanlardan daha çok ele alınması gerektiğini vurgulamıştır. Eğitim sürecinde amaç öğrenciyi bilgiyle doldurmak değil bireyin kendini gerçekleştirmesini sağlamak olmalıdır. Buna paralel olarak da öğretmenin okuldaki asli görevi çocukların zihinsel becerilerini geliştirmek, bilgi iletmek, gençleri çalışma hayatına hazırlamaktan çok onları iyi bir insan, doğru bir vatandaş olmanın gereklerini de kazandırmak olmalıdır. Bu konuyla ilgili Straughan (1999)’ın tespitine göre modern toplumlarda kanun dışı işler, şiddet, disiplinsizlik artan bir şekilde görülmektedir ve bu durum, en çok genç kuşak içinde görülmektedir (Dewey, 1990 ve Straughan, 1999; akt. İşcan, 2007).

Değer kavramının ne olduğuyla ilgili asırlarca konuşulmuş, üzerine felsefi tartışmalar yapılmış; değer kavramı yaşamla, inançlarla, kişilerin yargılarıyla ve ahlâkî ilkelerle ilişkilendirilmiş, değişik şekillerde tanımlanmaya çalışılmış ancak bu işle uğraşan bilim dalları ve bilim insanları ortak bir tanıma varılamamıştır (Akbaba,

2003). Çünkü soyut bir kavram olan değerler konusu insanların zihninde netlik kazanmamış ve herkesçe farklı şeyler çağrıştıran içeriklere sahip olduğu için istemeden de olsa bir değer yargısıyla farklı şeyler kastedilebilmektedir (Kuçuradi, 2010).

Değer kavramıyla ilgili yapılan açıklamalar ve tanımlamalar incelendiğinde genellikle bunların psikolojik, sosyolojik, eğitim bilimsel ve felsefi yönden ele alınan bazı değişik bakış açısı ve görüşler olduğu görülmektedir. Bir kısım sosyal bilimciler, değerlerin hiçbir realite taşımadığı, değerlerin sosyal bilimlerin kapsamı dışında etik ve psikolojik bir olgu olduğunu öne sürmüştür. Fakat, bunun aksine son dönem sosyal bilimciler, değerlerin önemszenmesi gereken bir sosyal olgu olduğu ve değerlerin bilimsel olarak incelenip analiz edilmesi gerektiği noktasında hemfikir olmuşlardır (Fichter, 2006; akt. Yalar, 2010).

Dil kökeni olarak Latince olan değer kavramı “güçlü, kıymetli olmak” anlamlarındaki “valere” kökünden türetilmiş ve “insan için önem taşıyan; insan için geçerli olan” ya da “özenilen, önemszenen, genellikle benimszenen, üstün tutulan şey” anlamlarına gelmektedir (Aydın, 2003; Timuçin, 1994; Yıldırım, 2004). Türk Dil Kurumu, değer kavramını; “bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi ögelerin bütünü” olarak ifade etmiştir (sozluk.gov.tr). Değer kavramı bazı Türkçe sözlüklerde ise “Nesnelerin ve olayların bir toplum, bir sınıf ya da bir insan yönünden taşıdığı önemi belirleyen niteliği” veya “bir toplum, bir sınıf, bir insan için önem taşıyan nesne ya da olay” şeklinde tanımlanmıştır (Püsküllüoğlu, 2008). Osmanlıca kaynaklarda ise değer kelimesinin ifade ettiği şeye en iyi karşılık gelecek kelime, “kıymet” kelimesidir. Kıymet de, "değer, paha, bedel, tutar, onur, itibar, şeref " anlamlarına gelmektedir (Erdoğan, 2007).

Ülkemizde değerler eğitimi alanında önemli çalışmalar yapan Güngör (1993) değerleri; “Bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olduğuyla ilgili inanç, tavır” olarak tanımlamıştır. Güngör’ün vurguladığı değerli olan şeyin maddi yada manevi olması değil toplumca kabul görmüş, ahlaki yada dini dayanaklı olmasıdır. Rokeach (1973)’a göre değerler ‘bireysel veya sosyal bakımdan belirli bir davranış ya da varoluş amacının aksi yöndekilere göre istenirliği hakkında yerleşmiş bir inanç’tır (akt. Yazıcı, 2006).

Felsefe açısından değer tanımı yapmak istediğimizde yalnızca bir tanım yapmak çok zordur. Çünkü felsefi açıdan “Değerlerin kaynağı nedir?” sorusuna verilecek yanıtlar kategorize edildiğinde “nesnelci ve öznelci değer anlayışları” olarak iki başlık oluşur. Nesnelci anlayış değerleri öznenen bağımsız görmektedir. Öznelci anlayış ise değerlerin, onu vücuda getiren bir özne sayesinde var olduğunu düşünmektedir. Öznelci yaklaşımdaki bu özne bir birey de olabilir ya da bir toplum da olabilir (Gündoğan, 2007).

Sosyolojik olarak değer “kişiyeye ve topluma faydalı, rağbet gören şey” şeklinde tanımlanmaktadır. Theodorson, Çağdaş Sosyoloji Sözlüğünde değer kavramını; “toplumsal olguların önemi üzerine yapılan değerlendirmede, özel eylemleri ve amaçları yargılamak için ölçüt görevi gören ve bir grubun üyeleri tarafından sağlam duygusal bağlarla oluşturulmuş soyut, genelleştirilmiş davranış prensipleri” olarak tanımlamaktadır (Fichter, 1990 ve Theodorson, 1979; akt. Aydın 2003, s. 122).

Psikoloji bilimi ise değer kavramını daha farklı bir taraftan incelemektedir. Psikoloji bilimine göre değerın önemi, onun tarafsız bir ilkeye bağılı olup olmamasından çok insan davranışlarını ne kadar etkilediğı konusunda oynadığı roledir (Güngör, 1993).

Görüldüğü üzere değerler ile ilgili olarak farklı disiplin alanlarınca birçok tartışma ve farklı tanımlar yapılmıştır. Tüm bu tartışmalara rağmen değer kavramının yeteri kadar açıklığı kavuşturulduğu söylenemez (Dilmaç, 2002). Değer kavramı için yapılan tanımlar genel olarak gözden geçirildiğinde beş ortak nokta göze çarpmaktadır (Schwartz ve Bilsky, 1987; akt. Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000). Değerler;

- a-) İnançlar veya kavramlardır.
- b-) İstenen davranışlar veya ifadeler hakkındadır.
- c-) Belirli durumların daha da ötesindedirler.
- d-) Olayların ve davranışların değerlendirilmesini ve seçimini yönlendirirler.

e-) Göreceli öneme göre sıralanırlar (Rokeach, 1973; akt. Yazıcı, 2006).

İşte bu özellikler içerik olarak tüm değerleri tanımlar.

Bireyler ve toplumlar tarih boyunca davranış, ritüel, gelenek, yaşam tarzı vb. alanlarda, hayatlarının değişik dönemlerinde ön planda tuttıkları şeyler olmuştur. Ön planda tutulan şeylerse değerli kılınmıştır. Değerler insanların önemsedikleri, ayrı tuttıkları şeylerdir ve hep ulaşılmak istenen şeyler olmuştur. Bunlar maddi olarak sağlık, mal, zenginlik gibi şeyler de olabilir, huzur, mutluluk, vatan sevgisi, ilahi sevgi ve özgürlük gibi manevî şeyler de olabilir. Değerler, insanları yanlış davranışlardan uzaklaştıran, zihinsel içerik ve inanışlardır (Bolay, 2011, s. 14).

Değer kavramı birçok bilim dalını ilgilendirmektedir. Fen bilimlerinde dahi değer olarak kabul gören birçok şey vardır. Ama özellikle de sosyal yaşamla ilgilenen bilim dallarının araştırma konusu olmuştur. Kaymakcan (2010, s. 10)' a göre değerler; insanların davranışlarında yönlendirici bir güç olmaları bakımından psikoloji biliminin, sosyal bir olgu olması bakımından sosyoloji biliminin ve kültürel farklılıklar içerdiği için de antropoloji biliminin ilgi alanına girmektedir. Değerler alanının bu denli çok yönlü olması "değer" kavramının izah edilmesinde farklı felsefelerin meydana gelmesine sebep olmuş ve birçok değer tanımı yapılmıştır. Değer kavramı sosyoloji, felsefe, psikoloji bilim dallarının yanında; tarih, matematik, dini bilimler, tarih ve iktisat gibi birçok bilim alanının da ilgi alanına girmekte ve kullanılmaktadır. İnsan davranışlarını işlemesi ve analiz etmesi bakımından Sosyal Bilimler için değerler diğer bilim dallarına göre daha önemlidir (Ulusoy, 2007).

Raths, Harmin ve Simon (1966)' a göre değerler bireylerin davranışlarına yön veren yol göstericilerdir. Onlara göre farklı deneyimler değer yargılarındaki farklılıklara neden olur. Onlar bireyin yaşantısı artıkça ve değiştikçe değerlerinin de değişebileceğini vurgulamışlardır. Başka bir deyişle bireyin değerlerinin onun yaşantısı içerisindeki inanç, tutum, ilgi gibi göstergelerinin değişmesi kişinin değerlerinin de değişmesine neden olabilir. Kişinin değerlerinin değişmesi önemli olduğu kadar, onun değerleri arasında bir uyumun olmasının da önemli olduğu ifade edilmektedir.

Değerler toplumlara ait kültürlerin ve kültürel mirasın kara kutuları gibidir. Kültürlerin şifreleri değerlerde gizlidir. Bir toplum için kıymet gören şeyler yani değerler, o toplumun kültürlerinde yer edinmiştir ve nesilden nesle taşınır olmuştur. Bu yüzden ki toplumların değerleri değiştiğinde kültürleri de değişir, değerler tahribata uğradığında kültürlerinde de yozlaşma ve değişim orda başlar. Bu yüzden toplumlar kültürlerine gelecek saldırıyı bertaraf etmek için değerlerine sahip çıkmalıdır.

Değerler doğruyu yanlıştan ayırt etmemizi sağlayan esas inanç yargılarıdır. Toplumsal ve bireysel yaşama denge ve anlam katması, insan gruplarıyla uyum içinde yaşayarak sosyal hayata sorunsuz katılımımızı sağlaması bireyin kendi yaşantısının ve içinde yaşadığı toplumun yaşam kalitesini artırır. Hiçbir değer doğuştan getirilmez, gözlem ve toplumla etkileşim neticesinde yaparak yaşayarak öğrenilirler (Bostrom, 1999; akt. Baydar, 2009).

Değerlerin Özellikleri

İnsan topluluklarına millet olma özelliğini kazandıran en önemli unsur ortak bir kültüre sahip olmalarıdır. Kültürü de ayakta tutan unsur içerisinde barındırdığı değerlerdir. Değerlerini kaybeden toplumlar en sağlam sosyal kontrol mekanizmasını da kaybetmiş demektir. Değerler nelerin yapılmasının sakıncalı nelerin uygun olduğunu, nelerin toplumca ödüllendirilip nelerin cezalandırıldığını ortaya koyar (Gündüz, 2005).

Değerler yaşatıldığı toplumun kültürüne göre değişiklik gösterebilir. Hatta bir kültürün farklı kollarında bile farklılıklar gösterdiği görülmektedir. Farklı kültürlerin aynı değerlere gösterdikleri önem de farklılık gösterebilir (Reboul, 1995; akt. Aktepe, 2010). Ayrıca değer yargıları yaşanan çağın ihtiyaçlarına ve getirdiklerine göre zamanla değişebilir. Toplumsal etkileşim ve toplumların güncel ihtiyaçlarını karşılamak için değer yargılarının öncelik sırasında zamanla değişiklikler meydana gelebilir (Dönmez ve Yazıcı, 2008, s. 189). Değerler bireylerin tutumlarına ve davranışlarına yön veren herkes için geçerli standartlardır. Değer kendi içinde hiyerarşi oluşturur ve etkileşim sonucunda değişime uğrarlar (Baydar, 2009).

Değerlerin tam olarak ne ifade ettiğini kavrayabilmek için değerler konusunda özellikle son yıllarda ciddi çalışmalar yapan Schwartz ve Bilsky'nin ortaya koyduğu değer özelliklerini bilmek gerekmektedir (Akt. Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000, s. 60);

1. Değer inançtır. Ancak tamamıyla nesnellikten arınmış, kişisel fikirler değildir. Etkinlik boyutuna geçildiğinde duygularla bir araya gelirler.
2. Değerler bireyin gayeleriyle ve bunlara ulaşma adına gereklilik duyulan davranış şekilleriyle ilişkilidirler.
3. Değerler her yerde ve her zaman geçerlidirler ve özneliğin üzerindedirler.
4. Değerler davranış, muhatap ve olay seçiminde veya bunların değişiminde yol gösterici standartlar olarak görev alırlar.
5. Değerler önem derecelerine göre sıralanırlar ve bu öncelik sırası bir değer sistemini meydana getirir.
6. Değerler sürekli bir değişim halindedir. Yaşanılan zamanın getirdiği hayat şartları ve ihtiyaçlar değerlerin yenilenmesine neden olur.

Sosyal düzenin meydana getiren aile, siyaset, ekonomi, eğitim, hukuk, din gibi bazı etkenler de kendi içerisinde bazı değerler barındırmaktadır. Toplumsal yapının işleyişiyle bu kurumların işleyişi arasında ilişki olduğu gibi değerler de kendi arasındaki bir bağ ile işleyişini sürdürür (Özensel, 2003, s. 228).

Doğan (2007, s. 311) değerlerin dört temel özelliğinden bahsetmiştir:

1. Değerler fertler ya da bunların bütünü olan toplumların benimsediği birleştirici olgulardır.
2. Toplumların sosyal gereksinimlerini karşılayan ve bireylerin hayrına olduğu düşünülen ölçütlerdir.
3. Yalnızca şuur değil, duyguları da ilgilendiren yargılardır.
4. Değerler bireylerin bilinç dünyasında bulunan ve onun davranışlarına yön veren tetikleyici güçtür.

Fichter (1990), sosyal değerlerin aşağıdaki genel işlevlerini belirler (Fichter, 1990; akt. Aktepe, 2010).

1. Değerler, insanların ve toplulukların insanlar arası ilişkilerindeki kaliteyi değerlendirmede ölçüt olarak kullanılırlar.
2. Değerler, bireylere faydalı, tercih edilen ve önemli kabul edilen maddi kültür unsurlarını işaret eder.
3. Her toplumun kendine ait olan en uygun düşünme ve davranma yolları, değerler aracılığıyla belirlenir.
4. Değerler, bireyin toplum içerisindeki görevlerini belirlemede ve gerçekleştirilmesinde yol göstericidir.
5. Değerler, toplumsal dayanışma vasıtası olarak da görev alır.

Değerlerin Sınıflandırılması

Değerler ve değerler eğitimi konusunun son yıllarda önem kazanmasıyla paralel olarak bu alanlarda yapılan tanımlamalar ve konu derinliği de gitgide artmaktadır. Bunun sonucu olarak da değerlerin sınıflandırılması ihtiyacı doğmuştur. Değerlerin sınıflandırılmasıyla ilgili çok fazla çalışma mevcuttur.

Ercan (2001) değerleri evrensel ve ulusal değerler şeklinde iki gruba ayırmıştır;

Evrensel Değer: insan hakları ve özgürlükleri, uygarlık, bağımsızlık, demokrasi, hoşgörü, saygı, sevgi, anlayış uzlaşma, barış, bilim, eşitlik, çevre duyarlılığıdır.

Ulusal Değerler: Vatan, millet, devlet, kahramanlık, ordu, cumhuriyet, gelenek, görenekler ile milli marş, dil, bayrak ve ulusal bayramlar gibi milli simgelerdir.

Ülken (1965) ise değerleri “içkin, aşkın ve normatif değerler” olarak üçe ayırmaktadır:

Tablo 1. Ülken (1965)'in Değerler Sınıflandırması

Değerler	
İçkin Değerler	Duygular, kavramlar ve eşya ile ilişkiler sonucunda ortaya çıkan ve şuurla kaplanan, inançtan çok bilginin etkin olduğu değerlerdir. İçkin değerlerden bazıları, değer verme de esas eleman olan bilincin eşya ile münasebeti sonucunda ortaya çıkan teknik değerlerdir. Bir kısmı da duygularla alakalı olarak ortaya çıkan sanatsal değerlerdir. Bir kısmı ise kaynağını tamamen bilincin verilerine dayandıran düşünce (bilgi) değerleridir.
Aşkın Değerler	Bireyin sosyal çevresiyle kurduğu etkileşim sonucunda ortaya çıkan değerler aşkın değerlerdir. İçkin değerler, bireyin dış dünyasından kazandığı değerler iken aşkın değerler insanlar arası sosyal münasebetler sonucunda meydana gelirler. Bilgiden çok, inanç üzerine kuruludur. Bu değerler, din ve ahlakıdır.
Normatif Değerler	Bu gruba ait değerler, bireylerin sözleri, nesnelere ve eylemlerinin birbirleriyle değişimi sonucunda ortaya çıkan değerlerdir.

Spranger, 1928 yılında gerçekleştirdiği çalışmada değerleri sınıflandırırken altı ana gruptan bahsetmiştir. Bunlar: ekonomik, siyasi, sosyal, teorik (bilimsel), estetik ve dini değer gruplarıdır. İleriki yıllarda Alport ve arkadaşları bu değer gruplarını bir ölçeğe dönüştürmüştür (Akbaş, 2004a; Güngör, 1993).

Spranger'a göre değerlerin sınıflandırılması şu şekildedir (Yazıcı, 2006);

Tablo 2. Sprenger'in Değerler Sınıflandırması

Değerler	
Bilimsel Değer	Bilgiye, realiteye, karşılaştırmaya ve eleştirel düşünmeye verilen önemle alakalıdır. Bilimsel birçok değere sahip olan insan deneysel, eleştirici, akılcı ve entelektüeldir. Bu niteliklerle donanmış insan, gerçeğe ulaşmayı, gözlemlemeye ve onu sonuçlandırmayla ilgilenir. İnsanın hayatta ulaşmak istediği gerçek amacı, sahip olduğu bilgiyi sistemli bir hale getirmektir.
Ekonomik Değer	Maddi amaçları ve araçları kapsayan bu sınıfa göre faydalı ve pratik olan değerlerdir. Ekonomik değerlerin önemsenmesi gerektiğini belirtir. Ekonomik değerlere sahip olan insan, fayda getirecek şeylere karşı aşırı ilgi duyar. Hayallerinin ilk sırasında zengin olmak vardır. Teoriden çok pratiği sever, estetikten çok kullanışlılık onun için daha değerlidir.
Estetik Değer	Simetri, ahenk ve kalıplara önem verir. Tercihler, tecrübeler ve kabulleri içine alır. İnsan, yaşamı bir olaylar ağı olarak görür. Sanatı toplum için bir olmazsa olmaz olarak görür. Estetik değerlere sahip olan insan, şekil, düzen, uyuma karşı hassastır.
Sosyal Değer	Kişisel ve toplumsal ilişkiler ve bu ilişkilerde yönelimleri kapsar. Hümanizm, yardımseverlik, diyalog, bencil olmama esastır. Bu sınıf için en önemli değer insan sevgisidir ve bunu insanlara yansıtmak gerekir. Sempatik ve kibardır. Hiçbir zaman sadece kendini düşünmez. İnsanlar arası ilişkileri canlı tutar. Çevresindekilerin sorunlarıyla ilgilenir. Sıcakkanlı ve insancıldır.
Politik Değer	Liderlik, yetkinlik, güç gibi bazı değerler bu sınıftadır. Kişisel güç, şöhret ve etki her şeyin üstünde görülür. İktidara olmaya dayalıdır. Politik değerlere sahip insan için güç önemli bir yere sahiptir. Siyasal ya da siyasal içerikli tüm faaliyetlerde gücü elinde bulundurmayı ve lider kişi olmak ister. Çevresindeki insanları yönetmeyi ve yönlendirmeyi sever.
Dini Değer	Kâinat ve dünya ile ilgili genel inançlara dayalı değerleri kapsar. Dini değerlere sahip bireye göre kâinat bir bütündür ve kendisi de bu bütünlüğün bir parçasıdır. Dini için fani işlerini ikinci plana atar. Kâinatta iyi bir yaşama sahip olabilmeyi kendi inanışları yoluyla olacağına inanır.

Rokeach (1973) değerleri, amaç (terminal) değerler ve araç (instrumental) olarak iki sınıfa ayırır. Bu iki sınıftaki değerler birbirleriyle ilişkilidir ve hedefte amaç değerlere ulaşmak vardır. Yaşamımızda asıl olarak ulaşmayı hedeflediğimiz değerler amaç değerlerdir, bu değerlere ulaşmak içinse araç değerleri kullanırız. Rokeach bu sınıflamasında her grup için 18 tane değerden bahsetmektedir (akt. Yazıcı, 2006);

Tablo 3. Rokeach'ın Değerler Sınıflandırılması

Amaç Değerler		Araç Değerler	
İç huzur	Aile güvenliği	Bağımsız olma	kibarlık
Kendine saygı	Barış içinde bir dünya	Bağışlayıcılık	Kendine hakim olma
Mutluluk	Başarılı olma	Cesaret	Mantıklı olma
Gerçek dostluk	Bilgelik	Dürüstlük	Neşelilik
Özgürlük	Dini olgunluk	Entelektüellik	Sevecenlik
Rahat bir yaşam	Eşitlik	Geniş görüşlülük	Sorumluluk
Sosyal kabul	Gerçek dostluk	Hırslı olma	Temizlik
Ulusal güvenlik	Güzellikler dünyası	İtaatkarlık	Yardımseverlik
Zevk	Heyecan verici bir yaşam	Kendini kontrol etme	Yaratıcılık

Schwartz'ın değer sınıflaması 10 gruptan oluşur ve şu şekildedir: Güç değeri; kişisel başarıya yönelmeyi içeren başarı değeri; hazcılık değeri; yenilik ve heyecan tutkusunu içeren uyarılım; merak etmek, üretmek, hür ve bağımsız olmak gibi değerlerden oluşan kapsayan özyönelim; evrensel yönden kabul görmüş hoşgörü, adalet, erdemli olmak ve anlayışlılığı içeren evrenselcilik; yardımseverlik, dürüstlük ve alçak gönüllü olmayı içeren iyilikseverlik değeri; dini inanç, kültür ve geleneklere bağlılığı işleyen geleneksellik değeri; toplumun beklentilerinin dışında, başkalarına zarar verebilecek eylem ve dürtülerin sınırını çizen uyum değeri; toplumsal ve kişisel huzurun devamlılığını hedefleyen güvenlik değeridir (akt. Kılıç, 2011).

Değerler dayandığı kaynaklara göre de ikiye ayrılabilir. Bunlar Toplumsal (içkin) değerler ve Toplum üstü (aşkın) değerlerdir. “İnsan davranışları üzerinde Toplumüstü (aşkın) değerler içkin değerlere göre çoğunlukla daha etkili olabilmektedir. Bunun sebebi, toplumüstü değerlerin vicdani boyutunun toplumsal değerlere göre daha çok ön plana çıkması ve bu yüzden de daha az ihmal ediliyor olmasıdır. Aşkın kaynaklı değerlerden en belirgin olanları dini değerlerdir. Değer sınıflamalarının en göze çarpanlarından biri de toplumsal (profan) değerler, dini (kutsal) değerler şeklindeyken felsefe bilimiyle uğraşan bir takım bilim adamı da değerleri; ‘amaçsal (yüksek) değerler’ ve ‘araçsal (basit) değerler’ olarak sınıflamıştır. Yüksek değerler, bir maddeyle karşılanamayan değerlerdir. Araçsal değerlerse, sonuçları en kısa zamanda görülen değerlerdir (Aydın, 2011).

Akbaş (2004b, s. 91-102) da yukarıda değinilen diğer sınıflandırmalarda olduğu gibi Milli Eğitimin Temel Amaçları içinde bulunan değerleri şu şekilde sınıflamıştır:

Tablo 4. Akbaş’ın Değerler Sınıflandırılması

Değer Grupları	Değer Örnekleri
Geleneksel	Ulusal güvenlik, aile güvenliği, yardımsever olmak, güvenilir olmak, tutumlu olmak, hayatın getirdiklerini kabullenmek
Demokratik	Hoşgörülü olmak, saygılı olmak, işbirliği yapmak, kibar olmak
Çalışma-İş	Azimli olmak, çalışkan olmak, sorumluluk sahibi olmak, girişimci olmak
Bilimsel	Meraklı olmak, araştırmacı olmak, bilimsel olmak, yaratıcı olmak, eleştirel olmak
Temel	Çevreyi korumak, estetik, temiz olmak, sağlıklı olmak

Uluslararası dinler birliğinin yayımladığı “Dünya Kitabı Mukaddesi” isimli kitapta kutsal kitaplarda yer alan metinlerin karşılaştırılmış ve altın kurallardan biri olan “kendine yapılmasını istemediğin bir şeyi başkasına yapma” ilkesinin önemine değinerek evrensel değerlerden merhamet, adalet ve bağışlamanın önemini vurgulamıştır. 21 danışma üyesinin katılımıyla New Jersey’de gerçekleştirilen bir toplantıda da devlet okulları için 4 temel değer belirlenmiştir. Bunlar: vatandaşlık

sorumluluğu, kendine saygı, başkalarına saygı ve doğal çevreye saygıdır. Ayrıca aynı çalışmada tüm insanlık adına uygulanması tavsiye edilen bir ahlaki değerler fihrisi oluşturulmuştur ki bunlar da şu şekildedir (Kinnier, Kernes ve Dautheribes, 2000; akt. Yiğittir, 2009):

- Doğruları arama
- Kendine saygılı, öz disiplinli olma ve kişisel sorumluluk alabilme
- Adaleti arama
- Kendisini şımartmama
- Kapasitesinin üstünde bir görevi üstlenme
- Kendisine ve başkalarına ilgili, saygılı olma
- Bütün insanlar arasındaki birlikteliği fark etme
- Başkalarına karşı merhametli, toleranslı ve hoşgörülü olma
- İnsanlara yardımcı olma ve insanlığa hizmet etme
- Çevreye ve diğer yaşam şekillerine ilgili olma şeklinde sıralamıştır.
- Başkalarına zarara vermeme

Atabek (2004, s. 32), beş değer sisteminden bahsetmektedir.

1. Kişilik değerleri
2. İşlev değerleri
3. Saygınlık değerleri
4. Ait olma değerleri
5. Statü değerleri

Bu değerleri Atabek (2004, s. 32) şu şekilde açıklamıştır:

Kişilik değerleri; insanın kişisel değer yargılarıdır. İnsan olarak nasıl biri olduğumuzla ilgili değerlerdir. Bağımsızlık, etkin olmak, akılcı olmak, dayanışmacı olmak, sorumluluk sahibi olmak, üretici ve yaratıcı olmak, bilimsel olmak, yetkin bireyler olmak gibi değerlerdir.

İşlev değerleri; Ne yaptığımıza, neye yaradığımıza ilişkin değerlerdir. Çalışkanlık, topluma ve çevresine yararlı olmak gibi değerlerdir. Gelişmiş insanların,

yetkin bireylerin ve yetkin bireylerden oluşmuş gelişkin toplumların kişilik değerleriyle, işlev değerlerine öncelik verdiğini görüyoruz. Bundan sonra saygınlık değerleri gelir. Saygın mıyım? Bu üç değer yetkin bireylerin öncel değerleridir.

Saygınlık değerleri; Bir toplumun ortak değer sisteminden gelir. İtibar, prestij değerleri de denir. Bir toplumun bireylerini yönlendiren değerleridir. İnsanlar bu değerlere sahip olabilmek için çalışır, bu değerler için meslek seçer, bu değerlere uygun yaşarlar. Toplumsal saygınlık, insanın içinde yaşadığı toplumda kabul görmesinin yoludur. Güvenilir olmak, dürüst olmak, hakkını arayan olmak gibi.

Ait olma değerleri; Kime ve neye ait olduğumuzu hissetmekle ilgilidir. Benim köküm nerde ve kimler, kendimi nasıl tanıtmalıyım, ben kimim ve nereye aitim gibi soruların cevabını kimlik değerleri verir. Aile, vatan, din, ulus, insanlık gibi.

Statü değerleri; Toplumdaki yerinizle bağlantılı değerlerdir. Bir toplumun bireylerini etkileyen çok önemli bir değer alanıdır. İnsanın bulunduğu yer, sahip olduğu etki, konum değerleridir.

Değerler Eğitimi

Ebeveynler ve öğretmenler çocukların çevrelerine karşı davranış anlamında hoş olmayan tutum içerisinde olduklarından şikayetlenirler. Toplum içerisinde uyması gereken kuralları bilmeyen, başkalarına saygı, sevgi, hoşgörü, sorumluluk, usulünce tartışmanın ne olduğunu bilmeyen bir çocuk çevresindekilerle konuşup anlaşmak yerine hakkı olduğunu düşündüğü şeyleri hemen sahiplenmeye çalışır. Başka insanların haklarını çiğnmeden yaşamanın sınırlarını ve insanların sosyal hayatta insana yakışır bir hayat sürmelerini sağlamak için üzerine düşen sorumlulukları almaları gerektiğinin bilincine vararak bunun gerektirdiği şekilde davranmaları için değerlere ihtiyaç vardır (Beil, 2003, s. 21).

İnsanlar arasında kabul gören kültürel ve ahlaki değerlerin toplumca benimsenmesi, bireyin mensubu olduğu toplumda insanların kendisinden beklediği görev ve sorumlulukları bu değerler çerçevesinde yerine getirmesi, düzgün işleyen toplum yapılarını doğuracaktır (Güngör, 2000). Sosyal beceriler bakımından temelleri

sağlam toplumlar oluşturmak için de değerlerin bireylere öğretimi önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Slater (2008), değerler eğitimini kapsamlı bir bakış açısıyla şu şekilde tanımlanmıştır: Değerler eğitimi, ahlaki, manevi, sosyal ve kültürel eğitim; dini eğitim; sosyal ve kişisel eğitim; çok kültürcü eğitim; program ötesi temalar; özellikle çevre, sağlık ve vatandaşlık; manevi itina; okul etik kuralları; geniş toplum bağlantıları; programa ek etkinlikler; ortak toplantı; öğrenen bir topluluk olarak okul yaşamı gibi ortak yaşam tecrübelerinin kategorilendirilmesini yapabilmek için yeni bir kapsayıcı terimdir (Slater; akt. Keskin 2008).

Eğitim her şeyden önce iyi bir insan, iyi bir toplum ve iyi bir yaşam oluşturmak için çaba göstermek şeklinde görülmelidir (Maslow, 1996; akt. Akbaş, 2004a). Akademik başarıya ve davranışsal konularda başarıya ulaşmak eğitimin en asıl hedeflerini oluşturmaktadır. Bu iki hedefi de gözettiği takdirde eğitim-öğretim süreci tamamlanmış olur. Kaliteli eğitim, bireyi bütünsel olarak ele alır ve bilişsel alanının yanında duyuşsal alanını da kapsayan bir eğitimi destekler (www.livingvalues.net).

Eğitimin en önemli kısmı okuldur ve değerlerin öğrencilere kazandırılması konusunda da okullar en verimli şekilde kullanılmalıdır. Bunun gerekliliğinin nedenlerini üç başlıkta ele alınmaktadır (Bishop, 1993);

1. Değerlerin yeteri kadar kazandırılmaması çeşitli toplumsal sorunların ve suçların artmasına neden olmaktadır.
2. Geçmişten günümüze kadar ulaşılmış değerlerimizin tahrif edilmiş olması günümüzde sosyal ilişkilerdeki ölçütlerde bir dengesizlik ve belirsizlik meydana getirmiştir.
3. Sosyal medya ve yazılı-görsel medyanın olumsuz etkisi, çevrenin olumsuz baskısı ve bunlarla birlikte oluşan boşanma oranlarındaki artış aile yapısında ciddi yaralar açmıştır.

Değer eğitimi programında değerler eğitiminin amaçlarını Arweck ve Nesbitt (2003, s. 249) şu şekilde sıralamıştır:

- I. Dünyadaki tüm insanların farklı değerler hakkındaki görüşlerini yansıtmaya yardımcı olmak.
- II. İnsanların toplum içerisinde karşılaştıkları sorunlara sosyal çözüm getirmelerine yardımcı olmak.
- III. İnsanların iyi bir kişilik kazanması konusunda destek olmak.
- IV. Günlük hayattaki uygulama metotlarının gelişimi için kişisel, sosyal, ahlaki kriterleri insanlara benimsetmek.

Ryan'a (1999, s. 17) göre değer eğitiminde toplum üyelerinin kendi deneyim ve uygulamalarından faydalanılmalıdır. İtfaiyeci, avukat, siyasetçi, çevreci vb. karakteri biçimlendirmede başarılı meslek üyeleridir. İşbirliği, sadakat, çok çalışma, bir işe yoğunlaşma, öğrenmeye isteklilik ve dürüstlük gibi değerleri kolayca öğretebilirler. Bu kişiler hem mesleki deneyimlerinin kendilerine kattığı tecrübeleri öğretme konusunda hem de öğrencilere rol değerle ilgili rol model olma konusunda çok fazla katkı sağlayabilir.

Linkona'nın görüşlerine göre eğitim kurumlarında uygulanan değerler eğitimi şu görevleri içermektedir (Linkona'dan akt: Halstead, 1996, s. 6);

1. Bireylerin, toplumun ve eğitimciler tarafından kabul gören değerlerin ortaya konması
2. Herkes için münasip görülen bu değerlerin öğrencilere aktarılması.

Değerler eğitimiyle ilgili çalışmalar yapan bilim insanlarının ilgilendikleri sorulardan biri de değerler eğitiminin nasıl olması gerektiği sorusudur. Gelenekçi toplumlarda bireyler eleştirel yönden zayıf olduğu için kişi kendine verileni sorgulamadan kabul eder ve bu sebeple böyle toplumlarda bireylere verilmek istenen bilgiler doğrudan telkin yoluyla verilebilir. Fakat düşünen toplumlarda bu durum pek görülen bir durum değildir. Özgür toplumlar demokratik değerleri benimsemiş, kişisel kararlar alabilme yeteneğine sahip vatandaşlara gereksinim duymaktadır (Doğanay, 2006, s. 264).

Bailey'e göre demokratik bir toplumda değer eğitiminin dört genel aşamayı içine alması gerekmektedir. Bunlar şöyle açıklanabilir (Bailey, 2000; akt. Doğanay, 2009, s.234-236);

Akıl yürütme ve mantıklı olmayı destekleme: Ahlaki kararlar, başkalarının söylemesi ya da ezberlenmiş ilkeler ışığında sorgulanmadan alabilecek kararlar olmadığından var olan şartların ve bilgilerin göz önüne alınması gerekmektedir. İnsan bağımsız akıl yürütme yoluyla mümkün olan doğruları dikkate alarak bir yargılama ve karar verme aşaması izlemelidir. Bu açıdan değerler eğitiminde akıl yürütme aşamalarının kullanılması gerekmektedir.

Empati kurma: Empatik düşünce değerler eğitimi aşamasında üzerinde önemle durulması gereken bir unsurdur. Empatik düşünme, karar verme aşamasında yansıtıcı düşünme ve hoşgörülü davranmayı oluşturması açısından farklı bakış açılarının oluşmasına olanak sağlamaktadır.

Öz saygı geliştirme: insanın kendisini nasıl gördüğü ve algıladığı, başka insanlarla iletişimini ve kararlarını etkilemektedir. Bu nedenle özsaygı oluşturma değerler eğitiminin bir unsuru olmalıdır.

İşbirliği geliştirme: bireysel ve yarışmacı bir ortamda yetişen insanlar benmerkezci ve egoist bir kişilik yapısı oluşturabilirler. İşbirliği içinde öğrenen insanlarda ise biz duygusu daha güçlüdür. Değerler eğitiminde işbirliğine dayalı öğrenmeye daha fazla ağırlık verilmelidir. "Ahlaki gelişimde işbirliğinin önemi konusunda Piaget'in çalışmaları da aynı vurguyu yapmaktadır. Piaget (1965) ahlakın kurallar sistemi üzerine kurulduğunu, ahlakın özünün bireylerin bu kuralları kazanmasına göre araştırılması gerektiğini savunmaktadır (akt. Bybee ve Sund, 1990, s.163-165)." İnsanlarda bu kural anlayışının gelişmesinde birbirleri ile işbirliğine dayalı etkileşim oluşturmaları önemli rol oynamaktadır. Çocuklar zamanla benmerkezci anlayışlarını bırakmakta ve kendi dışındaki insanların durumunu fark etmeye başlamaktadır. Çocukların küçük yaşlarda işbirliğine dayalı etkileşimi ahlaki gelişimin temelidir. Ahlaki gelişimi oluşturmak için grup projeleri ve işbirliğine dayalı aktiviteler eğitimcilerin izleyebileceği süreçler arasındadır.

Her zaman iyiyi ve etik olanı arayan, isteyen bireyler yetiştirmek için gereken değerler eğitiminin belli başlı şu özellikleri bünyesinde barındırmalıdır (Kale, 2004:52):

- Kültürel ve evrensel değerlerin ne olduğu ve bunların öneminin kavranması konusunda bireyleri bilgilendirmek,
- Çok kültürlülüğü, hoşgörülü olma ve demokratik tutumlarla ilişkilendirmek,
- İnsanları sevmeyi doğal bir davranış olarak vurgulamak,
- Değer yargılarını bireyin varlık şartları ve imkânlarını geliştirme ölçütüne göre değerlendirmek,
- Etik değerlerle ilgili problemlerden yola çıkarak hayat ile bilgiyi birbiri için araç haline getirmek.

Değerler eğitimi etkinlikleri, eğitim-öğretim süreci içerisinde uygulanırken bazı sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu sorunları iki grupta inceleyecek olursak şu sonuçlara ulaşabiliriz (Halstead, 1996, s. 9–10):

1. Öğretilen değerlerin sayısı ve çeşitliğinin çok fazla olması nedeniyle, değerler eğitiminin uygulandığı okulların tümünde aynı tutarlı yaklaşımları sağlama ve beğenilen değerleri seçme elbette zordur. Bu nedenle bu işin otoriteleri öğretilesi değerlerin seçimi için uzlaşmada sıkıntılar yaşamaktadır. Eğitim kurumlarında ahlâkî, dini, kişisel, demokratik ve sosyal değerler ağırlıklı olarak işlenirken estetik, ekonomik, akademik değerler daha geri planda kalmaktadır. Oysa tüm değerler birbirine bağlıdır ve bu bağların zayıflatılması değerler eğitiminin etkisini komple azaltacaktır.
2. Öğrenciye okulda verilen değerler eğitimiyle sosyal çevresinde edindiği değerler arasında çatışma yaşaması çocuğun iç dünyasında büyük bir kaosa neden olmaktadır. Bu nedenle okul-aile ilişkiler değerler eğitimi açısından da önemlidir.

Değerler eğitimi sırasında karşılaşılabilecek aksaklıkların önüne geçmek, eğitimin verimini artırmak için yapılması gereken en etkili adım etkili bir değerler eğitimi

programının hazırlanmasıdır. Program oluşturulması sürecine okullar ve dolayısıyla öğretmenler de dahil edilmeli ve şu sorulara cevap aranmalıdır;

- Programın içeriği nasıl olmalı?
- Programın izleyeceği süreç nasıl olmalı?
- Değerler eğitiminin içeriğinde ailelerin yeri nasıl olacak?
- Hangi değerler öğretilmeli?
- Programın okullarda uygulanması nasıl olmalı?

Okulların ve dolayısıyla da öğretmenlerin bu sorulara cevap vermeleri sağlanmalı ve bu cevaplar ışığında da programa şekil verilmelidir (Bishop, 1993, s. 7).

Dünyada genç nüfus, artan şiddet ve toplumsal sorunların etkisiyle sevgi, saygı gibi bazı değerlerden gitgide uzaklaşmaktadır. Yeni nesilde görülen bu değer sorunları dünya üzerinde birçok ülkeyi değerler eğitimi üzerine düşünmeye ve çalışmalar yapmaya yöneltmiştir. Bu çalışmaların en önemlilerinden biri de “Living Values Education”, Türkçe ismiyle “Yaşayan Değerler Eğitimi Programı”dır. Yaşayan değerler eğitimi, eğitim-öğretim sürecinin temellerinden olan değerler eğitimi sürecin merkezine koyan, akademik süreç kadar değerlerle ilgili kısmı da önemseyen eğitim ortamları yaratmayı amaçlar. Bu program, şiddeti ve zorbalığı azaltarak eğitim kalitesi yüksek, güvenilir okul iklimleri oluşturmaya yardımcı bir uygulamadır (www.livingvalues.net). Yaşayan Değerler Eğitimi Programı, etkili bir değerler eğitimi konusunda öğretmen ve öğrencilere çok farklı içeriklerden oluşan uygulamalı çalışmalar sunar ve bu yolla geliştirilmesi amaçlanan on iki bireysel ve toplumsal değer ortaya koyar. Bu değerleri şu şekilde sıralayabiliriz; sevgi, saygı, barış, sorumluluk, mutluluk, işbirliği, dürüstlük, özgürlük, sadelik, alçak gönüllülük, birlik ve hoşgörüdür (Tilman, 2001, s. 9).

Değerler eğitiminin okul ayağını düşündüğümüzde değerler birçok dersin kazanımları içerisine serpilmiştir. Fakat değerler eğitimi denildiğinde akla gelecek ders din kültürü ve ahlak bilgisiyle beraber “sosyal bilgiler” dersidir. Dersin içeriğindeki konuların birçoğu evrensel değerleri içerisinde barındırmaktadır. Bu yüzden sosyal bilgiler dersi içerisinde değerler eğitimi çok fazla verilmektedir. İçeriğinin birçok

noktasına değerlerin nüfuz ettiği sosyal bilgiler dersinde yapılan doğru bir değerler eğitimi hamlesi, eğitiminin hedefine ulaşması için çok önemlidir.

Değerler eğitimi hassas bir süreçtir. Bu süreçte yapılacak yanlış bir uygulama kazandırılmak istenen değerın öğrenci tarafından yanlış algılanmasına neden olabilmektedir. Bu nedenle değerler eğitimi sürecinin başarıya ulaşabilmesi için dikkat edilmesi gereken hususlar vardır. Bu hususlar şöyle sıralanmıştır (Northwiev Public Schools, Grand Rapids MI; akt. Dilmaç, 2002, s. 4-5):

1. Öğrencilere bireysel değer sistemlerinin yerleşmesi konusunda birçok materyal ve strateji ortaya çıkarmak,
2. Değerlerin yerleşmesi için oluşturulan materyal ve yöntemleri etkili bir şekilde kullanımı konusunda birçok tecrübeli eğiticinin istekli olması,
3. Değerler kavramının yeniden inşası için çeşitli fikirlerin geliştirilmesi.
4. Bazı değerlerin anlaşılması ve öğrenciye kazandırılması için ilgili biyografilerin derlenmesi,
5. Değerler eğitimi kapsamında insanlığa nasıl faydalı olunabileceğini öğretmek adına bireyin sosyal ilişkilere tabi tutulması,
6. İnsanları değerler eğitimi alanında yapılan araştırmalar ve çalışmalar hakkında bilgilendirmek.

Değerler eğitimi aşamasında öğretmenler tarafından farklı aşamalarda kullanılan farklı yöntemler bulunmaktadır. Tartışma temelli yaklaşımlar ve öğrenci merkezli etkin öğrenme yöntemleri en çok kullanılanlardır. Değerler eğitimi için başka kullanılan yöntem ve usuller drama, proje çalışması, uygulamalı etkinlikler, işbirliğine dayalı öğrenme, öğrenci araştırmaları, eğitsel oyunlar ve tema günleridir. Bu yöntem ve teknikler okulda kullanılan yöntem ve tekniklerden birkaçıdır. Bunun dışında değerler eğitiminde örtük programın etkisinin de göz ardı edilmemesi gerekir (Halstead, 1996). Bu amaçla eğitim süreci içerisinde değerlere yönelik farkındalık oluşturmak için değişik etkinlikler yapılmalıdır. Bu etkinliklerde öğrenciye ilgili değeri keşfettirip, bu değerin doğruluğu konusunda kendi fikirlerini kendileri oluşturmaları sağlanır ve öğrenciler bu faaliyetler içerisinde edindiği değerlerle ilgili davranışları daha kolay içselleştirmeleri sağlanır.

Değerler Eğitiminin Tarihçesi

Genel kapsamlı bir terim olarak görülen değerler eğitimi ilk çağlardan beri toplumca çocuklara uygulanmaya çalışılmıştır. Sürecin başından beri özellikle dini ve milli içerikli değerlerin kazandırılması çalışmaları ön planda tutulmuştur. Gayri resmî yürütülen değerler eğitimi çalışmaları resmi olarak ilk kez 1900'lü yılların başlarında ABD'de uygulanmaya başlanmıştır. ABD'yi resmi olarak bu uygulamayı yapmaya sevk eden amaç ise toplumun çoğunluğunu oluşturan göçmen işçileri ve ailelerini Amerikanlaştırma ve sosyalleştirme çabası olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla beraber vatandaşlığın öğretilmesi dil becerilerinin geliştirilmesi, bilimsel çalışmaların teşvik edilmesi için değerlerin ve ahlaki ilkelerin öğretilmesi gerekliliği de değerler eğitiminin ortaya çıkmasına katkı sağlamıştır. Bu amaçla yapılan çalışmalar neticesinde önceleri bireyin kendini kontrol altına alması, güzel huy, doğruluk, inanç, şefkat, özgüven, güvenilirlik, sanatkârlık, sportmenlik ve ekip çalışması gibi değerler kavramlarından birçoğunun okullar tarafından karakter eğitimi programı doğrultusunda uygulanması münasip görülmüştür. (Kirschenbaum, 1995, s. 4). 20.yy'ın başlarında artan sanayileşme ve şehirleşme, göç hareketleri, I.Dünya Savaşı, Bolşevik İhtilali ve ahlaki düzenin bozulmaya başlamasıyla oluşan manevi sıkıntıları azaltmada değerler eğitiminin etkinliği artmıştır. Ancak 1930'lardan itibaren düşüş görülmeye başlanmıştır (Leming, 1996, s. 145).

1930-1960 yılları arasında gözlenen bu düşüş yine aynı yıllarda yaşanan ekonomik buhran, II.Dünya Savaşı, gençler arasında artan aşırı özgürlük akımları vb. sosyo-ekonomik gelişmeler neticesi 1960'lardan sonra tekrar gündeme gelmeye başlamıştır. Bu süreçte özellikle değerler açıklaması ve ahlaki muhakeme yaklaşımı daha çok tercih edilmiştir (Leming,1999, s. 146). Çünkü bu tarihlerde yaşanan hızlı sosyal değişimler (geleneksel değerlerin gençler tarafından reddedilerek sorgulanması, siyahların ve kadınların durumları vb) değerler eğitiminde geleneksel öğretim yöntemlerinden ziyade öğrencilerin kendi değerlerini açıklamasına, ahlaki muhakemenin üst basamaklarını ve değer analizi becerilerinin öğrenilmesini teşvik etmiştir. Bunların yanı sıra özel olarak Amerika'nın Sovyetler Birliği'nden bilim, teknoloji ve uzay çalışmalarında geri kalmak istememesi, ülkesinde yaşanan skandallar

(sınavlarda hile yapılması gibi) sonucu aileler, okullar ve toplum liderleri arasında değer eğitimi yapılması konusunda anlaşma zemini hazırlamıştır. Değer eğitiminde bu gelişmeler yaşanırken eğitimciler de öğrencilere kendi ahlaki kurallarını ve değerlerini empoze etmekten kaçınmışlardır. Çünkü çok uluslu bir toplumda kimin değerlerinin “doğru değer” olduğu tartışması başlamıştır. Hatta bu süreçte çoğu değer eğitimcisi, öğrencilerin kişisel memnuniyetlerine ve toplumsal sorumluluk değerlerine ulaştırabilecek bir değer kazandırma yöntemini öğretmekten ziyade, daha az önemli olan özel değerleri öğrencilere öğretmeyi tartışmışlardır (Kirschenbaum,1995, s. 5).

Daha önceleri karakter eğitiminde geleneksel boyutlar ön plandayken, 1960’lı ve 1970’li yıllarda ahlaki düşünmeye odaklanan bilişsel gelişim uzmanları ve iç güdülenmeye odaklanan değer aydınlatması uzmanları, ahlak eğitimini model alma, telkin ve doğrudan öğretimi içeren geleneksel boyutlardan arındırarak, ilerlemeci ahlak eğitimine önem vermeye başladılar. O dönemde Aristoteles geleneksel ahlak eğitimini destekleyenler arasında, Dewey, Kant, Plato ilerlemeci ahlak eğitimcileri, Piaget ve Kohlberg ise ilerlemeci bilişsel gelişim psikologları olarak görülmekteydi (Vessels, 1998, s. 16-17).

Toplumlarda 1960 ve 1970’lerin idealizm, ümit ve müsaadeciliğinin yerini 1980’lerde daha fazla sosyal parçalanma ve ekonomik sıkıntılar almıştır. 1970’lerin bencil “benim neslim” iddiası yerine 1980’lerin bencil “bir numara olmak için uğraşmak” iddiası gelmiştir. Kişisel özgürlüğü vurgulayan çoğu uzman 1970’lerde ülkenin birlikte önem verdiği toplumsal değerlere önem verilmediğini belirtmiştir. 1990’larda ise uyuşturucu kullananların, suç ve şiddetin artması, erken çocukluk hamileliği, ailelerin bölünmesi, etnik ve ırkçı çatışmalar, işsizlik konularındaki artış ve buna paralel olarak sorumlu insan sayısındaki azalma nedeniyle karakter eğitimi başta olmak üzere değerler eğitiminin yaklaşım ve uygulamalarına daha fazla yer vermeye başlanmıştır (Kirschenbaum,1995, s. 6).

İkinci meşrutiyetin ilanından bu güne kadar ilk ve ortaokullarda kullanılmış tüm sosyal bilgiler öğretim programlarının değerler konusunu kısmen de olsa içeriğinde barındırdığı görülmektedir. Değerlerin içeriği yıllara göre değişiklik gösterse bile eğitim programlarının içeriğinde hep yer aldığı ve bu konuya önem atfedildiği görülmektedir.

Değerler eğitimiyle ilgili ilk programlarda yer alan amaç ve açıklamalara bakıldığında değerlerin eğitimi için kullanılması tavsiye edilen yaklaşımının doğrudan öğretim (telkin) olduğu çıkarımında bulunmaktadır.

Cumhuriyet dönemiyle birlikte kullanılmaya başlanan ilkokul ve ortaokul eğitim-öğretim programlarında bulunan sosyal bilgilere dâhil olan derslerden Tarih dersinde, Türk tarihine ve kültürel mirasa karşı duyarlılık, bağımsızlık ve estetik, vatanseverlik değerleri; Coğrafya dersinde doğal çevreye ve Türk ekonomisine karşı duyarlılık ve vatanseverlik değerleri; cumhuriyet dönemi boyunca farklı isimlerle okutulmasına rağmen içerik olarak birbirine paralel olan Medeni Bilgiler, Yurt/Yurttaşlık Bilgisi ve Vatandaşlık Bilgileri derslerinde ise dayanışma, yardımlaşma ve çalışkanlık, sorumluluk, aile birliğine önem verme, saygı, sevgi, sağlıklı olmaya önem verme, temizlik, duyarlılık değerleri ele alınmıştır. Sosyal bilgilerin konularını içeren derslerde işlenen değerlerde yıllara göre farklılıklar gözlense de bağımsızlık, dayanışma, yardımlaşma, sorumluluk ve duyarlılık değerleri tüm programların ön plana çıkardığı değerler olmuştur (Keskin, 2008).

Güncel değerler eğitimi programımızın taslağı niteliğindeki 2005 öğretim programı değerler eğitiminin oluşturulmasında ise Birleşmiş Milletlerin 50. Yıl etkinlikleri kapsamında oluşturulan ve UNESCO'nun desteklediği “Yaşayan Değerler Eğitimi Programı” adlı proje kaynaklık etmiştir. Dünyada birçok ülkenin eğitimcilerini bir araya getiren bu eğitim projesinde özgürlük, demokrasi, barış, adalet gibi evrensel değerlerin öğrencilere kazandırılmasında, daha önce kullanılan ve etkisiz olan doğrudan öğretim yerine etkinlik temelli öğretim yaklaşımları kullanılmıştır.

Değerler Eğitimi Yaklaşımları

Eğitim programlarının, kendini yetiştirmiş, evrensel ve toplumsal ahlak kurallarını gözeten ve topluma faydalı bireyler yetiştirmek gibi amaçları vardır. Bu amaçlara uygun bireyler yetiştirmek için de bireyleri sadece akademik bilgiyle doldurmak yeterli değildir. Bu süreçte bireyleri değerleri bakımından da yeterli seviyeye getirmek gerekmektedir. Bu kapsamda eğitimde kullanılan klasik öğretim metotlarının

yanı sıra değerler eğitimi amaçlanan sonuçlara ulaştıracak öğretim metotlarına gerek duyulmaktadır (Hossain ve Marinova, 2004, s. 5).

Değerler eğitimi alanında yapılan çalışmaları incelediğimizde tarihten günümüze değerlerin eğitimi ile ilgili birbirinden farklı yaklaşımların geliştirildiği ve uygulandığı görülmektedir. Geliştirilen bu değerler eğitimi yaklaşımlarından bazıları kazandırılmak istenen değerlerin doğrudan öğretimini hedeflerken bir kısmı da sorgulama, mantık yürütme ve yansıtıcı düşünme becerilerinden yararlanarak değerlerin bir düşünme ve karar verme süreci olarak kazanılmasını hedeflemektedir (Doğanay, 2006, s. 266).

Superka, Ahrens ve Hedstrom (1976) değerler öğretiminde “telkin, ahlâkî gelişim, analiz, değerler ayrımı (values clarification) ve eylem öğrenimi (action learning)” olarak beş temel yaklaşım olduğunu belirtmektedir (akt. Demirhan İşcan, 2014). Naylor ve Diem (1987) de değerler eğitiminde “değerler telkini, değerler ayrımı, değerler analizi ve ahlâkî muhakeme” olarak dört yaklaşımdan bahsetmektedir. Doğanay (2006, s. 266- 277) değer eğitimi yaklaşımlarını, “Değerlerin doğrudan eğitimi (telkin ve davranış değiştirme), Değerleri belirginleştirme, Değer analizi ve İkilem tartışması: Öğrencilerin bilişsel ahlaki gelişim düzeylerini yükseltme” olarak ele almıştır. İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretimi Programında (ttkb.meb.gov.tr) ise, “değer açıklamak, ahlaki muhakeme ve değer analizi” olmak üzere üç başlık altında değer öğretiminde kullanılan farklı yaklaşımları ele alınmıştır. Değerler eğitimi ile ilgili alan yazında yer alan başlıca yaklaşımlara aşağıda ana hatlarıyla değinilmiştir.

Telkin etme. Değerler telkininde de amaç hedef değerlerin öğrencilere kazandırılmasıdır. Bu yaklaşımda değerlerin kazandırılması, davranışçı yaklaşımın gerekleri olan bol tekrar ve pekiştirmeyle kazandırılır. Hedeflenen davranışlara anında ödülle karşılık verilerek pekiştirilirken, istenilmeyenlere uyarı ve ceza ile karşılık verilir (Naylor ve Diem, 1987). Hunt’a (1981, s. 14) göre bu yaklaşımda amaç, “toplumun ve okulun istediği değerleri daha çok kullanmaları için öğrencilerin değerlerini uygun olanlarla değiştirmek veya mevcut değerlerini korumaktır”.

Değerleri belirginleştirme. “Değerleri açıklama yaklaşımı, 1960 ila 1970 yıllarında bireyselliğin önem kazanmasıyla birlikte ortaya çıkan bir yaklaşımdır. Bu

yaklaşımında, çocuklara bütün değerlerin öğretilmesi yerine, çocukların kendi değerlerini açıklamalarına kendi değerlerinin farkına varmalarına yardım edilmesi tavsiye edilmektedir (Edginton, 2002; akt. Katılmış, 2010, s.35).” “Bu tavsiyenin gereği olarak, bu yaklaşımda, yetişkinlerin doğrudan iyi ve kötüyü öğretmelerine ya da öğrencileri etkilemelerine karşı çıkılarak öğretmenlerden değerlere karşı herhangi bir tutumu benimsememeleri istenmektedir (Lickona; akt. Katılmış, 2010, s.35).” “Bu niteliğinden dolayı değerleri açıklama yaklaşımında, ahlâkî görecelik felsefesi ilkeleri doğrultusunda bireyin kendini keşfetmesi öne çıkarılmaktadır (Althof ve Berkowitz; 2006; akt. Katılmış, 2010, s.35). Bu keşif sürecinde öğrenci hangi değeri seçerse seçsin öğretmenin bu tercihe saygı duyması ve tercihten dolayı öğrenciyi cesaretlendirmesi gerekmektedir (Leming, 1997; akt. Katılmış, 2010, s.36).

Değer analizi. Değerler eğitiminde kullanılan bir başka yaklaşım olan değerler analizi yaklaşımıdır. Bu yaklaşım Olvier, Newmann, Shaver, Larkins ve Metcalf tarafından geliştirilmiştir. Değer analizi yaklaşımında amaç değerlerle ilgili olarak öğrencilerin analitik düşüncelerine, derinlemesine sorgulamasına yardımcı olmaktır. Elde edilen bulgularla birlikte benzer durumları analiz etme, yapılandırılmış mantıksal tartışma, münazara, ilkeleri test etme, benzer durumları analiz etme ve araştırma bu yaklaşımda kullanılan yöntemlerdir (Superka ve diğerleri, 1976; akt. Demirhan İşcan, 2014).

Ahlaki muhakeme. Bu yaklaşım Kohlberg tarafından geliştirilmiştir. Kohlberg, ahlak gelişiminin altı aşamada gerçekleştiğini savunmaktadır (Ziebertz, 2007, s. 457). Bu yaklaşımda Kohlberg çocukları ahlaki konularda ikilemlere düşürecek durumlarla karşı karşıya bırakarak onların vereceği tepkilere göre çalışmasını yürütmüştür. Bu yaklaşımla öğrencilere ahlaki ikilemler içeren hikâyeler verilir ve öğrencilerin tutumlarına göre ahlaki yargıları ortaya çıkarmak amaçlanır. Kohlberg yaptığı araştırmalarda, aynı örnek olaya farklı yaş gruplarındaki öğrencilerin farklı tepkilerde bulunduğunu gözlemlemiştir. Buna göre, öğrencilerin ahlaki gelişim dönemlerinin üç düzey ve bunlara bağlı altı aşamada toplandığını görmüştür. Bu düzeyler ve basamaklar şöyle sıralanmıştır (Senemoğlu, 1997, s. 70-75; Selçuk, 2000, s. 112-115; MEB, 2005b):

A- Gelenek Öncesi Düzey: Değerler çevresel faktörlere bağlı ve bireyin şahsi ihtiyaçları ön plandadır.

I. Aşama: Ceza ve itaat (4- 6 yaş); birey cezadan kaçmak için kurallara uyar.

II. Aşama: Çıkara dayalı alış veriş (6-9 yaş); birey ödüllendirilmek için kurallara uyar.

B- Geleneksel Düzey: Başka bireylerin ve toplumun ihtiyaçlarını dikkate alır. Geleneksel değerler özümser.

III. Aşama: Kişiler arası uyum (10-15 yaş); iyi çocuk evresindedir, onaylanma ihtiyacıyla kurallara uyar.

IV. Aşama: Kanun ve düzen (15-18 yaş); otoriteye ve sosyal kurallara, suçluluk ve dışlanma kaygısıyla uyar.

C- Gelenek Ötesi Düzey: İnsan Haklarının dikkate alındığı evrensel değerleri benimser.

V. Aşama: Sosyal anlaşma (18-20 yaş); davranışlarını tüm insanlığın ortak saadeti için gerekli olan ahlaki ilkeler yönlendirir.

VI. Aşama: Evrensel ahlaki ilkeler (20 yaş ve üstü); davranışlarını eşitlik, demokrasi, insan hakları ve özgürlük gibi evrensel ilkeler yönlendirir.

Yardımseverlik Değeri

Teknolojinin ilerlemesi ile toplumsal refah artmakta, sağlık, ekonomi, eğitim, sosyal hizmetler gibi imkânlar insanlığın birçok sorununu çözecek seviyeye ulaşmıştır. Fakat bu imkânların artmasının insanlara getirdiği faydaların yanında bir takım sorunlara da davetiye çıkarmaktadır. İletişim imkânlarının arttığı günümüzde insanlar arasında iletişim artacakken tam tersine azalmakta, insanlar bazı değerleri unutmakta ve bu da birçok ahlaki ve ruhsal çöküntüleri beraberinde getirmektedir. İnsanlar adeta kalabalıklar içerisinde yalnızlaşmaktadır.

İnsanlığın en büyük sorunlarından olan kalabalıklar içerisinde yalnızlaşma probleminin üstesinden gelebilmek için ilk önce insani değerleri görmezden gelen bir küreselleşme yerine insanlığa ait değerleri ön planda tutan, medenileşen bir küreselleşmeye ve yalnızlaşmayı ortadan kaldırarak insanlar arasında köprüler kuran ‘Bilgi ve İletişim Teknolojisi Çağı’ için kendimizi geliştirmemiz gerekir. Yalnızlaşan toplum olmaktan kurtulmak için manevi, insanî ve etik değerlerimize sahip çıkmaya; cehalet, fakirlik, açlık ve hastalık, adaletsizlik ve eşitsizlik, vahşet, kavga ve şiddet gibi toplumsal sorunlarımızı ortadan kaldıracak değerlere sıkı sıkıya bağlanmamız gerekmektedir (Tahiroğlu, 2013). Bu insani yaşam aslında Türk milletine ve Türk kültürüne uzak kavram değildir. Türk kültürü yardımseverliğiyle bilinen bir kültürdür. Kültürümüze ait en önemli özelliklerden ve değerlerden birisi yardımlaşmadır. Tarih boyunca bu amaçla vakıflar kurmuş olan Türk Milleti bugün de birçok yardım kuruluşu ve bu kuruluşa gönüllü hizmet eden vatandaşları ile ne kadar yardımsever bir toplum olduğunu kanıtlamaktadır. Köylerde “imece” denilen köylülerin köy işlerinde hep birlikte görev almaları da yardımsever yönümüzün bir başka tezahürüdür.

Kolukisa ve diğerleri (2008) yardım kavramını; ‘kendi gücünü ve imkânlarını başka birinin iyiliği için kullanmak’ şeklinde açıklamışlardır. Zor durumda kalmış tüm canlılara yardım etmek her fertte bulunması gereken bir değerdir. Yardımseverlik ise yardımı sevmekten ileri gelen bir değerdir. Muhtaçlara yardım eli uzatmak, bu amaca hizmet eden çeşitli kuruluşlara maddi-manevi destek vermek yardımseverlik duygusunun bir emaresidir.

Yardımseverlik değeri, toplumdaki her bireyin kabul ettiği ve insanları bir araya getiren değerlerden birisidir ve dayanışma, paylaşma, merhamet, cömertlik, fedakârlık, sosyal sorumluluk ve gönüllülük gibi bütünleştirici değerlerin hepsini kapsamaktadır. Bu değer, sosyal bir varlık olan insanın ihtiyaçlarını karşılayamamasının sonucunda ortaya çıkmış ve toplumu bir arada tutan önemli değerlerdendir. Sağlam toplumlar oluşturabilmek için bireylerin birbirine sıkı sıkıya bağlanması gerekmektedir. Bu da toplumu oluşturan bireylerin yardımseverlik değerini içselleştirip hayatına tatbik etmesiyle olur. Komşusu yardıma muhtaç durumdayken kendisi tok uyuyabilen, sadece kendi rahatını düşünen toplumlar yok olmaya mahkumdur. Sanayici, çiftçi, esnaf, tüccar

fark etmemeksizin statüsü, mesleği, inancı ne olursa olsun herkes birbirlerinden gördükleri yardımla, dayanışmayla gelişirler (Aktepe, 2010; Kolukısa, Oruç, Akbaba ve Dündar, 2008; Paine, 1985; akt., Koç, 2007).

Podsakoff ve arkadaşlarına göre (2000), yardımseverlik, insanlara bir karşılık beklemeden, istekli olarak yardım eli uzatma etme davranışıdır (Podsakoff ve arkadaşları, 2000; akt. Buluç, 2008). Yapılan yardımı karşılık beklemeden yapmak, yardıma ihtiyacı olan kişilere ya da yardım amaçlı kuruluşlara maddi manevi yardımda bulunmak, sadece insanlara değil yardıma muhtaç durumdaki tüm mahlûkata yardım etmek, yardım kuruluşlarının faaliyetlerinde gönüllü olarak bulunmak, yoksullara, kimsesizlere, yaşlılara ve düşkünlere yardım etmek, insanları toplumsal dayanışma ve yardımlaşma konusunda yüreklendirmek, tüm insanlara iyi davranmak, yapılan bu yardımları tereddütsüz gerçekleştirmek vb. sayamayacağımız kadar çok olan yardımseverlik temalı bu işleri sevmek ve istemek yardımseverlik değerinin göstergeleridir (Kolukısa ve ark., 2008; Şen, 2007).

Yardımseverlik ve yardımlaşma değeri içeriğinde sadece maddi boyutları barındırmamaktadır. Bir yakınımızın derdini paylaşmak, onunla hemhal olmak; geneli ya da sadece bir kişiyi ilgilendiren bir sorunun çözümü için taşın altına elini koymak, akıl yürütmek; bazen de bir üzüntüyü paylaşmak, teselli etmek yardımseverlik değerinin farklı dışa vurum şekilleridir. Bu yüzden yardımseverlik değeri içerisinde birçok alt değeri de barındırmaktadır. Birbirinin tamamlayıcısı durumundaki bu alt değerleri Aktepe (2010) şu şekilde sıralamaktadır;

1. Fedakarlık
2. Merhamet
3. Sosyal sorumluluk
4. İşbirliği
5. Paylaşmak
6. Gönüllülük
7. Cömertlik

Şimdi de bu alt değerleri kısaca açıklayalım;

Fedakârlık. Fedakârlık insani değerlerin en üstünde gelen değerlerden biridir. Çünkü baktığımız zaman fedakârlık kendi çıkarlarından ve rahatından feragat edip başkalarının derdine ortak olmak ve çözüm bulmak çabasıdır. Bize yapılan iyiliği normal olan kabul edip bize kötülük yapana bile iyilik yapmamızı öğreten kültürümüz için fedakârlık değerinin ne kadar derin anlamlar taşıdığı aşikârdır.

Fedakârlık, “özverili olmak” şeklinde tanımlanmıştır (sozluk.gov.tr). Özveri ise kendimizden vermek, kendi imkânlarımızdan taviz vererek başkalarının sıkıntısıyla hemhal olmayı gerektirir. Bu erdeme sahip bireylerden oluşan bir toplum ise her zaman kalkınır ve ayakta kalır. Yakın zamanda çökme noktasına gelen Finlandiya ülkesi, bireylerinin gösterdiği üstün fedakârlık ve dayanışma sonucunda küllerinden doğarak bugünkü halini almıştır. Bireylerine bu fedakârlık değerini ise okullarda verdikleri eğitim ve çocuklara doğru model olarak sağlamışlardır. Diğer değerlerde olduğu gibi fedakârlık değerinin çocuklara kazandırılması için de en uygun yöntem model olmaktır.

Merhamet. Kaynağı Kur'an-ı Kerim olan, Mevlanaların, Yunus Emrelerin, Hacı Bektaş-ı Velilerin tesiriyle şekillenen Türk-İslam medeniyetinde merhamet değeri her zaman baş tacı edilmiştir. Merhamet, zor durumda kalmış kimseyle hemhal olma, onun durumuna şefkat gösterme, onun üzüntüsünü ve sıkıntısını paylaşma durumudur. Merhamet, sadece insanlara değil mahlûkatın hiçbirine haksızlık ve zulüm yapmayıp, onlardan zor durumda olanların yardımına koşmaktır (Hökelekli, 2003). Merhamet konusu, Yaratıcımız tarafından indirilen tüm kutsal kitaplarda da önemle üzerinde durulan konu olmuştur. İslam dini bir kişiyi öldürmeyi bir insanlığı öldürmekle bir tutarken Tevrat'ta da “Öldürmeyeceksin!” hükmü “On Emir” arasında yerini almıştır.

Türk Dil Kurumu (TDK), merhamet kavramını; “Bir kimsenin veya bir başka canlının karşılaştığı kötü durumdan dolayı duyulan üzüntü, acıma” şeklinde tanımlamıştır (sozluk.gov.tr). Merhametsiz bireylerin bulunduğu toplumlarda cinayet, tecavüz, şiddet vakalarına sık rastlanır. Yaş ağaç kesmeyi bir insanın başını kesmeyle bir tutan hassasiyetteki kültürün bireyleri bugün cinayetler işliyor, kadına, çocuğa ve düşküne şiddet uyguluyorsa burada merhamet değerinin yok olmaya başladığı sinyallerini alıyoruz demektir. Bu noktada da eğitimin önemi bir kez daha öne çıkmaktadır.

Sosyal sorumluluk. TDK, sorumluluk kavramını; “Kişinin kendi davranışlarını veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi, mesuliyet, sorum” şeklinde ifade edilmiştir (sozluk.gov.tr). Bireylerin kendilerine ve çevrelerine karşı yerine getirmekle yükümlü oldukları davranışlarını icra etme zorunluluklarıdır. Sorumluluk sahibi olmak, kişiliğin en önemli görevlerindedir. Sorumluluk duygusuna sahip bireyler üzerlerine düşen görevleri vaktinde ve istenilen şekilde yapmak durumundadır. Sorumluluk sahibi bireyler bu özelliklerini küçük yaşta kazanırlar ve bunda çevrenin dolayısıyla da eğitimin etkisi fazladır.

Sosyal sorumluluk ise Aktepe (2010)’ye göre toplumun ahlaki ve etik değerlere uygun şekilde davranma yükümlülüğü ile birlikte; toplumun sosyal yaşamda refahını arttırmaya yönelik bir anlayışı ifade etmektedir. Sosyal sorumluluk ülke kalkınmasında önemli rol oynar. Sosyal sorumluluk bilincine sahip bireylerden oluşan toplumlarda sosyal hayat teftiş mekanizmasına ihtiyaç duyulmaksızın devam eder ve toplumsal refah hep üst düzeydedir. Devrin âlimlerinden Yahya Efendi’nin kendisine sorduğu soru üzerine Kanuni Sultan Süleyman’a devletin yıkılma sebebi olarak gösterdiği “neme lazımcılık” yani sosyal sorumluluk bilinci taşımama toplumlar için önemli bir sorundur.

Okullarda öğrencilere sorumluluk bilincini kazandırmak ve bu davranışı pekiştirmek için kullanılacak yöntemler içerisinde en etkili grup çalışmalarıdır. Öğrenci grup çalışması sırasında yapılan işin bir parçası olduğu bilinciyle işin kendisiyle ilgili olan kısmını sorunsuz bir şekilde yapma gereği duyar. Öğrenciler sorumluluk bilincinin yanında sorumluluk almayı, paylaşmayı, görgü kurallarını, kendi haklarını bilip korurken aynı zamanda başkalarının hak ve özgürlüklerine de saygı duymayı, kazanıp kaybetmeyi, işbirliğini, yarışmayı ve dayanışmayı grupla çalışırken öğrenir (Baysal ve Samancı, 2010, s. 57-58).

İşbirliği. TDK, işbirliği kavramını; “Amaç ve çıkarları bir olanların oluşturdukları çalışma ortaklığı, teşrikimesai” olarak tanımlamıştır (sozluk.gov.tr). İşbirliği, kişilerin ortak bir amacı gerçekleştirmek için birlikte çalışmasıdır. Her grup çalışması işbirliği anlamına gelmez. İşbirliği için grupta bulunan bireylerin aynı amaç uğrunda üst düzey çaba göstermesi gerekmektedir. Yani işbirliği; grup bireylerinin ortak amaç için güç birliği yapmasıdır. İşbirliğinde grup üyelerinin etkili iletişimi gereklidir.

İşbirliğini sağlamak için grup üyelerinin sürekli etkileşim halinde bulunarak eksik kaldıkları noktalarda yardımlaşmaları ve ortak bir ürün çıkarmaları gerekir (Aktepe, 2010).

İnsanoğlu bazı işlerin tek başına üstesinden gelemez. Böylesi durumlarda başkalarının yardımına ihtiyaç duyar. Tek başına yapamadığımız birçok işi işbirliğiyle yapabildiğimize birçok kez şahit olmuşuzdur. Atalarımızın bu değerın önemine vurgu yaptığı birçok sözü bize yol gösterici olmuştur. Bir elin tek başına bir şey yapamadığını fakat iki elin sesinin olduğunu söyleyen atalarımız aslında bize birlikte hareket etmemiz gerektiğini nasihat etmiştir. Yine “Birlikte rahmet vardır ayrılıkta azap.” diyen Hz. Muhammed (S.A.V.) işbirliğinin ve birlikte hareket etmenin ne kadar önemli olduğunu vurgulamıştır.

Tüm değerlerde olduğu gibi işbirliği değerinin öğretiminde de okullarda çeşitli etkinlikler yapılarak bu değer yarının büyükleri olacak öğrencilere de aktarılmalıdır. Yardımlaşma değeri ve alt değerlerinin okulda kazandırılması için uygulanacak en önemli yöntem grup çalışmalarıdır. Bu sayede öğrenciler işbirliğiyle hareket etme davranışını kazanacaktır.

Paylaşmak. TDK, paylaşmak kavramını; “Aralarında bölüşmek, pay etmek, üleşmek” olarak tanımlamıştır (sozluk.gov.tr). Sosyal manada paylaşmak ise insanın kendisinde olanı başka birinin hizmetine sunmak, kullandırmaktır. Paylaşmak maddi anlamda olabileceği gibi manevi anlamda da olabilir. Günümüz insanların asıl ihtiyaç duyduğu şey de maddi paylaşımdan çok manevi paylaşım gibi görünüyor. İmkânlar eskiye nazaran düzeldikçe gerek devlet gerekse sosyal sorumluluk bilincine sahip insanlar maddi yönden sıkıntılı olan insanların ihtiyaçlarını karşılıyor. Fakat manevi yönden sıkıntılı olan insanın sıkıntılarını paylaşacak, derdiyle dertlenip hemhal olacak bireyler bulmak gitgide zorlaşıyor ve bunun sonucunda da psikolojik sorunlarla mücadele içinde olan bireyler toplumda artıyor. Bunun için paylaşımın her türlü bireylere kazandırılmalıdır. Paylaşıcılık sayesinde toplum huzuru artacaktır.

Gönüllülük. TDK, gönüllülük kavramını; “Gönüllü olma durumu” şeklinde tanımlamıştır (sozluk.gov.tr). Gönüllülük adından da anlaşılacağı üzere gönül işidir.

Betonlaşan dünya düzeninde en sağlam bina gönüllere yapılacak binalardır. Sosyal sorumluluk hizmetlerinde gönüllü olan bireylerin olduğu toplumlarda refah daha yüksektir ve ülke kalkınması bu toplumlarda daha kolay olacaktır. Gönüllülük içten gelen bir şeydir ve yapılan iyiliklerde gönüllü olan bireyler bunun iç huzuruna da varacaklardır. İşe yaramanın, faydalı olmanın vereceği huzura varan bireyler ruhsal yönden de kaliteli bir yaşam sürecektir. Günümüzde gönüllü olarak hizmet edebileceğimiz sivil toplum kuruluşlarının sayısı gitgide artmaktadır.

Gönüllülük değeriyle donanmış nesiller elde etmek için okullarda öğrenim gören öğrencileri yardım amaçlı hizmet veren sivil toplum kuruluşlarına yönlendirmek gerekmektedir. Okul içinde de yardım faaliyetleri gerçekleştirmeleri konusunda öğrenciler teşvik edilmelidir. Ülkenin farklı yerlerindeki maddi durumu kötü olan okullar belirleyip bu okullarla kardeş okul adıyla bağlar kurup yardım yapılarak gönüllerden gönüllere köprüler kurulabilir (Çelik, 2014).

Cömertlik. TDK, cömertlik kavramını; “Cömert olma durumu, verimlilik, eli açıklık, ahilik, semahat ve mürüvvet” şeklinde tanımlamıştır (sozluk.gov.tr). Cömertlik Türk kültüründe önemli yer eden değerlerden biridir. Türk toplumlarında cömertlik, eve gelen misafire ikram, özel günlerde eş dost ahaliye yapılan ikram, yakınındaki zor durumda olanlara yapılan yardım gibi maddi boyutlarıyla yer aldığı gibi şahsi bir amaç güdülmeksizin yapılan bedeni ve akli her türlü yardım da cömertlikle açıklanabilir.

Bireylerin eğitiminde en verimli çağları olan çocukluk döneminde onlara uygulanan basit alıştırmalarla ılımlı davranmayı, sorunlarda karşılıklı çözüm önerilerine riayet etmeyi öğrenen çocuklar ilerde de bencillik yapmamayı öğrenecektir. Yetişkin bireyler için küçük olan fakat çocukların hayal dünyasında büyük şeyler ifade eden yardımlar sayesinde çocuklar iyiye, doğruya yönlendirilebilir. Bu davranışı kazandırma sürecinde bazı çocuklarda sıkıntı yaşayıp bu süreç uzayabilir. Bu durumlarda sabırla davranışı kazandırmaya yönelik etkinliklere devam edilmesi gerekmektedir. Öğrencilere cömertlik davranışı aşılanırken cimrilik, eli sıkılık ve hatta savurganlık konuları da kavratılmalıdır. Bu şekilde çocuğa yanlış olan davranış da gösterilerek doğru davranış kavratılmış olunur.

Gelenek Görenekler

Bu bölümde gelenek göreneklerin içerisinde bulunduğu kavramlar kümesini genelden özele incek şekilde; kültür, kültürel miras ve somut olmayan kültürel mirasa değinilmiştir.

Kültür

İlk defa 18. yüzyıl ortalarında Voltaire'nin kullandığı "culture" kelimesi Fransızcadan dilimize geçmiştir. Voltaire, kültür kelimesini "insan zekâsının oluşumu, geliştirilmesi ve yüceltilmesi" anlamında kullanmıştır. (Baykara, 1997). Fransızcada 'culture' şeklinde kullanılan kelime, toprağı ekmek, biçmek, sürmek, harmanlamak anlamlarında kullanılmaktadır. Türkçede ise, ziraat, genel bilgi, spor tekniğı, hayat ve düşünüş tarzı anlamlarında kullanılmaktadır (İşçi, 1995). Cumhuriyetin ilk yıllarında kültür kelimesi Türkiye'de ekin kelimesinin yerine kullanılmış fakat halk tarafından pek tercih edilmediğı için terkedilmek zorunda kalmıştır.

Kültür, insanı diğer tüm canlılardan ayıran, insana özgü bir kavramdır. Kültür, bir arada yaşayan insanların paylaştığı ve nesilden nesle aktarılan bir semboller sistemidir (Erdentuğ, 1981). İnsanoğluna verilen düşünme yetisi kültürel faaliyetlerin ve kültürel aktarımın sağlanmasında önemli bir faktör olması, kültürün de hayvanla insan arasındaki farkı ortaya koyan bir etmen olmasını sağlamıştır. İnsanlar düşünme yetileriyle ilk çağlardan bugüne kültürel birikimlerini, üzerine koyarak bugünlere taşımış ve medeniyetler kurmuşlardır.

Mümtaz Turhan (1994)'ın tabiriyle kültür kavramı, bir cemiyete ait olan maddi ve manevi değerlerin bir araya gelmesiyle oluşan bütünsel bir unsurdur. Cemiyetin mensuplarının büyük çoğunluğunca ortak olarak kabul gören ve o cemiyeti diğerlerinden ayırt eden düşünce, ilgi, görüş, değerler ve davranış biçimlerinin toplamıdır. Hilmi Ziya Ülken (1948)'e göre ise kültür, medeniyetlerin kendi gereklerine göre oluşturduğu dil, sanat, felsefe, ilim, gelenek ve göreneklerin tamamıdır. Kültürün oluşmasında bağılı bulunduğu medeniyetin şartlarının büyük etkisi vardır. Kültürlerin milletten millete farklılık göstermesinin en büyük nedeni budur.

Kültür konusunda çok farklı tanımlar yapılmıştır. Bu da kültür kavramıyla ilgili genel kabul görmüş bir tanım yapılmasını zorlaştırmaktadır. Sosyal bilimlerin hemen tamamı kültür ile ilişkilidir. Her sosyal bilim konuya farklı açılardan yaklaştığından yapılan tanımlar da farklı olmuştur. Her ne kadar kültürle ilgili birbirinden farklı çok fazla tanım olsa da bu tanımların ortak birleştikleri noktalar vardır. Kültürün genel yapısal özelliklerini oluşturan bu noktalar şunlardır (Güvenç, 2010):

- Kültür Bütünleştiricidir: İnsan topluluklarının millet haline gelmesinde belirleyici unsurdur.
- Kültür Öğrenilir: Yaşantılar sonucu şekiller.
- Kültür Toplumsaldır: Toplum etkiler, toplumdandır etkilenir.
- Kültür, en uygun kurallar sistemidir.
- Kültür, ihtiyaçlara cevap verir ve doyuma ulaştırır.
- Kültür sürekli değişim halindedir.
- Kültür geçmişten geleceğe gerçekleşen bir süreç içerisinde meydana gelir.

Tüm bunları da göz önüne alırsak günümüzde kültür konusu ile ilişkili bilimlerin benimsedikleri genel kültür kavramı tanımı, sosyal antropoloji biliminin yapmış olduğu tanımdır: “Kültür, sosyal yaşam boyunca toplumların çevresiyle ve kendi içerisinde yaşadıklarının sonucunda meydana gelen sorunlara çözüm bulunurken öğrenilen, toplumu diğer toplumlardan ayıran ve yeni nesillere aktarılması gerekliliği duyulan özellikleri veren alışkanlık, beceri, yöntem, deneyim, inanç, gelenek, görenek ve değerlerin tamamıdır (Yılmaz, 2009).

Kültür, tüm insanlığın ortak buluşma noktasıdır. Her millet dili, tarihi, kültürüyle dünya sahnesinde yerini alır. Geçmişin tanıkları olan kültürel miraslar fertlerin topluma bağlanmasını ve sıkıca tutunmasını sağlayan unsurlardır. Kültürün bu özelliği, onun geleceğe yön vermede etkin bir eleman olmasını sağlamaktadır (Artun, 2010). Bu yüzden bir toplum geleceğini garanti altına almak istiyorsa kültürünü özellikle yeni nesle iyi anlatmalıdır.

Kültürel Miras

TDK, miras kelimesini sözlükte; ‘bir neslin kendinden sonra gelen nesle bıraktığı şey’ olarak tanımlamaktadır (sozluk.gov.tr). Başka bir tanımda miras; tarihsel, sanatsal, etnolojik, sosyolojik, antropolojik ve dil açısından korunmak için üstün değerde mekân, varlık ve olaylar olarak tanımlanmaktadır (Doğaner, 2003). Miras kavramı bünyesinde tarihi, kültürü, gelenek ve görenekleri de barındırmaktadır. Bugün içinde yaşadığımız bir medeniyet, bir toplum, bir kültürümüz var ise bu geçmişten devraldığımız miras sayesinde.

Lowenthal (1985; 1996), tarih ya da miras olarak yorumlanan geçmişin bir takım sosyal faydaları olduğunu belirtmektedir. Geçmişin (miras ile eş anlamda), insanlara yararlı olan dört özelliğinden bahsetmektedir. Bunlardan birincisi, eski eserler öncelikle statü ve saygı ifade ederler, fakat belki de daha önemlisi sosyal ilerlemeyi desteklemeleridir. Miras, ona sahip olan topluma sadece bir kültürel zenginlik katmamış aynı zamanda yaşadıkları sosyal hayatın daha ileri gitmesinde tetikleyici unsur olmuştur. İkincisi, toplumlar belirli el ürünlerinin kültürel statü kazandığı simgesel yerleşimler meydana getirirler. Bu şekilde insanlar günümüzle geçmiş arasında bir köprü kurmuş olurlar. Üçüncüsü, geçmiş, sonunda ne oldu duygusu altında bir sonuç hissi sağlar ve son olarak da, geçmiş, günümüz ve geleceği bir birine bağlayan doğrusal anlatılarda yaşamlarımızı belirlememize imkân sağlayarak, bir ardışıklık sunar (akt. Yeşilbursa, 2011).

Kültürel miras, insanoğlunun ilk çağlardan günümüze kadar yaşadığı, çoğalttığı, yeni sentezlerle zenginleştirmek kaydıyla daha ilerilere götürdüğü ve sonraki nesillere ulaştırarak sürekliliğini sağladığı veriler toplamıdır. Bu yönüyle insanın hayata bakışı ve yeryüzündeki varlığının ispatı gibidir (Yıldız, 2011). Bu paralelde düşündüğümüzde kültür, ait olduğu toplumun “kara kutusu” gibidir. Tarih boyunca o milletin yaşam tarzını ortaya koymaktadır. Aynı zamanda ait olduğu milletin etkileşime girdiği başka toplumları da açığa çıkarmaktadır. Bu yönden bakıldığında da kültürün hem millet içi hem de uluslararası anlamda her açıdan bütünleştirici özelliğini görmekteyiz.

Kültürel miras, tarihi kalıntılar ve mimari yapılar gibi maddi unsurları kapsadığı gibi gelenek-görenek, yaşam biçimi, dil gibi maddi olmayan unsurları da içerisinde barındıran, geçmiş zamanlardan içinde bulunduğumuz zamana aktarılmış somut ve somut olmayan kültürel mirasların tamamını açıklayan bir konudur. Avrupa Konseyine göre ise kültürel miras, devamlı değişim gösteren inançlar, gelenekler, değerler ve bilgilerin bir göstergesi olarak maddi unsurların dışında tutulan, geçmişten günümüze aktarılan kaynaklardır. Beşer ile çevre arasında tarihsel süreç içinde meydana gelen ilişkiler sonucunda kültürel miraslar ortaya çıkar (www.coe.int).

Yirminci yüzyılın sonlarından itibaren kültürel miras kavramı, uluslararası alanda somut kültürel miras ve somut olmayan kültürel miras şeklinde iki grupta ele alınmıştır (Ahmad, 2006; akt. Yeşilbursa, 2011). Kültürel miras konusu geniş bir çalışma alanını kapsamı ve bunun da çalışma şartlarını zorlaştırması bu ayrımı yapmayı gerektirmiştir. Bu konuyla ilgilenen UNESCO ve benzeri uluslararası kurumlar da oluşturdukları sözleşmelerde somut kültürel mirası da taşınır kültürel miras ve taşınmaz kültürel miras olarak ikiye ayırmışlardır. Şekil 6'da kültürel miras sınıflandırılması verilmiştir (Aslan ve Ardemagni, 2006):

Tablo 5. Kültürel Mirasın Sınıflandırılması

KÜLTÜREL MİRAS		
SOMUT KÜLTÜREL MİRAS		SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS
Taşınmaz Kültürel Miras	Taşınır Kültürel Miras	Müzik
Mimari Eserler	Resimler	Törenler, şöenler
Kültürel manzaralar	Eski paralar	Halk Dansları
Anıtlar	Heykeller	El sanatları geleneği
Tarihi parklar, bahçeler	Günlük eşyalar	Tiyatro
Arkeolojik sitler	Kütüphane eserleri	Edebiyat
Tarihi merkezler	Arşivler	Geleneksel oyunlar
Kanallar, Köprüler,	Müzik aletleri	Sözlü gelenekler
Bina grupları	Takılar ve süs eşyaları	<i>Gelenekler</i>
Yel değirmenleri vb.	Fotoğraflar vb.	<i>Görenekler vb.</i>

Somut kültürel miras. Tarihi yerleşim yerleri, kültürel alanlar (manzaralar), tarihi yapılar, kültürel nesnelere, arkeolojik sitler ve taşınabilir kültürel varlıklar gibi kültürün somut olarak bize aktardığı unsurlarını kapsar ve maddi kültürel değerlerden oluşur. Somut kültürel miras birçok varlığı kapsar; küçük bir okucu da, büyük yerleşim yeri de somut kültürel miras kapsamında yer alır (McKercher ve du Cros, 2002). Somut kültürel miras, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda şu şekilde tanımlanmıştır;

Tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan veya tarih öncesi ya da tarihi devirlerde sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıyan yer üstünde, yer altında veya su altındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklardır (m.3).

Somut olmayan kültürel miras. Somut olmayan kültürel miras (SOKÜM) direkt temas edemediğimiz unsurlardan çok uygulamada var olan gelenekler, kültür, folklor veya popüler kültür unsurlarından oluşur. Başka bir ifadeyle yerler ve kültürel nesnelere gibi bir toplumun maddesel olan kültürel unsurları somut kültürel mirası oluştururken, örf, adet, gelenek-görenekler gibi manevi olarak kültür içerisinde yer alan unsurlar somut olmayan kültürel mirası oluşturur (McKercher ve du Cros, 2002: 83). Logan (2007), cansız objelerden çok insanlar tarafından önem verilen miraslara somut olmayan kültürel miras denilebileceğini ifade etmiştir.

SOKÜM kavramı ilk defa 1972 yılında "Doğal ve Kültürel Dünya Mirasının Korunması Sözleşmesi"nde kullanılmıştır. Bu sözleşme eski zamanlarda insanın inşa ettiği alanlarla birlikte doğa ve doğa ile insan bir arada yaratılmış eserleri de kapsamıştır. SOKÜM kapsamındaki kültürel öğeler, 2003 yılından itibaren geçerlilik kazanan somut olmayan kültürel mirasın korunması sözleşmesine kadar folklor, popüler kültür, halk kültürü, geleneksel kültür, sözlü kültür gibi isimlerle anılmıştır. Asırlar boyunca halk arasında kullanılan türküler, şiirler, ninniler, masallar, destanlar gibi sözlü kültür unsurları kültürel mirası nesilden nesle aktaran çok önemli birer taşıyıcı görevindedir. Yine toplum tarafından yüzyıllardır uygulanan gelen düğün, kına gecesi, bayram törenleri, asker uğurlama ve karşılama, dini özel günler de somut olmayan kültürel miras adı altında değerlendirilmektedir.

Paris'te 17 Ekim 2003 tarihinde gerçekleştirilen UNESCO 32. Genel Konferansı'nda imzalanan Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi imzalanmıştır. Bu sözleşme ile birlikte uluslararası kamuoyunda SOKÜM ifadesine ait tanım ve sınıflandırma açıklığa kavuşturulmuştur. Bu sözleşmeyle SOKÜM; “toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin, kültürel mirasın bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekânlar” şeklinde tanımlanmış ve içeriği şu şekilde sınıflandırılmıştır (www.unesco.org);

- a) Kültürel mirasın somut olmayan bölümünün kuşaktan kuşağa aktarılmasında önemli bir görev üstlenen dil başta olmak üzere fıkralar, destanlar, masallar, efsaneler, halk hikâyeleri, atasözleri gibi sözlü gelenekler ve anlatımlar,
- b) Halk tiyatrosu, meddah, Karagöz ile Hacivat, kukla gibi gösteri sanatları,
- c) Doğum, nişan, düğün, nevrüz gibi toplumsal uygulamalar, şölenler, kutlamalar ve ritüeller,
- d) Geleneksel yemekler, halk takvimi, halk hekimliği, halk meteorolojisi ve doğa ilgili bilgi ve uygulamalar,
- e) Bakırcılık, dokumacılık, telkâri, nazar boncuğu, halk mimarisi gibi el sanatları geleneği.

Bireyler sahip oldukları el becerilerini ve ustalıklarını ait oldukları toplumun kültürüyle birleştirmişler ve kültürel eserleri meydana getirmişlerdir. Bundan dolayı somut olan bu yapıların oluşturulma sürecinde kullanılan araç gereçler, süslemeler, bunlarla ilgili kayıtlar, kitabeler ve yazılı belgeler de SOKÜM kapsamında değerlendirilmektedir.

Somut kültürel miras ile somut olmayan kültürel miras birbiriyle iç içe geçmiş iki kavramdır ve birbirinden ayrılamaz. Her ikisi de insan topluluklarının kimliğini ve kültürel sermayesini oluştururlar (Dedehayır, 2008). Somut kültürel miras ile somut olmayan kültürel miras ruh ile beden gibidir. Ruh olmadan bedenin hiçbir işlevi yoktur ve ruhsuz beden sadece bir cesettir. İşte somut ve somut olmayan kültürel miras da böyledir. Bu açıdan bakıldığında somut kültürel miras bedeni, somut olmayan kültürel miras da ruhu temsil etmektedir ve bu ikisini birbirinden ayırmak imkânsızdır.

Yukarıdaki bölümde verilen bilgiler doğrultusunda gelenek göreneklerin somut olmayan kültürel miras içerisinde çok önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Bu kapsamda araştırmaya konu olan kazanımın aktarılması için “Gelenek Görenek Kutusu” etkinliği gerçekleştirilmiştir. Bundan sonraki başlık altında bu etkinliğin uygulanışıyla ilgili detaylara yer verilmiştir.

Gelenek – Görenek Kutusu Etkinliği

Etkinliğin Adı : Gelenek – Görenek Kutusu

Düzey : İlkokul / Ortaokul / Lise

Süre : 1 Eğitim Yılı

Amaçlar :

- Yardımlaşma ile ilgili gelenek göreneklerimizi öğretmek
- Yardımlaşma ile ilgili gelenek göreneklerimizi yazılı bir eser aracılığıyla gelecek nesillere aktarmak
- Öğrenciler adına ileride hatırlanacak bir eser bırakmak
- Yaşanılan çevrenin kültür hayatına katkıda bulunmak
- Yaşadığı çevrenin yardımlaşma ve yardımseverlik değeriyle bağlantılı kültürel mirası hakkında bilgi sahibi olmak
- Öğrencileri bir eser oluşturma ya da bir eserde pay sahibi olmanın verdiği hazza ulaşmalarını sağlamak ve ileride yazılı bir eser bırakma konusunda yüreklendirmek
- Öğrenciyi yardımlaşma değeriyle ilgili kültürel faaliyetlere yönlendirmek

Uygulanacak Ortam : Sınıf ortamı

Araç – Gereç : Kutu, kutu üzerine yapıştırılmak üzere renkli karton, yapıştırıcı

Uygulaması : Öğretmen sene başında üzerini gerekli görsellerle donatarak sınıfına bir kutu koyar. Sene başında çocuklara gerekli açıklamayı yapar. Öğrencilerden evde, sokakta, misafirlikte vb. ortamlarda büyüklerinden ya da arkadaşlarından duyduğu ilginç yardımseverlik/yardımlaşma geleneklerini bir kâğıt parçasına yazar ve okula geldiğinde “Gelenek-Görenek Kutusuna” atar. Yıl boyunca biriken bu gelenek görenekler yılsonunda kutunun açılmasıyla birleştirilir ve okul idaresiyle görüşülerek bu dokümanlar yazılı bir kitapçık vb. bir yazılı eser olarak bastırılır. Bu kitapçık okul ve sınıfların kütüphanelerinde bulundurulur, komşu okullara hediye edilir, öğrencilere verilir. Bu kitapçıkta öğrencilerin her birinin ismine yer verilir. Bu yolla hem yukarıda amaçlar kısmında belirtilen yardımlaşma değerinin kazandırılmasıyla ilgili kazanımlar elde edilmiş olur hem de kültürümüzün yaşatılarak gelecek nesillere aktarılmasına katkı sağlanmış olur.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Araştırmamızın bu aşamasında; araştırmanın modeli, çalışma grubu, ölçme araçları, verilerin toplanması süreci ve verilerin çözümlenmesi ile ilgili analizler yer almaktadır.

Araştırma Modeli

4. sınıf öğrencilerine yardımseverlik değerinin kazandırılmasında gelenek görenek kutusu uygulamasının etkisinin incelendiği bu çalışmada nicel bir araştırma modeli olan öntest – sontest kontrol gruplu yarı deneysel desen kullanılmıştır.

Araştırmamız kapsamında 4. sınıf öğrencilerine yardımseverlik değerinin kazandırılmasında gelenek görenek kutusu uygulamasının etkisi tespit edilmeye çalışılmış bu kapsamda öntest-sontest eşleştirilmiş kontrol gruplu desen kullanılmıştır. Araştırma sonucunda toplanan verilerin çözümlenmesinden sonra ulaşılan sonuçlar ise ilgili bölümde paylaşılmıştır.

Çalışma Grubu

Çalışma grubunu 2018-2019 eğitim-öğretim yılında, Sivas ili Yıldızeli ilçesinde, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bir ilkokulda öğrenim gören 4.Sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Okulun 4-A sınıf öğrencileri deney grubunu, 4-B sınıfı öğrencileri ise kontrol grubunu oluşturmaktadır. Deney ve kontrol grubu için toplam 40 öğrenci seçilmiştir. Çalışma grubunun demografik özellikleri aşağıda verilmiştir.

Tablo 6. Çalışma Grubu Cinsiyet Dağılımı

Cinsiyet	f	%
Kız	19	47,5
Erkek	21	52,5
Toplam	40	100,0

Tablo 6 incelendiğinde çalışma grubunun %47,5'inin kız; %52,5'inin erkek olduğu görülmektedir. Çalışma grubunun toplam 40 öğrenciden oluştuğu görülmektedir.

Kontrol grubu içerisinde yer alan öğrencilerin demografik özellikleri tablo 7'de gösterilmiştir.

Tablo 7. Kontrol Grubu Cinsiyet Dağılımı

Grup	Cinsiyet	f	%
Kontrol grubu	Kız	10	50.0
	Erkek	10	50.0
	Toplam	20	100,0

Tablo 7 incelendiğinde kontrol grubunun %50,0'sinin kız; %50.0'sinin erkek olduğu görülmektedir. Kontrol grubunun toplam 20 öğrenciden oluştuğu görülmektedir.

Deney grubu içerisinde yer alan öğrencilerin demografik özellikleri tablo 8'de gösterilmiştir.

Tablo 8. Deney Grubu Cinsiyet Dağılımı

Grup	Cinsiyet	f	%
Deney grubu	Kız	9	45.0
	Erkek	11	55.0
	Toplam	20	100,0

Tablo 8 incelendiğinde deney grubunun %45,0'sinin kız; %55.0'sinin erkek olduğu görülmektedir. Deney grubunun toplam 20 öğrenciden oluştuğu görülmektedir.

Veri Toplama Araçları

Araştırma kapsamında veri toplamak amacıyla yardımseverlik değeriyle ilgili literatür taraması yapılarak ve konuyla ilgili uzman görüşü alınarak 12 sorudan meydana gelen çoktan seçmeli başarı ölçeği hazırlanmıştır.

Yardımseverlik başarı ölçeğinin taslak formu Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bir okulun 4. Sınıf öğrencileri arasından rastgele seçilen 20 öğrenciye uygulanmıştır. Uygulama sonucunda elde edilen veriler kullanılarak madde analizi SPSS analiz programı ile gerçekleştirilmiş ve madde güçlük katsayısı (Pj) kontrol edilmiştir.

Madde güçlük katsayısı (Pj) 0 ile 1 arasında değişen değerler almaktadır. Bire yakın değerler, maddenin kolay olduğunu ve öğrencilerin büyük bir oranının ilgili maddeyi doğru cevaplandığını göstermektedir (Atılğan, Kan ve Doğan, 2007).

Testte yer alan bazı maddeler, analiz sonuçları dikkate alınarak düzeltilmiştir. Madde analizi sonucunda elde edilen bulgular tablo 9'da gösterilmiştir.

Tablo 9. Başarı Testinin Madde Güçlük Katsayıları

Soru No	Madde Güçlüğü (Pj)	Soru No	Madde Güçlüğü (Pj)
S1	0,35	S7	0,50
S2	0,55	S8	0,70
S3	0,50	S9	0,50
S4	0,75	S10	0,60
S5	0,75	S11	0,70
S6	0,80	S12	0,65

Tablo 9 incelendiğinde, başarı testinde yer alan maddelerin güçlük katsayılarının 1'e en yakın değer 0.80 ile 6. soru olduğu, 0'a en yakın değer ise 0.35 ile 1. soru olduğu görülmektedir.

Başarı testinin güvenilirlik düzeyini incelemek için Cronbach Alfa değeri kullanılmıştır. Cronbach Alfa değeri "0" ile "1" arasında değişmektedir. Alfa değeri 0.60 ile 0.80 arasında olduğunda güvenilirliğin iyi; 0.80 ile 1.00 arasında olduğunda ise güvenilirliğin yüksek düzeyde olduğunu göstermektedir (Kozak, 2015). Araştırmanın

amaçlarına uygun veri toplamak için oluşturulan başarı testinin Cronbach alfa katsayısı 0.62'dir. Bu değer başarı testinin güvenilirliğinin iyi düzeyinde olduğunu göstermiştir.

Veri Toplama Süreci

Araştırmada kullanılacak olan yardımseverlik başarı ölçeği, madde analizleri sonucunda uygulamaya hazır hale geldikten sonra uygulama yapılacak okullarda okul idaresinden gerekli izinler alınarak uygulama süreci başlamıştır. Araştırmaya başlamadan önce deney ve kontrol gruplarına ön testler uygulanmıştır. Kontrol grubuna her hangi bir müdahale olmadan öğretim programına uygun olarak ders işlenmeye devam etmiştir.

Deney grubuna ise gelenek görenek kutusu etkinliği uygulanmıştır. Proje bir yıllık eğitim öğretim süresince devam etmiştir. Deney grubuna gelenek görenek kutusu etkinliği detaylıca anlatılmış ve deney grubundaki deneklerin, ödüllendirme yöntemiyle projeye aktif katılımları sağlanmıştır. Gelenek görenek kutusu etkinliği sona erdiğinde kontrol ve deney grubuna sontest uygulanmış ve veriler elde edilmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırma sonucunda ulaşılan veriler SPSS for Windows 22.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmanın amacı doğrultusunda, geliştirilen yardımseverlik başarı ölçeği öntest ve sontest puanları deney ve kontrol gruplarına göre karşılaştırılarak incelenmiştir. Verilerin analizinde kullanılacak olan testlerin belirlenmesi için başarı testinden elde edilen verilerin gruplara göre normal dağılım tespiti için Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk testi uygulanmıştır. Uygulanan testlerin bulguları tablo 10'da gösterilmiştir.

Tablo 10. Normallik Testi Sonuçları

Test	Grup	Kolmogorov-Smirnov			Shapiro-Wilk		
		Değer	N	p	Değer	N	p
Öntest	Kontrol Grubu	0,13	20	0,20	0,90	20	0,04
	Deney Grubu	0,22	20	0,01	0,92	20	0,09
Sontest	Kontrol Grubu	0,16	20	0,19	0,95	20	0,33
	Deney Grubu	0,15	20	0,20	0,95	20	0,38

Tablo 10 incelendiğinde, başarı öntest deney grubu ile başarı sontest kontrol ve deney grubundan elde edilen puanların normal dağılım gösterdiği görülmektedir ($p>0,05$). Başarı öntest kontrol grubundan elde edilen puanlar normal dağılım göstermemektedir. Bu durumun sağlamasını yapmak için kontrol grubuna Kolmogorov-Smirnov testi uygulanmış ve dağılımın normal olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen puanlar normal dağılım gösterdiği için parametrik testlerden olan t testiyle analiz edilerek grupların ve testlerin karşılaştırılmaları yapılmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde, araştırmaya katılımı sağlanan kontrol ve deney gruplarında yer alan öğrencilere uygulanan başarı öntest ve sontest sonuçları analiz edilmesi ile ulaşılan sonuçlara yer verilmiştir. Verilerin analiz edilmesi sürecinde; kontrol ve deney gruplarının başarı öntest ve sontestlerinden almış oldukları puanların karşılaştırılması için parametrik testlerden olan t-testi ve grupların başarı öntest ve sontest sonuçlarının karşılaştırılması için wilcoxon işaretli sıralar testi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar tablolara dönüştürülmüş ve açıklanmıştır.

Deney grubuna gelenek görenek kutusu etkinliği uygulanmadan önce kontrol ve deney grubuna öntest uygulanmıştır. Kontrol ve deney gruplarının başarı öntestten almış oldukları puanların ortalamalarının karşılaştırılması ve grupların almış oldukları puanlar arasında anlamlı farklılık olup olmadığını tespit etmek için t testi uygulanmıştır. Uygulanan bu testle araştırmanın birinci alt problemi olan “Deney grubu ile kontrol grubunun yardımseverlik değeri ile ilgili öntest puanları arasında anlamlı farklılık var mıdır?” sorusuna cevap aranmaktadır.

Kontrol ve deney gruplarının başarı öntestten almış oldukları puanların ortalamalarının karşılaştırılması tablo 11’de gösterilmiştir.

Tablo 11. Kontrol ve Deney Gruplarının Öntest t Testi Verileri

Test	Grup	X	Ss	t	p
Öntest	Kontrol Grubu	0.55	0.15	0.95	0.35
	Deney Grubu	0.51	0.16	0.95	

$p > 0.05$

Tablo 11 incelendiğinde gelenek görenek kutusu etkinliği uygulanmadan önce kontrol grubu ile deney grubuna uygulanan başarı öntest puan ortalamalarına göre gruplar arasında anlamlı farklılık tespit edilememiştir ($p > 0.05$). Kontrol grubunun

puanlarının ortalaması 0.55 ± 0.15 ; deney grubunun puanlarının ortalaması ise 0.51 ± 0.16 'dir. Her iki grupta deneysel işlem öncesi başarı öntestinden birbirine yakın puanlar elde etmişlerdir.

Deney grubuna gelenek görenek kutusu etkinliği uygulandıktan sonra kontrol ve deney grubuna sontest uygulanmıştır. Uygulanan bu testle araştırmanın ikinci alt problemi olan “Deney grubu ile kontrol grubunun yardımseverlik değeri ile ilgili sontest puanları arasında anlamlı farklılık var mıdır?” sorusuna cevap aranmaktadır.

Kontrol ve deney gruplarının başarı sontestten almış oldukları puanların ortalamalarının karşılaştırılması tablo 12’de gösterilmiştir.

Tablo 12. Kontrol ve Deney Gruplarının Sontest t Testi Verileri

Test	Grup	X	Ss	t	p
Sontest	Kontrol Grubu	0.58	0.16	-4.60	0.00*
	Deney Grubu	0.78	0.11		

* $p < 0.01$

Tablo 12 incelendiğinde gelenek görenek kutusu etkinliği uygulandıktan sonra kontrol grubu ile deney grubuna uygulanan başarı sontest puan ortalamalarına göre gruplar arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir ($p < 0.01$). Kontrol grubunun puanlarının ortalaması 0.58 ± 0.16 ; deney grubunun puanlarının ortalaması ise 0.78 ± 0.11 'dir. Deney grubunun sontest puan ortalamasının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu durum deney grubuna uygulanan gelenek görenek kutusu etkinliğinin yardımseverlik değerinin kazandırılmasında öğretim programında önerilen öğretim yöntemlerinden daha etkili olduğunu göstermiştir.

Kontrol grubuna deneysel işlem sürecinde her hangi bir müdahalede bulunulmamış ve öğretim programında yer alan öğretim yöntemleriyle yardımseverlik değeri kazandırılmaya çalışılmıştır. Kontrol grubunun deneysel işlem öncesi ve sonrası uygulanan başarı öntest ve sontestinden almış oldukları puanların ortalamalarının karşılaştırılması yapılmıştır. Bu karşılaştırmayla araştırmanın üçüncü alt problemi olan

“Kontrol grubunun yardımseverlik değeri ile ilgili öntest ve sontest puanları arasında anlamlı farklılık var mıdır?” sorusuna cevap aranmaktadır.

Kontrol grubunun başarı öntest ve sontestten almış oldukları puanların ortalamalarının karşılaştırılması tablo 13’te gösterilmiştir.

Tablo 13. Kontrol Grubunun Öntest ve Sontest t Testi Verileri

Grup	Test	X	Ss	t	p
Kontrol Grubu	Öntest	0.55	0.15	-0.51	0.61
	Sontest	0.58	0.16		

$p > 0.05$

Tablo 13 incelendiğinde deneysel işlem öncesi ve sonrasında kontrol grubuna uygulanan başarı öntest ve sontestlerinin puan ortalamalarına göre testler arasında anlamlı farklılık tespit edilememiştir ($p > 0.05$). Kontrol grubunun öntest puanlarının ortalaması 0.55 ± 0.15 ; sontest puanlarının ortalaması ise 0.58 ± 0.16 ’dir. Kontrol grubu her iki başarı testinden birbirine yakın puanlar elde etmişlerdir. Bu durum yardımseverlik değerinin kazandırılmasında öğretim programında önerilen öğretim yöntemlerinin yeterince etkili olmadığını göstermiştir.

Deney grubuna deneysel işlem sürecinde gelenek görenek kutusu etkinliği uygulanarak yardımseverlik değeri kazandırılmaya çalışılmıştır. Deney grubunun gelenek görenek kutusu etkinliği öncesi ve sonrası uygulanan başarı öntest ve sontestinden almış oldukları puanların ortalamalarının karşılaştırılması yapılmıştır. Bu karşılaştırmayla araştırmanın dördüncü alt problemi olan “Deney grubunun yardımseverlik değeri ile ilgili öntest ve sontest puanları arasında anlamlı farklılık var mıdır?” sorusuna cevap aranmaktadır.

Deney grubunun başarı öntest ve sontestten almış oldukları puanların ortalamalarının karşılaştırılması tablo 14’te gösterilmiştir.

Tablo 14. Deney Grubunun Öntest ve Sontest t Testi Verileri

Grup	Test	X	Ss	t	p
Deney Grubu	Öntest	0.51	0.16	-6.32	0.00*
	Sontest	0.78	0.11		

*p<0.01

Tablo 14 incelendiğinde gelenek görenek kutusu etkinliği öncesi ve sonrası deney grubuna uygulanan başarı öntest ve sontestlerinin puan ortalamalarına göre testler arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir ($p<0.01$). Deney grubunun öntest puanlarının ortalaması 0.51 ± 0.16 ; sontest puanlarının ortalaması ise 0.78 ± 0.11 'dir. Deney grubunun sontest puan ortalamasının öntest puan ortalamalarından daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu durum yardımseverlik değerinin kazandırılmasında gelenek görenek kutusu etkinliğinin yüksek düzeyde etkili olduğunu göstermiştir.

BÖLÜM V

TARTIŞMA

Aktepe (2016), ilkokullarda okutulmakta olan sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin ortaya çıkarılması amacıyla yaptığı araştırmasında katılımcıların drama etkinlikleri, tartışma yönteminin çeşitli teknikleri, beyin fırtınası, örnek olaylar, açık uçlu sorular, grup çalışmaları, somut materyaller ve bilişim araçları gibi yöntemleri çok fazla kullanarak değerler eğitiminde öğrencileri aktif kılan yöntemlerin daha etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Yaptığımız araştırmada da öğrencilerin klasik yöntemlerden farklı bir uygulama olan gelenek görenek kutusuyla hedefe daha fazla ulaştıkları görülmüştür. Ayrıca Aktepe (2016), değerler eğitiminde işbirliğinin önemine ait görüşleri belirlemek için katılımcılara sunduğu maddelerden, katılımcıların değerler eğitiminin öğrencide davranış farklılıkları oluşturabilmesi amacıyla aile ve farklı meslek gruplarıyla oluşturulacak işbirliğinin önemli olacağı görüşünde oldukları belirlenmiştir.

Yetim (2015), sosyal bilgiler dersi programında yer alan yardımseverlik ve dayanışma değerlerinin öğretiminde kullanılan örnek olay ve drama yöntemlerinin etkisini ortaya koymayı amaçladığı çalışmada değerler eğitiminin soyut kavramlardan oluşan bir yapıda olduğu, dolayısıyla bu soyut kavramları öğrencilerin içselleştirmelerinin zor olduğu sorununa değinmiştir. Bu sorundan yola çıkarak gerçekleştirdiği araştırması sonucunda değerlerin hikâyeler, önemli şahsiyetler, örnek olaylar, geziler, kazandırılacak olan değerle ilgili filmler vb. kullanılarak etkinlik temelli eğitimle kazandırılması gerektiği sonucuna varmıştır. Bu etkinliklerin kullanılması, her biri birer soyut kavram olan değerlerin somutlaştırılmasını sağlayacağını ve bu şekilde çocuğun bu değerleri öğrenmesinin daha kolaylaşacağını belirtmektedir. Yaptığımız araştırmada da yardımseverlik değeri “gelenek görenek kutusu” etkinliğiyle öğrencilere aktarılıp olumlu sonuçlar edildiğini gözlemledik.

Ateş (2014), değerler eğitimi ve uygulamaları üzerine araştırma yapmıştır. Araştırmasında, değerler eğitiminin çok önemli bir ihtiyaç olduğu, ailelerin çocuklara evrensel değerleri kazandırmakta yetersiz kaldıkları, medyanın, STK'ların, sosyal

paylaşım sitelerinin, sokağın desteği olmadan verilecek bir değerler eğitiminde okulun da tek başına yetersiz kalacağı sonucuna ulaşmıştır. Bunun yanında mevcut eğitim sistemde değerler eğitimi uygulamalarının daha çok kâğıt üzerinde kaldığı, değerler eğitimi konularının öğrencinin başarısı üzerinde etkisinin olmadığından dolayı öğrenci ve veli nazarında ağırlığının olmadığı, değerler eğitimi konuları okulda, sosyal faaliyetler ya da etkinlikler olarak planlanması gerektiği sonucuna ulaşmıştır. Ateş (2014) yapmış olduğu araştırmada değerler eğitiminin gerekliliğini çalışmıştır. Bu araştırmada ise yardımseverlik değerinin kazandırılması için gelenek görenek kutusu etkinliğinin etkisi araştırılmıştır.

Tahiroğlu (2013), yardımseverlik değerinin geliştirilmesi üzerine bir çalışma yapmıştır. Araştırmasında, deney grubundaki öğrencilerin performans görevi boyunca arkadaşlarına yardımcı olmaktan haz aldıkları, yardımlaşmayı önemstedikleri ve bu çalışmadan sonra da insanlarla yardımlaşmayı sürdürmeyi istedikleri sonucuna ulaşmıştır. Bu araştırmada da yardımseverlik değerinin kazandırılmasında gelenek görenek kutusu etkinliğinin etkisi araştırılmış ve deney grubunun başarı sonucunda artış gözlenmiştir. Tahiroğlu (2013) çalışmasında deney grubunun yardımseverlik değerinde artış gözlemiştir. Bu yönüyle araştırmamızla benzer sonuçlara ulaşılmıştır.

Yalar (2010), değerler eğitimi ve öğretmenlere yönelik model üzerine bir çalışma yapmıştır. Araştırmasında, televizyon ve internet gibi şiddet içerikli görsellerle dolu kitle iletişim araçlarının ve aile içindeki kötü örnekler değerler eğitiminin önündeki en büyük engellerden biri olduğu, öğretmenlerin lisans döneminde değerler eğitimi almasının değerlerin kazandırılmasında daha etkili olacağı, okullarda yeterli düzeyde işitsel ve görsel dokümanların bulunmasının ve uygulamalı drama etkinliğinin etkili bir değerler eğitimi için önemli olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu araştırmada da değerlerin kazandırılmasında uygulamalı öğretim etkinliklerine yer verilmesi gerektiği tespit edilmiştir.

Aktepe (2010), yardımseverlik değerinin etkinlik temelli öğretim üzerine bir çalışma yapmıştır. Araştırmasında, etkinlik temelli öğretimin deney grubundaki öğrencilerin tutum puanlarını yükselttiğini tespit edilmiş, ailelerin gelir durumları ve

cinsiyetlerin tutum puanları arasında anlamlı bir farklılığa rastlamamıştır. Yardımseverlik değerinin öğrencilere kazandırılmasında etkinlik temelli öğretimin süreci somutlaştırarak etkisinin arttığını gözlemlemiştir. Bu araştırmada da yardımseverlik değerinin kazandırılmasında gelenek görenek kutusu etkinliğinin etkisi araştırılmıştır. Bu yönüyle benzerlik göstermektedir. Araştırmada benzer sonuçlar elde edilmiştir.

Can (2008), sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi uygulamaları üzerine çalışma yapmıştır. Araştırmasında, sorumluluk sahibi olma değeri üzerinde fazla durulduğu, ahlaki muhakeme ve değerler analizi gibi yöntemlerin yeteri kadar kullanmadığı, en fazla işbirliğine dayalı öğrenme ve yaratıcı drama yöntemlerinin kullanıldığı, öğrencilerin değerleri kazanıp kazanmadıklarını tespit etmek için gözlem yolunun yanı sıra örnek olay, soru-cevap, gözlem, tartışma ve velilerle görüşme yöntemlerinin kullanıldığı sonucuna ulaşmıştır. Bunun yanında değerler eğitimiyle ilgili yapılan uygulamalarla ilgili okulların başarı yüzdelerinin arasında anlamlı farklılığa rastlamıştır. Bu araştırmada da yardımseverlik değerinin kazandırılması için uygulamalı bir yöntem olan gelenek görenek kutusu etkinliğinin etkisi araştırılmıştır. Can (2008) yapmış olduğu çalışma da farklı öğretim yöntemlerinin değerleri kazandırmadaki farklılığını ortaya koymuştur. Araştırmamızda da uygulanan yöntemin değeri kazandırmada etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde, araştırma sonucunda elde edilen bulgular değerlendirilmiş alt problemlerin sırasına göre veriler incelenmiş ve bulgulara dayanarak önerilerde bulunulmuştur.

Sonuçlar

Araştırma sürecinde elde edilen bulgular incelendiğinde; gelenek görenek kutusu etkinliği uygulanmadan önce kontrol grubu ile deney grubuna uygulanan başarı öntest puan ortalamalarına göre gruplar arasında anlamlı farklılığa rastlanmamıştır. Kontrol grubu ve deney grubu deneysel işlem öncesi başarı öntestinden birbirine yakın puanlar elde ettikleri tespit edilmiştir.

Deneysel işlem sürecinde deney grubuna gelenek görenek kutusu etkinliği uygulandıktan sonra kontrol grubu ile deney grubuna uygulanan başarı sontest puan ortalamalarına göre gruplar arasında anlamlı farklılığa rastlanmıştır. Deney grubunun sontest puan ortalamasının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Deney grubuna uygulanan gelenek görenek kutusu etkinliğinin yardımseverlik değerinin kazandırılmasında öğretim programında önerilen öğretim yöntemlerinden daha etkili olduğunu sonucuna ulaşılmıştır.

Deneysel işlem öncesi ve sonrasında kontrol grubuna uygulanan başarı öntest ve sontestlerinin puan ortalamalarına göre testler arasında anlamlı farklılığa rastlanmamıştır. Kontrol grubu her iki başarı testinden birbirine yakın puanlar elde etmişlerdir. Yardımseverlik değerinin kazandırılmasında öğretim programında önerilen öğretim yöntemlerinin etkisinin az olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Deneysel işlem sürecinde gelenek görenek kutusu etkinliği öncesi ve sonrası deney grubuna uygulanan başarı öntest ve sontestlerinin puan ortalamalarına göre testler arasında anlamlı farklılığa rastlanmıştır. Deney grubunun sontest puan ortalaması öntest puan ortalamasından daha yüksek çıkmıştır. Yardımseverlik değerinin

kazandırılmasında gelenek görenek kutusu etkinliğinin yüksek düzeyde etkili olduğunu sonucuna ulaşmıştır.

Öneriler

1. Yardımseverlik değerinin kazandırılmasında uygulamalı öğretim etkinliklerine daha fazla yer verilebilir.
2. Öğretim programında yer alan değerlerin kazandırılmasında öğrencilerin öğretim etkinliklerine aktif katılımları sağlanabilir.
3. Öğretim programında yer alan değerlerin kazandırılmasında öğretim etkinliklerinin çeşitliliği artırılabilir.
4. Öğretim programında yer alan değerlerin kazandırılmasında en etkin rolü oynayan öğretmenlerin uygulamalı öğretim etkinliklerini arttırmaları için teşvik edici model geliştirilebilir.

KAYNAKÇA

- Akbaba, A., S. (2003). Eğitim yönetimi ve değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1, 7-18.
- Akbaş, O. (2004a). *Türk milli eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının (değerlerinin) ilköğretim ikinci kademedeki gerçekteşme derecesinin değeriendirilmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Akbaş, O. (2004b). *Değer öğretiminde yeni yaklaşımlar. ilköğretim sosyal bilgiler dersi 4-5. sınıf öğretim programı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Aktan, O. (2012). *100 Temel eserlerde yer alan değerlerle sosyal bilgiler öğretim programındaki değerlerin uyumu*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Düzce.
- Aktepe, V. (2010). *İlköğretim 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde "yardımseverlik" değerinin etkinlik temelli öğretimi ve öğrencilerin tutumlarına etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aktepe, G. (2016). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin belirlenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- AREGEM, (2003). Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi. <http://aregem.kulturturizm.gov.tr/TR,50837/somut-olmayan-kulturel-mirasin-korunmasi-sozlesmesi-hak-.html> adresinden alınmıştır.
- Artun E. (2010). *Türk Halk Bilimi*. İstanbul:Karahan Kitabevi.
- Arweck, E. ve Eleanor, N. (2003). Values education: the development and classroom use of an educational programme. *British Educational Research Journal*, 30(2), 245-260.
- Aslan, M. (2011). *İlköğretimde Karakter Eğitimi ve Öğrencilere Kazandırılması Gereken Değerler*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Osmangazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Aslan, Z. ve Ardemagni, M. (2006). Introducing young people to the protection of heritage sites and historic cites. <http://www.iccrom.org/> adresinden alınmıştır.

- Ata, B. (2006). Sosyal Bilgiler Öğretim Programı. C. Öztürk (Editör). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Yapılandırmacı Bir Yaklaşım* içinde (s. 47-55). Ankara: Pegem Akademi.
- Atabek, E. (2004). *Modern dünyada değer kayması ve gençlik*. İstanbul: Alkım Yayınevi.
- Ateş, F. (2014). *İlkokul ve ortaokul öğretmenlerinin değerler eğitimi ve uygulamalarına yönelik görüşleri üzerine nitel bir araştırma*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Atılğan, H., Kan, A. ve Doğan, N. (2007). *Eğitimde ölçme ve değerlendirme*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Aydın, M. (2003). Gençliğin değer algısı: Konya örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 1(3), 121-144.
- Aydın, M. (2011). Değerler, işlevleri ve ahlak. *Eğitime Bakış Dergisi*. 19, 39-45.
- Aydın, M. Z. (2010). Okulda değerler eğitimi. *Eğitime Bakış*. 18, 16-19.
- Bahçe, A. (2010). *Hayat bilgisi öğretiminde değerlerin kazandırılma düzeylerinin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Baydar, P. (2009). *İlköğretim beşinci sınıf sosyal bilgiler programında belirlenen değerlerin kazanım düzeyleri ve bu süreçte yaşanan soruların değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Baykara, T. (1997). *Türk kültürü araştırmaları*. İzmir: Akademi Kitabevi.
- Baysal, Z. N. ve Samancı, O. (2010). İlköğretim beşinci sınıf öğrencileri ile değerler üzerine bir çalışma. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(34), 56-69.
- Beil, B. (2003). *İyi çocuk, zor çocuk. doğru davranışlar çocuklara nasıl kazandırılır?*. (çev. C. Yorulmaz). Ankara: Arkadaş Yayınevi.

- Bektaş, M. ve Karadağ, B. (2013). İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin yardımlaşma değerine yönelik geliştirdikleri metaforların incelenmesi. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(8), 271-286.
- Bishop, C. D. (1993). Report of the task force on values in education for the state of arizona. www.eric.ed.gov adresinden alınmıştır.
- Bohlin, R. (1999). *Building character in schools*. California: Jossey-Bass Inc.
- Bolay, S. H. (2011). Değerlerimiz ve günlük hayat. *Değerler Eğitim Merkezi Dergisi*, 1, 12-19.
- Buluç, B. (2008). Ortaöğretim okullarında örgütsel sağlık ile örgütsel vatandaşlık davranışları arasındaki ilişki. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(4), 571-602.
- Bybee, R.W. ve Sund, R. B. (1990). *Piaget for educators*. Illionis: Waveland press.
- Can, Ö. (2008). *Dördüncü ve beşinci sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşler*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- COE (2011). Avrupa konseyi kültürel mirasın toplum için değerine ilişkin çerçeve sözleşmesi. <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/199> adresinden alınmıştır.
- Çelik, Z. (2014). *İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin yardımseverlik tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (Erzurum ili örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Dedehayır, H. (2008). Somut olmayan kültürel mirası korumak ve yaşatmak. *Geçmişten Geleceğe Yerel Kimlik*, 16, 18-25.
- Demirhan İşcan, C. (2014). Öğretmen adaylarının değerler eğitimindeki tercihleri. *İlköğretim Online*, 13(4), 1203-1222
- Dılmaç, B. (2002). *İnsanca değerler eğitimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Doğan, İ. (2007). *Sosyoloji kavramlar ve sorunlar*. Ankara: Pegem Akademi.

- Doğanay, A. (2006). Değerler eğitimi. C. Öztürk (Editör). *Hayat Bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi yapılandırmacı bir yaklaşım içinde* (s.255-286). Ankara: Pegem Akademi.
- Doğaner, S. (2003, 16-18 Nisan). *Miras turizminin coğrafi kaynakları ve korunması*. Coğrafi Çevre Koruma ve Turizm Sempozyumu'nda sunuldu, İzmir.
- Dönmez, C., Yazıcı, K. (2008). *T.C.inkılâp tarihi ve Atatürkçülük konularının öğretimi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Ercan, İ. (2001). *İlköğretim sosyal bilgiler programında ulusal ve evrensel değerler*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Erdentuğ, N. (1981). Kültür nedir?, *Milli Kültür Dergisi*, 3(6), 35.
- Erdoğan, E. (2007). Belediyelerin değerler eğitimi açısından fonksiyonu çerçevesinde yetişkin eğitim örneği olarak ismek modeli. Kaymakcan, R., Hökelekli, H., Arslan ve Ş., Zengin, M. (Editörler). *Değerler ve Eğitimi içinde* (s. 397-432). İstanbul: Dem Yayıncılık
- Gedik, E. G. (2010). *Sınıf öğretmenlerinin değer yönelimlerinin ve öğrencilerine aktarmak istedikleri değerlerin incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.
- Gündem, S. (1995). *Sosyal bilgiler öğretimine genel bir bakış*. İlköğretim Kurumlarında Sosyal Bilimler Öğretimi ve Sorunları Türk Eğitim Derneği XIII. Toplantısı'nda sunuldu, Ankara.
- Gündoğan, A. O. (2007). Ben ve öteki: değerler dünyasının gerginliği. R. Kaymakcan, S. Kenan, H. Hökelekli, Ş. Arslan ve M. Zengin (Editörler). "*Değerler ve Eğitimi*" *Uluslararası Sempozyumu içinde* (s.71-80). İstanbul: DEM Yayınları.
- Güngör, E. (1993). *Değerler psikolojisi*. Amsterdam: Hollanda Türk Akademisyenler Birliği Vakfı Yayınları.
- Güngör, E. (2000). *Ahlak psikolojisi ve sosyal ahlak*. İstanbul: Ötüken Yayıncılık.

- Güven, S. (2013). İlköğretim ders programlarının öğrenciye kazandırılması hedeflenen değerler açısından incelenmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(14), 361.
- Güvenç, B. (2010). *İnsan ve kültür*. İstanbul: Boyut Yayın Grubu.
- Güzel, D. (2013). *3. sınıf hayat bilgisi ders kitaplarının temel evrensel değerleri içermesi bakımından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- Halstead, J. M. ve Taylor, M. J. (2000). Learning and teaching about values: A review of recent research. *Cambridge Journal of Education*, 30,169-202.
- Halstead, M. (1996). *Values in education and education in values. values and values education in schools*. London: The Falmer Press.
- Hines, A. (2008). Global trends in culture, infrastructure and values. *Futurist*. 42 (5), 18-23.
- Hossain, A., Marinova, D. (2004). Values education: A foundation for sustainability. www.lsn.curtin.edu.au/TL/Forum/2004/Hossain/and/Marinova-val adresinden alınmıştır.
- Hökelekli, H. (2003). Merhamet. *Değerler Eğitimi Merkezi Dergisi*, 1(4), 78-82.
- Hökelekli, H. (2010). Modern eğitimde yeni bir paradigma: Değerler eğitimi. *Eğitime Bakış Dergisi*, 18, 4-9.
- İşcan, D. C. (2007). *İlköğretim düzeyinde değerler eğitimi programının etkililiği*. Yayınlanmamış doktora tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- İşçi, M. (1995). *Kültür sömürgeciliği ve eğitim*. İstanbul: Turan Yayıncılık.
- Kale, N. (2004, 26-28 Kasım). *Nasıl bir değerler eğitimi*. Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu'nda sunuldu, İstanbul.
- Kan, Ç. (2010a). A.B.D ve Türkiye'de sosyal bilgilerin tarihsel gelişimi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(2), 663-672.

- Kan, Ç. (2010b). Sosyal bilgiler dersi ve değerler eğitimi. *Milli Eğitim Dergisi*, 187, 138-145.
- Kantar, Ş. (2014). *İlköğretim 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler dersinde 100 temel eser yoluyla değerler eğitimi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Katılmış, A. (2010). *Sosyal bilgiler dersindeki bazı değerlerin kazanılmasına yönelik bir karakter eğitimi programının geliştirilmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kaymakcan, R. (2010). Değer kavramı ve gençlerin dini değerleri. *Eğitime Bakış Dergisi*, 18, 10- 15.
- Keskin, Y. (2008). *Türkiye’de sosyal bilgiler programlarında değerler eğitimi: tarihsel gelişim, 1998 ve 2004 programlarının etkililiğinin araştırılması*. Yayınlanmamış doktora tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Keskin, Y. (2010). Sosyal bilgiler derslerinde değerler eğitiminin yeri ve önemi. *Eğitime Bakış*, 18, 68-72.
- Kılıç, A. (2012, 8-11 Mart). *Değerlerin kaynağı ve ortak değerler mümkün mü?*. Gaziantep İl Milli Eğitim Müdürlüğü Değerler Eğitimi Çalıştayı’nda sunuldu, Gaziantep.
- Kılıç, A. F. (2007). Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk on yılında ahlaki değerlerin algılanışı ve eğitimi. R. Kaymakcan, S. Kenan, H. Hökelekli, Ş. Arslan ve M. Zengin (Editörler). *Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu* içinde (s. 657-672). İstanbul: DEM Yayınları.
- Kılıç, M. (2011). Değerler filozofisi ve hukuksal değerler. *Eğitime Bakış Dergisi*, 19, 51- 54.
- Kılınç, E. (2013). Sosyal Bilgiler öğretmen eğitiminde güncel tartışmalar. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 6/4, 75-93.
- Kirschenbaum, H. (1995). *100 Ways to enhance values and morality in schools and youth settings*. Massachusetts: A Longwood Professional Book.

- Koç, K. (2007). *İlköğretim 7. sınıflarda okutulan Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersinde öğrenciye kazandırılması amaçlanan evrensel değerlere ilişkin tutumlar üzerinde öğretim sürecinin etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Kolukısa, E. A., Oruç, Ş., Akbaba, B., DüNDAR, H. (2008). *İlköğretim sosyal bilgiler 4 öğretmen kılavuz kitabı*. Ankara: Gizem Yayıncılık.
- Kozak, M. (2015). *Bilimsel araştırma: tasarım, yazım ve yayım teknikleri*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Köylü, M. (2016). *Teoriden pratiğe değerler eğitimi*. Ankara: Nobel.
- Kuçuradi, İ. (2010). *İnsan ve değerleri*. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.
- Kuşdil, M., Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). Türk öğretmenlerinin değer yönelimleri ve Schwartz Değer Kuramı. *Türk Psikolojisi Dergisi*, 45, 59–76.
- Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu (1983). Resmi Gazete (28.07.1983). Sayı:18113.
- Leming, J. (1996). Teaching values in social studies education - past practices and current trends. www.usoe.k12.ut.us/curr/chared/fedproj/hist/teaching.htm adresinden alınmıştır.
- Living Values Education (2004). Yaşayan değerler eğitimi. <http://www.livingvalues.net/about-lve> adresinden alınmıştır.
- M.E.B. (2005). Öğretim programları. ttkb.meb.gov.tr adresinden alınmıştır.
- M.E.B. (2005b). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve kılavuzu (4-5. sınıflar)* Ankara: Talim Ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Devlet Kitapları Müdürlüğü Basım Evi
- M.E.B. (2006). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi 6. sınıf öğretim programı ve kılavuzu*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- M.E.B. (2015). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve kılavuzu (4-5. sınıflar)* Ankara: Talim Ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Devlet Kitapları Müdürlüğü Basım Evi

- M.E.B. (2017). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve kılavuzu (4-5. sınıflar)*. Ankara: Talim Ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Devlet Kitapları Müdürlüğü Basım Evi
- M.E.B. Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı (2010). 2010/53 sayılı genelge. Ankara.
- M.E.B. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı (2010). 18. milli eğitim şurası kararları. https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29170222_18_sura.pdf adresinden alınmıştır.
- McKercher, B. ve du Cros, H. (2002). *Cultural tourism: The partnership between tourism and cultural heritage management*. New York: The Haworth Hospitality Press.
- Milli Eğitim Temel Kanunu (1973). Resmi Gazete (24.06.1973). Sayı:14574.
- Milson, A. J. ve Mehlig, L. M. (2002). Elementary school teachers' sense of efficacy for character education. *The Journal of Educational Research*, 96(1), 47-53.
- Naylor, D. T. ve Diem, R. A. (1987). *Elementary and middle school social studies*. New York: Random House.
- NCSS. (1994). *Curriculum standards for social studies: Expectations of excellence*. Washington, DC: National Council for the Social Studies.
- Özensel, E. (2003). Sosyolojik bir olgu olarak değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 3, 217–239.
- Öztürk, C. (2012). Sosyal bilgiler: toplumsal yaşama disiplinlerarası bir bakış. C. Öztürk (Editör). *Sosyal Bilgiler Öğretimi* içinde (s.2- 33). Ankara: Pegem Akademi.
- Öztürk, S. ve Dilek D. (2005). Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretim programları. C. Öztürk ve D. Dilek (Editörler). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi* içinde (s. 47-81). Ankara: Pegem Akademi.
- Püsküllüoğlu, A.(2008). *Türkçe sözlük*. İstanbul: Can Sanat Yayınları.
- Raths, L. E., Harmin, M. ve Simon, S. B. (1966). *Values and teaching: working with values in the classroom*. Ohio: Charles E. Merrill Books Inc.

- Refshauge, H.A. (2004). Values in NSW Public Schools. www.schools.nsw.edu.au adresinden alınmıştır.
- Rokeach, M. (1969). The role of values in public opinion research. *The Public Opinion Quarterly*, 32(4), 547-559.
- Selçuk, Z. (2000). *Gelişim ve öğrenme*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Senemoğlu, N. (1997). *Gelişim öğrenme ve öğretim*. Ankara: Ertem Matbaacılık.
- Sözen, E., Ada, S., (2018). 2005 ve 2018 4. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programlarının (sbdöp) karşılaştırılması. *Anadolu Eğitim Liderliği ve Öğretim Dergisi*, 6 (1), 53-71.
- Şen, Ü. (2007). *Milli Eğitim Bakanlığı'nun 2005 yılında tavsiye ettiği 100 temel eser yoluyla Türkçe eğitiminde değerler eğitimi üzerine bir araştırma*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Tahiroğlu, M. (2013). İlkokul sosyal bilgiler dersinde yardımseverlik değerinin geliştirilmesine yönelik performans görevi uygulaması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13(3), 1843-1862.
- Taşdan, M. (2010). Türkiye'de resmi ve özel ilköğretim okulu öğretmenlerinin bireysel değerleri ile okulun örgütsel değerleri arasındaki uyum düzeyi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 16 (1), 113-148.
- TDK (2018). Güncel Türkçe Sözlük. sozluk.gov.tr adresinden alınmıştır.
- Thompson, W. G. (2002). *The effects of character education on student behaviour*. Tennessee: The Requirements for the degree Doctor of Education, East Tennessee State University.
- Tillman, D. (2001). *Living values activities for young adults*. Florida: Health Communications Inc.
- Timuçin, A. (1994). *Felsefe sözlüğü*. İstanbul: BDS Yayınları.
- Topdemir, H.G. (2008). *Felsefe*. Ankara: Pegem Akademi.
- Turhan, M. (1994). *Kültür değişimleri*. İstanbul: Çamlıca Yayınları.

- Ulusoy, K. (2007). *Lise tarih programında yer alan geleneksel ve demokratik değerlere yönelik öğrenci tutumlarının ve görüşlerinin çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- UNESCO (2003). Somut olmayan kültürel mirasın korunması sözleşmesi. <https://ich.unesco.org/doc/src/00009-TR-PDF.pdf> adresinden alınmıştır.
- Ülken, H. Z. (1948). *Millet ve tarih şuuru*, İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- Ülken, H.Z. (1965). *Değerler, kültür ve sanat*. İstanbul: Kağıt ve Basım İşleri AŞ Matbaası.
- Vessels, G. G. (1998). *Character and Community Development: A school planning and teacher training handbook*. Westport: Praeger Publishers.
- Veugeliers, W. Ve Kat, E. (2003). Moral task of the teacher according to students parents and teachers. *Educational Research and Evaluation*, 9(1), 75-91.
- Yalar, T. (2010). *İlköğretim sosyal bilgiler programında değerler eğitiminin mevcut durumunun belirlenmesi ve öğretmenlere yönelik bir program modülü geliştirme*. Yayınlanmamış doktora tezi. Mersin Üniversitesi, Mersin.
- Yanpar, Y. T., Yalar, T. (2011). Değerler eğitiminin iyileştirilmesi ile ilgili öğretmen görüşlerinin belirlenmesi ve bir program modülü örneğinin geliştirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler*, 38, 79-98.
- Yazıcı, K. (2006). Değerler eğitimine genel bir bakış. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 19, 499-522.
- Yeşilbursa, C. C. (2011). *Sosyal bilgilerde miras eğitiminin öğrencilerin somut kültürel mirasa karşı tutumlarına ve akademik başarılarına etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yetim, B. N. (2015). *Beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinde yardımseverlik ve dayanışma değerlerinin öğretiminde kullanılan örnek olay ve drama yöntemlerinin etkililiğinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.

- Yıldırım, C. (2004). *Ansiklopedik çağdaş felsefe sözlüğü*. Ankara: Doruk Yayınları.
- Yıldız, S. (2011). *Kültürel miras alan yönetimi kapsamında Alanya Kalesi ziyaretçi yönetimi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Yılmaz, B. (2009). Türkiye’de kültür politikası ve kütüphane. *Bilgi Dünyası Dergisi*, 10(1), 116-117.
- Yiğittir, S. (2009). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi 4. ve 5. sınıf değerlerinin kazanılma düzeyi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yiğittir, S. ve Keleş, H. (2011). Sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimine ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşleri. *Milli Eğitim Dergisi*, 189, 144-155.
- Ziebertz, H. G. (2007). Çok kültürlü bir toplumda değerler eğitimi modelleri. R. Kaymakcan, S. Kenan, H. Hökeleki, Z. Ş. Arslan ve M. Zengin (Editörler). *Değerler ve Eğitimi* içinde (s. 445-466). İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.

EKLER

Ek 1. Öğrenci Başarı Testi

Merhaba çocuklar. Aşağıda yapacağımız test bilimsel bir çalışmada kullanılacağı için soruları ciddi bir şekilde cevaplamanızı istiyorum. Bu sorulara verdiğiniz cevaplar karnenize not olarak **yansımacaktır**, sadece bilimsel bir çalışmada kullanılacaktır, sınav kaygısı taşımayınız. Kolay gelsin...

Ali YURDAKUL

Cinsiyetiniz? Kız ( ) Erkek ( )

1. Yardımlaşma nedir?

- A) Kendisinde mevcut bulunanı başkalarıyla paylaşma durumu
- B) Karşılıklı yardımda bulunma işi
- C) Rahatlamak ve çözüm bulmak amacıyla dertlerini karşılıklı anlatmak

2. Aşağıdakilerden hangisi/hangileri yardımsever birisinin özelliklerinden değildir?

- I. Başkalarına yardım eder
- II. Komşularıyla iyi geçinir.
- III. Bencildir.
- IV. İnsanlara iyilik yapmaktan zevk alır.

A) I ve III B) II ve IV C) Yalnız III

3. Aşağıdaki sözlerden kaç tanesi yardımlaşmayla ilgilidir?

- I. Ne verirsen elinle, o gider seninle
- II. Ekmeğini yalnız yiyen yükünü yalnız taşır.
- III. Ağaç yaşken eğilir.
- IV. Bin bilsen de bir bilene sor.
- V. Komşusu açken tok yatan bizden değildir.

A) 2 B) 3 C) 4

4. Aşağıdaki sözcüklerden hangisi yardımlaşma kavramıyla ilgilidir?

A) Titizlik B) Cimrilik C) Cömertlik

5. Aşağıdaki sözcüklerden hangisi yardımlaşma kavramıyla ilgili değildir?

- A) Savurganlık B) Paylaşımcılık C) Dostluk

- 6.** Yardımlaşma değeri insanın taşıdığı çok büyük erdemlerden birisidir. Yardımlaşma sadece maddi şeylerle olmaz. Bilgi, sevgi, üzüntü, mutluluk gibi manevi konularda da insanlar yardımlaşabilir.

Aşağıdaki davranışlardan kaç tanesi yardımlaşma değerine uyar?

- I. İlayda bugün okulda öğretmenin anlattığı konuyu anlamayan Ayşegül'e evde tekrar anlattı.
 II. Mustafa, sıraları taşıyan arkadaşlarına görünmeden oracıktan ayrıldı.
 III. Gülsüm Hanım komşusunun evini 100 liraya pırıl pırıl yaptı.
 IV. Arda, otobüsle eve giderken ayaktaki arkadaşına da yer açmak için kenara kaydı.

- A) 2 B) 3 C) 4

7. Aşağıdaki davranışlardan hangisi/ hangileri yardımlaşma değerine uymaz?

- I. Duygu'nun, yapamadığı soruyu sormak için kendilerine gelen komşularının küçük çocuğundan rahatsız olması
 II. Hakan'ın fakir arkadaşı Mert yerine zengin arkadaşı Taner'e kalemını vermesi
 III. Aleyna'nın eldivenini tekini arkadaşı Gözde'ye vermesi
 IV. Mert'in arkadaşından fazla not almak için arkadaşına konuyu anlatmaması

- A) Yalnız I B) I, II ve IV C) I ve IV

8. Yardımsever bir toplumda aşağıdakilerden hangisi görülür?

- A) Sokakta aç yaşayan insanlar
 B) Toplumsal dayanışma
 C) Hırsızlık

9. Aşağıdaki geleneklerden hangisi yardımlaşma değeriyle ilgilidir?

- A) Yırtılan kıyafetlerin yamalanarak tekrar giyilmesi
 B) Pazarda değiş-tokuş usulü alışveriş yapılması
 C) Düğünü olan evde komşular hep birlikte düğün sarması sarılması

- 10.** İnsanların kışın zemherisi dediğimiz zamanlarında yaptıkları bir etkinliktir. Herkes evinden yiyecek içecek bulur buluşturur getirir, bir yerde toplanılır. Hep beraber eğlenilir, sıkıntılara birlikte çözüm aranır ve getirilen yiyecekler yenir.

Yukarıda kısaca bahsedilen insanların yiyeceklerini, vakitlerini, mutluluklarını paylaştığı ve yardımlaştığı geleneğin adı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Asker Uğurlama
- B) Damat Satma
- C) Kış Yarısı

11. Evlenme çağına gelmiş kızlar el emeği göz nuru el işi ürünler yaparlar. Gelin olacak kızın yaptığı bu ürünler düğün gününden önce sergilenir. Bu eşyalar sergilenmek üzere düğün sahibinin komşuları ve akrabaları tarafından el birliğiyle evin bir odasına yerleştirilir.

Yukarıda kısaca bahsedilen, insanların düğün işlerini hafifletmek amacıyla yaptıkları geleneğin adı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Kirvelik Geleneği
- B) Diş Hediği Geleneği
- C) Çeyiz Serme Geleneği

12. Gelenek ve görenekler eski zamanlarda daha yoğun olarak yaşanırken günümüzde bu değerler unutulmaya yüz tutmuştur. Eski zamanlarda insanlar bir takım işlerinde birbirlerine yardım ederlermiş.

Aşağıdakilerden hangisi/hangileri insanların birbirlerine yardım ettikleri konulardan değildir?

- I. Komşuların kusurlarını bulmada yardımlaşma
- II. Ev yapımında yardımlaşma
- III. Ekmek pişirmede yardımlaşma
- IV. Pasta yapmada yardımlaşma
- V. Ödünç alıp verme

- A) II,III ve V
- B) I, IV ve V
- C) I ve IV

Cevaplarınız için teşekkür ederim...

Ek 2. Onay Yazısı

T.C.
YILDIZELİ KAYMAKAMLIĞI
Fatih Sultan Mehmet İlkokulu Müdürlüğü

Sayı : 88571551-900/23
Konu : Yüksek Lisans Tez Çalışması

21/08/2019

GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TOKAT

Yıldızeli İMKB Cumhuriyet İlkokulu Müdürlüğü görevim esnasında okulumuzda Sayın Ali YURDAKUL " İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Yardımlaşma Değeri Öğrenimine İlişkin Bir Model; Gelenek Görenek Kutusu" adlı yüksek lisans tezi çalışması için okulumuzda etkinlik gerçekleştirmiştir.

Bilgilerinize rica ederim.

Yüksel ÇİFTÇİ
Okul Müdürü

Adres : Karşıyaka Mh. Mevlana Sk. YILDIZELİ
Elektronik Ağ:
E-posta : fsmortaokulu@gmail.co

Bilgi için: Yüksel ÇİFTÇİ
Tel : 0 346 751 2248
Faks :

Ek 3. Özgeçmiş

Adı Soyadı	Ali YURDAKUL
Kişisel Bilgiler	Uyruğu: T.C. Doğum Tarihi ve Yeri: 04/02/1988 - Sivas
İletişim Bilgileri	Tel: 0 506 857 06 04 E-posta: yurdakula88@gmail.com
Öğrenim Bilgileri	Lise: - 2001 - 2005 Sivas Kongre Lisesi Lisans: - 2006 – 2010 Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Yüksek Lisans: Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Sınıf Eğitimi
İş Deneyimi	2010 – 2011 Gürün Avgun BSİO Müdür Yetkili Sınıf Öğretmeni 2011 – 2012 Gürün Kurultay İlkokulu Sınıf Öğretmeni 2012 – 2013 Gürün Göbekören BSİO Müdür Yetkili Sınıf Öğretmeni 2013 – 2017 Gürün Çamlıca İlkokulu Sınıf Öğretmeni 2017 – halen Yıldızeli Yenyapan BSİO Müdür Yetkili Sınıf Öğretmeni